

Ukuli

Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry

1/2008, 39.vsk

JULKAISIJA:

Turun lintutieteellinen yhdistys ry
PL 67, 20101 Turku
www.tly.info

TOIMITUS / REDAKTION

ukuli@tly.info
Päätoimittaja: Mikko Oivukka
Toimituskunta: Susanna Auvinen,
Esko Gustafsson, Panu Kunttu,
Kalle Rainio, Asko Suoranta, Totti
Toiskallio
Ulkoasu ja taitto: Totti Toiskallio

PAINOTIEDOT / TRYCKERIUPPGIFTER

Painopaikka / Tryckeri
Esaprint Oy, Tampere
Painetty / tryckt 2008
Painos / Upplaga 750kpl
ISSN: 0782-8195

ILMOITA MUUTTUNUT OSOITTEESI!

Varmista yhdistyspostin perilletulo ja ilmoita oikea osoitteesi BirdLife Suomen internetsivujen etusivulta (www.birdlife.fi) löytyvällä osoitteenmuutoslomakkeella.

Ukulin aineistot

Lehteen tulevat jutut, kuvat ja muut mahdolliset materiaalit toimitetaan lehden toimituskunnalle (ks. yllä) tai sähköpostilla osoitteeseen ukuli@tly.info

Ukulin ilmoitushinnat:

Värimainokset 1/1
takakansi 360 €
sisäsivu 330 €

Mustavalkomainokset

1/1 sisäsivu 130 €
1/2 sivua 100 €
1/3 sivua 80 €
1/4 sivua 60 €
tai sopimuksen mukaan

Ukuli

1/2008, 39.vsk

SISÄLLYS

- 3 Pääkirjoitus: Lintulehtien tulevaisuus
• Mikko Oivukka
- 4 Hallituksen katsaus: Yhdistyksemme panostaa lintujen suojeluun
- 5 Vakioreitit – linnustonseurannan uusi menetelmä
• Esko Gustafsson
- 9 Norrskär, lintusaari Merenkurkussa
• Christian Petander
- 12 Mietoistenlahden niitto pelasti arvokkaan lintukosteikon
• Susanna Auvinen
- 14 Vuoden 2008 projektilajit – naurulokki ja pikkulokki
• Panu Kunttu
- 17 Palokärjen ääntelystä Turun Kaksikerrassa vuosina 1995–2006
• Matti Valta ja Irene Routio
- 19 ARK tiedottaa – Miksi lyhytnokkahanhi *Anser brachyrhynchus* on edelleen tarkastettavien lajien listalla?
• Hannu Huhtinen, Rami Lindroos, Kalle Rainio, Pekka Alho ja Sampo Kunttu
- 29 Jalohaukan paluuta odotellessa Kirja-arvostelu
• Esko Joutsamo
- 30 Toukokuu 1999 Isokarissa
• Asko Suoranta
- 47 Toimihenkilöt 2008

Kannen kuva: Kolme varista

© Totti Toiskallio, lokakuu 2007, Korppoo, Utö

Takakannen kuva: Harmaalokit (*Larus argentatus*)

© Mikko Oivukka, 2004, Viro

HALLITUS

- Mikael Nordström, puheenjohtaja (puheenjohtaja@tly.info), Turku p. 0400-445 234
- Emma Kosonen, varapuheenjohtaja, myyntiartikkelit (varapuheenjohtaja@tly.info), Turku p. 040-569 8466
- Jari Kårlund sihteeri, tiedotusvastaava (tiedotus@tly.info), Sauvo p. 040-835 8313
- Olli Kanerva, taloudenhoitaja (talous@tly.info), Salo p. 0400-127 170
- Markus Ahola, linnustonsuojeluvastaava (linnustonsuojelu@tly.info), Turku p. 0400-544 923
- Rami Lindroos, lehtiarkiston hoitaja (lehtiarkisto@tly.info) Turku, p. 040-577 2262
- Juha Kylänpää, Jurmon lintuaseman hoitaja (jurmo@tly.info), Laitila p. 044-534 0074
- Markus Lampinen, virkistysvastaava (retket, rallit yms.), (retket@tly.info), Turku p. 044-285 2696
- Kalle Rainio, aluevastaava (havainnot@tly.info) p. 040-585 0547

JURMON LINTUASEMA

- Asemanhoitaja (jurmo@tly.info) Juha Kylänpää, Tanhuanatie 13, 23800 Laitila p. 044-534 0074
- Aseman varahoitaja, rengastusvastaava Kalle Rainio (karainio@utu.fi) Kupittaankatu 57 as. 42, 20700 Turku, p. 040-585 0547

UKULIN TOIMITUSKUNTA

- Päätoimittaja Mikko Oivukka (mikko@oivukka.fi), Emännänkatu 13 E 36, 20780 Kaarina, p. 040-708 9722
Muu toimituskunta, ks. s. 2

ALUERARITEETTIKOMITEA

- Puheenjohtaja Pekka Alho (pekka_alho@hotmail.com), Hakapellonkatu 5, 21200 Raisio, 0400-829 074
Sihteeri Kalle Rainio (ark@tly.info), Kupittaankatu 57 as. 42, 20700 Turku, p. 040-5850547
Hannu Huhtinen
Sampo Kunttu
Rami Lindroos (raguli@utu.fi), Yo-kylä 3 D 13, 20540 Turku, p. 040-577 2262

ARKISTOT

- Havaintoarkisto Sampo Kunttu (samiku@iki.fi), Kymenlaaksonkuja 2 C 19, 20740 Turku
- Järvilintuarkisto Asko Suoranta (asko.suoranta@saunalahti.fi), Tiilentekijänkatu 3 b A, 20810 Turku, p. 0400-670 321
- Lehtiarkisto Rami Lindroos, ks. Aluerariteettikomitea
- Suoarkisto Antti Karlin, Sundholmantie 194, 23500 Uusikaupunki, p. 02-841 4418

BIRDLIFE SUOMI -EDUSTAJAT 2008-2009

- Arto Kalliola
Emma Kosonen
Markus Lampinen
Mikael Nordström
Kalle Rainios

IBA-ALUEIDEN VASTAAVAT

- Läntisen Suomenlahden saaristo (Saaristomeren alue): Mikael Nordström (mikael.nordstrom@pp.inet.fi), p. 0400-445 234
- Mietoistenlahti: Jukka Sillanpää (jukka.sillanpaa@narmaplan.fi) p. 0400-325901
- Ruissalo: Jouko Lehtonen (Jouko.Lehtonen@turkuamk.fi), p. 0400-243 689

BIRDLIFE SUOMEN RETKIKUMMIT

- Hannu Allonen
Arto Kalliola
Markus Lampinen, ks. hallitus
Lennart Saari

NUORISOJAOSTO

- Puheenjohtaja Markus Lampinen, ks. hallitus

TOIMIKUNNAT

- Havaintotoimikunta, puheenjohtaja Sampo Kunttu
- Petolintutoimikunta, puheenjohtaja Seppo Pekkala (Seppo.Pekkala@tsp.stm.vn.fi), Vaskitorvenkatu 11 as 3, 20840 Turku, p. 02-235 4582 (k), 02-271 5794 (t)
- Suojelutoimikunta, puheenjohtaja Markus Ahola, ks. hallitus
- Tutkimustoimikunta, Puheenjohtaja Esa Lehikoinen (esalehi@utu.fi), Saukonojantie 10, 20250 Turku, p. 02-254 6732, 040-590 4945; Esko Gustafsson (tutkimus@tly.info), Lauklähteenkatu 5 B 46, 20740 Turku, p. 050-339 9159

MUUT

- Tilintarkastajat Mikko Jokinen (mikko.jokinen@turku.fi), Jarmo Laine (jarmo.laine@turku.fi), varalla Jorma Knaapi (jorma.knaapi@vero.fi) ja Raino Suni
- Lintujen pelastusasiat Jari Lehto (jari.lehto@utu.fi), Kultarinnankatu 2 as. 26, 20760 Turku, p. 040-530 9310

M

Itella Oyj

Tulevia tapahtumia, kevät 2008

Lintukävely lauantaina 19.4. Ruissalossa. Lähdemme liikkeelle opastuskeskus Tammenterhon pihalta klo 12. Ruissaloon pääsee bussilla nro 8, joka lähtee Hansakorttelin edestä Eerikinkadulta. Tammenterhon sijainti löytyy Tammenterhon kotisivuilta.

Nuorisajaoston kokous torstaina 24.4. klo 17 Luonnonsuojelukeskuksessa osoitteessa Martinkatu 5 Turku.

Tornien taisto lauantaina 3.5. Ilmoittautumisohjeet, säännöt ym. BirdLife Suomen kotisivuilta.

Lintukävely lauantaina 24.5. Ruissalossa. Lähdemme liikkeelle opastuskeskus Tammenterhon pihalta jo klo 8. Huomaa aika! Ruissaloon pääsee bussilla nro 8, joka lähtee Hansakorttelin edestä Eerikinkadulta. Tammenterhon sijainti löytyy Tammenterhon kotisivuilta.

Lintukävely lauantaina 14.6. Ruissalossa. Lähdemme liikkeelle opastuskeskus Tammenterhon pihalta jo klo 8. Huomaa aika! Ruissaloon pääsee bussilla nro 8, joka lähtee Hansakorttelin edestä Eerikinkadulta. Tammenterhon sijainti löytyy Tammenterhon kotisivuilta.

TLY:n kesäralli 4.-5.7. Perjantaina 4.7. klo 18 arvotaan tämän vuoden kesärallikunnat Turussa Orikedon Shellillä Vanha Tampereentie 203. Ralli alkaa tuntia myöhemmin ja päättyy lauantaina 5.7. klo 13. Purkutilaisuuden aika ja paikka ilmoitetaan myöhemmin. Säännöt ja aikaisempien vuosien tulokset löytyvät näiden sivujen rallisivuilta. Ilmoittautumiseti Markus Lampiselle retket@tly.info tai 044-285 2696.

Lintukävely lauantaina 23.8. Ruissalossa. Lähdemme liikkeelle opastuskeskus Tammenterhon pihalta klo12. Ruissaloon pääsee bussilla nro 8, joka lähtee Hansakorttelin edestä Eerikinkadulta. Tammenterhon sijainti löytyy Tammenterhon kotisivuilta.

Lintulehtien tulevaisuus

Viime vuosina on keskusteltu paljon paikallisten lintulehtien tulevaisuudesta. On selvä, että pienillä resursseilla toimivat yhdistykset ovat ongelmissa koko ajan nousevien painatuskustannusten sekä lehden tekemisestä aiheutuvan työ määrän kanssa. TLY on kuitenkin kaikesta huolimatta panostanut Ukulin tekemiseen viime vuonna. Lehden pariin kerättiin toimituskunta, jotta suuri työmäärä ei kasautuisi ainoastaan yhden hengen harteille. Seitsenhenkisestä toimituskunnasta löytyy osaamista lähes kaikilta lintuharrastuksen osa-alueilta. Tärkeimpänä tietysti vahva tietämys yhdistyksen alueen sekä

koko valtakunnan linnuista. Lehden ilmestymisen jälkeen kokoonnumme yhdessä suunnittelemaan seuraavaa lehteä, jaamme jokaiselle tehtävät ja sovimme aikatauluista, joista kaikki pitävät kiinni. Näin voimme varmistua siitä, että lehti ilmestyy ajallaan.

Koska olemme tekemässä lehteä jäsenillemme, on lehden suunnittelussa panostettu siihen, että sieltä löytyisi jokaiselle jotain mieluisaa luettavaa. Vaikka toimituskunta suunnittelee lehden rungon ja tuottaa suurimman osan jutuista, niin toivomme juttuja myös yhdistyksen rivijäseniltä. Hyviä esi-

merkkejä tällaisista jutuista ovat tässä numerossa julkaistavat Irene Roution ja Matti Vallan juttu palokärjen esiintymisestä Kaks Kerrassa sekä Esko Joutsamon hieno kirjarvostelu teoksesta Muuttohaukka – Taivaanjumala. Vuodesta 2008 on tulossa Ukulin kannalta merkittävä, koska TLY pyrkii julkaisemaan kahden tavallisen numeron lisäksi kolmannen katsauspainotteisen lehden. Tämä vuosikatsauksena julkaistava lehti kaipaa kipeästi kirjoittajia. Katsausten kirjoittaminen on vaativaa työtä, mutta samalla hyvin antoisaa ja siinä voi kehittää omia taitojaan juttujen kirjoittajana. Ehkä juuri sinä olet mukana seuraavan Ukulin teossa!

Uskon vahvasti, että Ukulilla on vankka tulevaisuus painettuna lehtenä, vaikka internetin halvat kustannukset ja helppo julkaisutapa varmasti jossain vaiheessa tuovat lisää keskustelua nettilehden mahdollisuudesta. Millaisena sinä, yhdistyksen jäsenenä ja Ukulin lukijana, näet lehden tulevaisuuden? Voitko kuvitella itsesi viiden vuoden päästä istumaan Jurmon huussiin läppäri sylissä lukemaan Ukulia? Sitähän minäkin, mutta voi olla että se on vielä jossain vaiheessa tosia. Viime lehden ilmestymisen jälkeen pyysin palautetta lehden sisällöstä. Sain yhden vastauksen sähköpostitse ja kourallisen suullisesti. Se ei ole paljon yli 600 jäsenen yhdistyksessä. Olen kuullut sanonnan, että hiljaisuus on myöntymisen merkki. Ukuliin ollaan siis tyytyväisiä?

Mukavia lukuhetkiä Ukulin parissa,

Mikko Oivukka

Yhdistyksemme panostaa lintujen suojeluun

Vuoden 2008 ensimmäiset kuukaudet ovat olleet toimeliasta aikaa TLY:ssä. Hallitus uusiutui suurelta osin, kun viisi sen jäsenistä vaihtui uusiin. Uusi hallitus haluaa osoittaa suuret kiitokset hyvin tehdystä työstä entisille hallituslaisille ja muille toimihenkilöille.

Kansaa innostettiin lintuharrastukseen

Tammikuu käynnistyi komeasti toimialueellamme BirdLifen vetämän Pihabongaus-tapahtuman puitteissa. Pihabongaukseen osallistui TLY:n alueella 794 pihaa, joista ilmoitettiin havaintoja 35 000 lintuyksilöstä. TLY:n ”edustuspihana” toimi jälleen Ruissalon Tammenterhon opastuskeskus. Viikonlopun päivystyksen aikana lintulautavieraisiin kävi tutustumassa noin 80 kiinnostunutta.

Jäseniltoja on pidetty kaksi. Ensimmäisessä Ana Schorin ja Kari Nore näyttivät kuvia ja kertoivat jännittäviä kokemuksiaan metson soitimelta. Helmikuun jäsenilta pidettiin Turun kaupunginkirjaston tiloissa. Jyrki Normajan kuvaesitys Kirgisiasta houkutteli paikalle ennätyksellisen, noin 85 kuulijaa!

Ruissalon rantatiellä on tarkkailtu lintuja kerran kuussa lintukävelyn merkeissä.

Lintujen puolesta lausuttiin

Linnustonsuojelu on alkuvuoden aikana vaatinut paljon työtä. Päälimmäisinä ovat lintuvesien suojeluohjelman toteutuksesta Lounais-Suomen ympäristökeskukselle annetut lausunnot, Ruisrock-valitus sekä lausunto Varsinais-Suomen liiton maakuntakaavaluonnoksesta.

Lintuvesien suojeluohjelman kohteissa (mm. Kaarinan Kuusistonlahti, Paimion Paimionlahti ja Uudenkaupungin lintuvedet) toimme esiin linnustonsuojelullisia näkökohtia metsästyksen, rantametsien käsittelyyn, virkistyskäyttöön ja liikkumiseen alueilla.

Ruisrock-asiassa olemme edenneet yhteistyössä Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin kanssa. Vähimmäisvaatimuksemme on, että tapahtuman ympäristövaikutukset selvitetään kunnolla ja haittavaikutuksia vähennetään. Myös tapahtuman ajankohdan siirto ja jopa koko festivaalin siirtäminen pois Ruissalosta tulisi ottaa harkintaan.

TLY osallistuu maakuntakaavan laadintaan

TLY antoi yhdessä Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin kanssa Varsinais-Suomen liitolle lausunnon maakuntakaavan luonnoksesta. Maakuntakaava koskee Loimaan, Vakka-Suomen ja Turunmaan seutukuntia. Siinä suunnitellaan maakunnan tasolla alueiden käyttöä, mm. tielinjauksia ja muita liikenneyhteyksiä, vesihuoltoa, virkistysalueita sekä luonnon- ja maisemansuojelua. Maakuntakaava toimii lähtökohtana ja ohjaa paikallisempia kaavoja (kuntien yleis-, asema- ja ranta-asemakaavoja). Sen valmisteluun osallistuminen on näin ollen erittäin tärkeää, kun haluamme vaikuttaa maakuntamme linnuston- ja luonnonsuojelun tulevaisuuteen.

Lausunrossamme kiinnitimme huomiota mm. kaavaa tukevien ajankohtaisten luontoselvitysten puutteeseen, suojelualuemerkintöjen puuttumiseen (mm. IBA-alueet), ilmastonmuutoksen huomioimiseen, Saaristomeren tilaan, tuulivoimaloiden sijoittamiseen sekä tie- ja väylähankkeisiin (mm. Örön väylä ja Parainen-Nauvo tieyhteys). Käytämme myös osallis-

tumisoikeuttamme ilmoittamalla 31.5. mennessä sellaiset maakunnallisesti tai kansallisesti arvokkaita luontokohteita, jotka tulee huomioida maankäytössä.

Jurmon kehittämiseen käytettiin rahaa

Jurmon lintuasemalla on käynyt alkuvuodesta runsaasti väkeä. Asumistasoa nosti maaliskuun alkupuolella käyttöön otettu, puuvajaan sijoitettu kompostoiva kuivakäymälä. Entinen huussi jäi pelkästään Klasun vuokramökkiläisten käyttöön.

Mikroaaltouuni on hankittu ja paikka sille tehty. Käyttöön se voidaan ottaa heti, kun sähkömies käy vaihtamassa liian pienen automaattisulakkeen suuremmaksi.

Muuta

TLY ja sen toiminta on ollut näkyvästi esillä lehti- ja radiojutuissa, jotka ovat liittyneet muun muassa talvilintulaskentoihin, pihabongaukseen sekä Ruissalon lintukävelyihin.

Maastokausi on nyt parhaimmillaan. Toivotamme kaikille Ukulin

lukijoille hienoja kokemuksia lintujen ja muun luonnon parissa. Muistutamme samalla, että jokainen voi osallistua FINIBA-laskentoihin ja projektilajien, nauru- ja pikkulokin, kartoittamiseen ja näin olla mukana keräämässä tärkeää perustietoa, jota ilman linnuston suojeleminen on mahdotonta. Näistä ja muista ajankohtaisista asioista löydät lisää tietoa tästä lehdestä, TLY:n kotisivuilta, Ukuliverkosta sekä Tiira-lehdestä.

Vakioreitit – linnustonseurannan uusi menetelmä

Lintujen levinneisyyden ja runsauden seurannalla on Suomessa vanhat perinteet. Etenkin Einari Merikallion¹ jo 1940-luvulla aloittamat linjalaskennat ja niiden toistot ovat pitäneet Suomen linnustonseurannan eräänä kärkimaana aina 1990-luvulle saakka. Upea teos Muuttuva pesimälinnusto² esittelee tämän aineiston ja linnustonmuutokset erinomaisesti. Tämän jälkeen on mm. Brittein saarten, Ruotsin ja Tanskan pesimälinnuston seuranta voimistunut selvästi, mutta Suomi on edelleen Euroopan maiden kärkijoukossa seurantojensa monipuolisuuden vuoksi.

Lintujen levinneisyyden ja runsauden muutokset ovat linnustonsuojelun keskeinen tietolähde. Ilman tarkkoja tietoja emme kykene toimimaan tehokkaasti linnuston hyväksi. Sen vuoksi on tärkeää saada mahdollisimman hyvät tiedot lintujen esiintymisestä, jotta suojeletoimet voidaan keskittää oikealla tavalla oikeaan aikaan oikeaan lajiin.

Pitkään käytetyt menetelmät

Lintujen levinneisyyttä koko Suomessa on kartoitettu kaksi kertaa lintuatlaksen merkeissä ja kolmas on menossa. Atlaksesta tarkemmin yhdistyksen kotisivuilla³, valtakunnallisen atlaksen kotisivuilla⁴ ja edellisessä Ukulissa⁵.

Pesimälinnuston runsauden muutoksia on seurattu 1980-luvulta alkaen vuosittain toistettavilla pistelaskennoilla ja linjalaskennoilla. Pistelaskennassa lasketaan 20 pisteen linnusto 5 minuutin otantana yhtenä aamuna alkukesällä. Linjalaskennassa omavalintainen reitti kuljetaan samoin alkukesän aamuna ja kaikki linnut lasketaan. Molemmissa erotellaan linnut lähialueelta ns. pääsaralle ja kaikki havaitut linnut tutkumussaralle. Molempia on laskettuja muutamia vuosittain maakunnassa. Vesilintujen laskentaan on ollut oma seurantansa. Kaikkien seurantojen ohjeet löytyvät luonnontieteellisen keskusmuseon nettisivuilta⁶.

Esko Gustafsson

Talvisin on jo yli 50 vuotta laskettu talvireittejä. Varsinais-Suomessa on runsaasti reittejä, mutta aina mahtuu lisää etenkin jos ei suunnittele reittiä aivan Turun lähiympäristöön. Ohjeet löytyvät Luonnontieteellisen keskusmuseon sivuilta⁶ ja paljon aiheeseen liittyvää on myös TLY:n kotisivuilla³. Tulokset voi palauttaa myös netin kautta. Toivottavasti muidenkin laskentojen tuloksia voi lähiaikoina palauttaa netin kautta.

Vakioreitit

Pitkään käytetyissä menetelmissä on ollut yksi puute ylitse muiden: laskennat eivät ole jakautuneet tasaisesti ja edustavasti Suomen eri kolkkiin. Tietenkään niitä ei ole ollut myöskään riittävästi, mutta se on toinen juttu. Itse valitut reitit ja pisteet eivät välttämättä kuvasta alueen linnustoa samassa suhteessa kuin

alueella on eri ympäristöjä. Pellot, taimikot ja hakkuuaukeat ovat hyviä esimerkkejä niistä ympäristöistä, joiden linnusto helposti jää näiden laskentojen ulkopuolelle.

Vakioreitit korjaavat edellä mainitun puutteen seurantojen sijainnista. Niillä on myös muita etuja nykyisiin verrattuna. Niitä ei ole tarvetta laskea joka vuosi ja laskija voi vaihtua eri vuosien välillä. Nämä seikat mahdollistavat nykyistä joustavamman ja toivottavasti tuloksettaamman seurantajärjestelmän.

Vuonna 2006 aloitetut vakioreitit on sijoitettu koko Suomeen tasaisesti 25 kilometrin välein. Niitä on Suomessa yhteensä 538 kpl, joista 17 sijoittuu Varsinais-Suomeen. Reitti kulkee 1 x 2 kilometrin suorakulmion reunoja ja kokonaisuutena tulee siis 6 km. Reitin voi laskea kevennetyllä menetelmällä (kaikki nähdyt linnut kirjataan ja merkinnät tehdään jaolla pää- ja apusarka) tai sitten kirjaten linnut pääsaran (25 metriä kulkureitin molemmilla puolilla) osalta myös tarkasti biotoopeille. Laskenta-aika on Varsinais-Suomessa 1.-17.6. ja pohjoisempina tietenkäin myöhemmin. Tarkemmat ohjeet, vakioreitien kartat, lomakkeet ja kaikkea muuta löydät Luonnontieteellisen keskusmuseon nettiosoitteesta⁶.

Itse olen laskenut molempina kesinä kaksi reittiä. Tässä on niiden antamien kokemusten perusteella ohjeita.

1. Aloita tutustumalla netissä ohjeisiin ja reittien karttoihin. Niistä pääsee aika hyvin perille mitä voi olla odotettavissa. Valitse mielenkiintoinen reitti tai reitti, joka on lähellä sinulle tuttua paikkaa.
2. Varaa museolta reitti, tulosta reittikartta ja ohjeet. Tulosta myös esim. kansalaisen karttapaikasta

riittävän yksityiskohtainen kartta suunnistusta varten alueesta.

3. Tee etukäteen paperit ja muut valmistelut. Itse olen laittanut kartan muovitaskuun, ettei se kastu (metsä voi olla märkä kasteesta). Ota mukaan kirjoituslaskin ja sidokynä kiinni narulla. Pudonnutta kynää on täysin toivotonta löytää metsästä. Ota siis aina varakynä taskuun.

4. Koska reitti kulkee koordinaattiviivaa pitkin, niin GPS on erittäin hyvä olla mukana. Näin säästyy huomattavasti aikaa ja laskentamukavuus varmasti kasvaa. Itse olen käyttänyt kompassia ja suurennettuja karttapohjia, mutta vaikka pidän itseäni hyvänä kartanlukijana ja maastorekittelijänä, niin suunnistamiseen menee tuskallisen paljon energiaa. Tasaisessa ja ilman tarkkoja maastomerkkejä olevassa ympäristössä on lisäksi kuljetun matkan pituuden hahmottaminen ilman askelten laskentaa hankalaa.

5. Ohjeiden mukaan reitti pitäisi aloittaa mahdollisimman läheltä koilliskulmaa ja kulkemisen pitää tapahtua myötäpäivään. Itse olen aloittanut siitä kohdasta, jossa on ollut tie lähinnä koilliskulmaa. Näin olen välttynyt ylimääräiseltä kävelyiltä aamuhäiväisellä. Laskenta pitäisi aloittaa aamulla klo 4.30 ja se tulisi olla laskettuna kello 9-10 mennessä. Uuden laskijan kannattaa aloittaa laskenta jo klo 4, jotta välttyisi reitin lopun laskemiselta aamupäivällä, jolloin lintujen havaittavuus on jo huonontunut. Aluksi laskenta nimittäin sujuu hitaasti rutiineja opetellessa.

6. Kannattaa etukäteen opetella arvioimaan 25 metrin etäisyyttä maastossa. Linnuthan kirjataan kulku-uran molemmiin puoliin olevalle 25 metriä leveälle (yhteensä siis 50 m) pääsaralle ja sen ulko-

puoliselle apusaralle. Etukäteen mietitty ja harjoiteltu on jo puoleksi tehty. Mikäli otat laskennassa mukaan myös pääsaran biotoopit, on niiden etukäteisharjoittelu lähes pakollista, jotta homma sujuu.

7. Olen pitänyt mukana hyttysvioletta, mutta yhdelläkään reitillä ei ole ollut tarvetta sen käyttöön.

8. Linnuista sen verran, että erittäin merkittävä osa havainnoista perustuu ääniin. Toki näköhavaintojakin kertyy, mutta laulavat tai muuten äännelevät linnut ovat kyllä aamuissa metsässä ehdottomasti vallalla. Tärkeää on saada kaikki kaukaisetkin ääntelijät mukaan tuloksiin. Jotta kuuluvuus olisi mahdollisimman hyvä, laske reitti vain tyynenä tai lähes tyynenä aamuna.

9. Kun reitti on kierretty, niin tämän jälkeen on ehdottoman välttämätöntä joko samana päivänä tai ainakin lähipäivinä tarkistaa että maastomuistiinpanot ovat ymmärrettäviä. Parasta olisi, jos heti kirjoittaisit havainnot puhtaaksi, mutta ainakin itselläni on kyllä kaikilla reiteillä heti tekeminen jäänyt vain em. tarkistamiseksi. Nykyinen paperisysteemi on ainakin biotooppitarkastelun kanssa melko raskas ja aiheuttaa parin tunnin sisätyön tulosten kirjauksessa. Toivottavasti luvattu nettipalautus toimii ensi kesänä.

Vakioreittien sijainti

Vakioreittejä on siis maakunnassa 17 kpl. Niiden numerot ja sijainti ovat seuraavat: 13) Västanfjärd, Kajsasklinttarna, 24) Nauvo, Storlandet, 25) Parainen, Stortervo, Laskus, 26) Kemiö, Lappdal, 27) Perniö, Perniön asema, 44) Turku, Muhkuri, 45) Paimio, Sievola, 46) Salo (Halikko) Lehunummi, 47) Kiikala, Rihterummi, 58) Kusta-

vi, Kaurissalo, 59) Vehmaa, Kaanaanmaa, 60) Nousiainen, Uhlusuo, 61) Pöytyä Palokalliot, 62) Koski, Seljäkulma, 75) Laitila, keskusta, 77) Oripää, Kortesus ja 78) Loimaa, Haara.

Reiteistä on laskettu toistaiseksi 7 kappaletta. Itse olen laskenut Salon, Nousiaisten, Kosken ja Loimaan reitit. Markus Ahola on laskenut Perniön ja Kiikalan reitit ja Jari Valkama Pöytyän reitin. Muut reitit ovat toistaiseksi ilman laskentatuloksia. Toivottavasti jokainen reitti saadaan lasketuksi ainakin kerran lintuatlaksen aikana, jotta runsaustieto voidaan liittää osaksi levinneisyystietoa.

Vielä laskemattomista reiteistä kulkevat 13, 24, 25, 26 ja 58 kumpuilevissa kalliomaastoissa, joissa on runsaasti etenemistä helpottavia tuntomerkkejä. Turun ja Laitilan keskustojen reitit 44 ja 75 voi pääosin kulkea katuja pitkin, mielellään suunnuntaina, jolloin on vähiten häiritsevää liikennettä. Isoja peltoja halkovat reitit 45, 59 ja 77 vaativat mm. ojanvarsien hyödyntämistä ja muutamassa hankalassa paikassa voisi etukäteen kysyä maanviljelijältä lupaa kulkea pellon poikki.

Vakioireittien tuloksia

Reiteillä voi tehdä mukavia havaintoja, vaikka suurin osa linnuista on tietenkin peruslintuja kuten peippoja, metsäkivisiä ja pajulintuja. Omia hyviä havaintoja ovat olleet mm. metson pesä, laulava idänuunilintu ja varpuspöllöpoikue. Toki useimmiten reitille kuuluu vain tavanomaista lajistoa, mutta missä vain voi odottaa yllätys. Esimerkiksi Nousiaisissa keskellä metsää kuului hanhien ääntä ja kanadanhanhiparvi ylitti reitin.

Yhteensä 7 reitillä on toistaiseksi tavattu 82 lajia ja keskiarvokin on 46 lajia. Havainnot muutetaan pareiksi ja pareja on tavattu keskimäärin 272 reittiä kohden. Tavatuista pareista on peippoja ollut 18%, pajulintuja 13%, metsäkivisiä 5% ja punarintoja 4%. Näiden lisäksi 18 muuta lajia (sepelkyyhky, käki, kiuru, rautiainen, mustarastas, räkättirastas, laulurastas, punakylkirastas, pensaskerttu, lehtokerttu, sirittäjä, tiltalti, töyhtiäinen, talitiainen, varis, vihervarpunen, keltasirkku ja pikkukäpylintu+sp.) yltää vähintään prosentin osuuteen linnustosta. Muiden 60 lajin osuus kokonaisparimäärästä on vain viidennes.

Annan mielelläni lisää ohjeita ja jaan kokemuksia muissakin linnuseurannan menetelmissä. Ottaakaapa yhteyttä.

Kiitokset

Risto A. Väisänen Luonnontieteellisestä keskusmuseosta toimitti käyttööni tietoja maakunnan vakioireiteistä ja kommentoi käsikirjoitusta. Veijo Peltola ja Asko Suoranta lukivat ja kommentoivat käsikirjoitusta.

Kirjallisuus

⁵Gustafsson, E. 2007: Lintuatlas 2006-2010. Ukuli 38 (2/2007): 29-30.

¹Merikallio, E.1955: Suomen lintujen levinneisyys ja lukumäärä. – Otava, Helsinki, 192 s.

³www.tly.info

⁴www.lintuatlas.fi

⁶www.fmnh.helsinki.fi/seurannat/linnut.htm

²Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otava, Helsinki, 567 s.

Tavatuista pareista on peippoja ollut 18%
© Raimo Heinen, Raisio, toukokuu 2003.

Laululinnut, helppo tapa oppia lintujen laulun ominaispiirteet selkeän selostuksen ja esimerkiksi äänien avulla

39,00

Pehmolinnut, yli 50 erilaista, puristettaessa lintu päästää aidon lajin ominaisen äänen

alk. 9,00

Äänitepaketti, Vogelstimmen MP3 2CD sarja, 817 lajia, Sansa MP3-soitin E250 2Gb valmiiksi vo- gelstimmen sisään ladattuna ja ICelly kaiuttimet

180,00

Meiltä löytyvät eri hintaiset ja laatu- iset kiikarit sekä kaukoputket ja jalustat. Edustami- amme merkkejä ovat mm. Opticron, Olympus, Steiner, Leica, Swarovski, Zeiss, Kowa, Swift, Manfrotto, Gitzo, Velbon, Berlebach.

Lintukirja- ja -äänitevalikoimamme on Suomen laajin.

Tervetuloa tutustumaan tai klikkaa itsesi verkkosivullemme

Ostamalla Lintuvarusteesta tuet samalla lintu- ien ja luonnonsuojelua

Lintuvaruste Oy, Koetilantie 1 B 5, 00790 Helsinki
Avoinna Ma 11.00-17.00, Ti-Pe 11.00-17.30
www.birdlife.fi/lintuvaruste, lintuvaruste@birdlife.fi, puh. 09-386 7856

Norrskär, lintusaari Merenkurkussa

Christian Petander

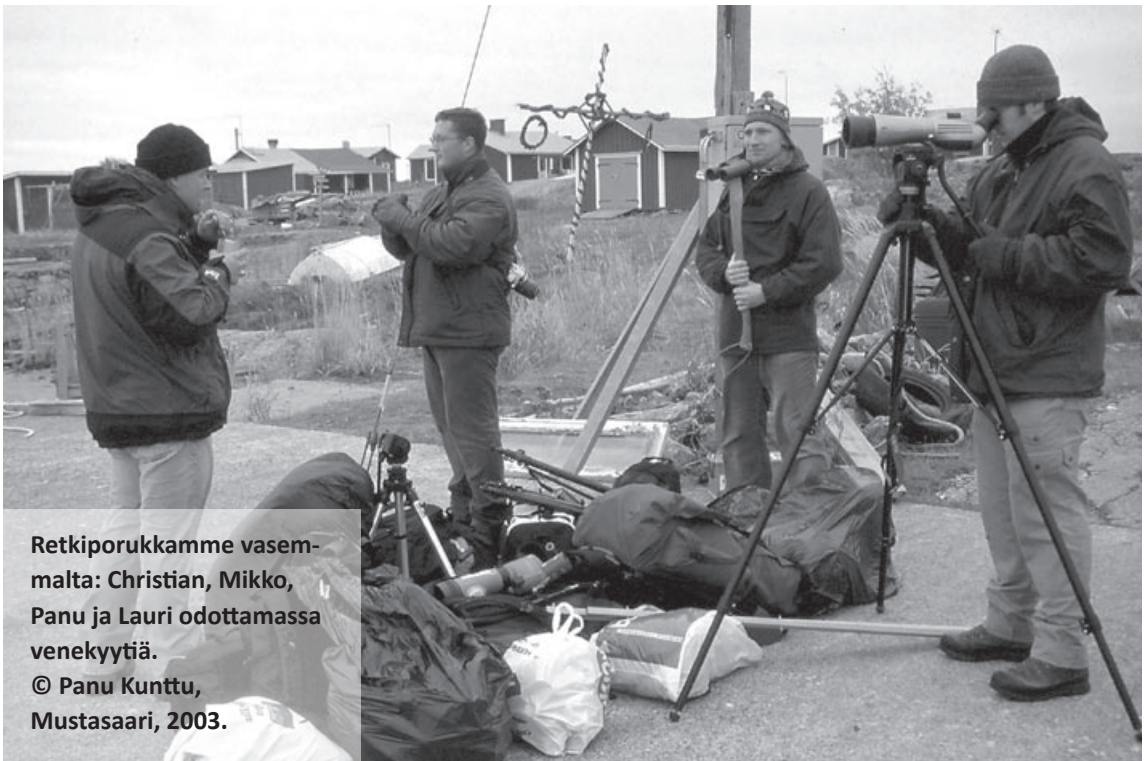
Norrskärin saariryhmä melkein keskellä Merenkurkkuja on varmasti monelle lintuharrastajalle nimeltä tuttu. Saaren sijainti ja hankalahkot kulkuyhteydet ovat luultavasti syynä siihen, että retkeily harvinaisuuksistaan kuuluisilla saarilla on vähäistä. Neljää innokasta lintuharrastajaa nämä tekijät eivät kuitenkaan haitanneet, vaan yksi unohtumaton viikko saarella painui retkeilijöiden mieliin.

Suunnitelma Norskin valloittamisesta alkoi joskus alkutalvesta 2003, kun vierailin Merenkurkun lintutieteellisen yhdistyksen kotisivuilla ja selailin alueella havaittujen lajien listaa. Kiinnitin huomion Norrskärin kahdella pääsaarella tehtyihin havaintoihin ja olin myyty mies. Vai voisiko sellaisia saaria vastus-

taa, missä on havaittu mm. rubiinisatakieli, paksunokkakerttunen, kenttäkerttunen, etelänsatakieli, nunnatasku, idänturturikyhyhky ja valkosiipikiuru? Kauan ei tarvinnut houkutellessa, kunnes retkiseurue oli koossa. Heikon itätuulen turvin Kuntun Panu, Nikkisen Lauri, Oivukan Mikko ja allekirjoittanut saapuivat perjantaina 26.9.2003 Västra Norrskärin laituriin.

Saarelle saapuminen oli vaivatonta uudehkon n. 15-metrin kalastajaveneen kyydissä. Sitten vain koitamaan, minkä rakennuksen oveen Metsähallitukselta kotiini saamat avaimet sopivat. Ihan sokkona ei lukosta lukkoon leikkiä tarvinnut harrastaa, sillä saaren entisen luotsiaseman oli tarkoitus toimia ennakkotietojen mukaan yömaja-

namme. Saarella on kokoonsa nähden paljon rakennuksia, n. 70 kappaletta. Suurin osa rakennuksista on kalastajamajoja, mutta myös saarella ennen vaikuttaneilla Puolustusvoimilla ja Merenkulkulaitoksella on saarella vielä rakennuksia. Nykyään saarella ei ole pysyvää asutusta. Metsähallitus on kunnostanut osan vanhasta luotsitalosta ja vuokraa siitä yhtä huoneistoa harkintansa mukaan luontoharrastajien käyttöön. Huoneistossa on keittomahdollisuus ja yöpymistilat neljälle hengelle. Myös sauna kuuluu vuokrahintaan, joka on 9e/yö henkilöltä. Saarelle tulopäivänä ei jäänyt paljon valoisaa aikaa retkeilyyn, mutta kaikki kerkesivät kuitenkin ottaa hiukan tuntumaa saareen. Saaren koillisrannalla step-pailut pulmussirri oli tulopäivän

Retkiporukkamme vasemmalta: Christian, Mikko, Panu ja Lauri odottamassa venekyytiä.

© Panu Kunttu, Mustasaari, 2003.

Taigauunilinnuilla oli syksyllä 2003 poikkeuksellisen kova vaellus. Havaitsimme parhaimpana päivänä yhteensä 7 lintua. © Mikko Oivukka, Mustasaari, 2003.

Inot tulee

Yön muuttoaallostalla oli pääsekaisin vielä aamullakin ja samalla takoi ajatus lintuja kuhisevista saaresta. Mikon kanssa lähdimme komppailemaan, Lauri ja Panu suuntasivat retken ensimmäiselle aamustajille; stajaus kun oli kelien takia jäänyt aika vähälle. Maastoon oli ilmestynyt yön jäljiltä runsaasti rastaita, peippoja, niittykirvisiä ja hippiäisiä. Ilmeisesti edellisiltana loppunut vesisade oli laukaissut muutkin kuin rastaat liikkeelle. Mutta parempaakin lajistoa oli saarelle eksynyt. Mikon tarkkaillessa muutaman hippiäisen liikkeitä pienessä pensaassa oli linssiin osunut lymyilevä taigauunilintu.

Östra Norrskäriltä saatiin puolenpäivän aikaan vieraaksi vaasalaisia lintuharrastajia. Miesten lähes sotilaallista järjestelmällisyyttä noudattanut komppausrintama tuotti heti tulosta ja saaren pohjoispuolelta löytynyt pikkusirkku sai liikettä turkulaisiinkin. Vielä kun miehet yhyttivät pari merisirriä läheiseltä luodolta ja löysivät kolme inoa lisää, voi miesten komppausrintamaa kehua tehokkaaksi. Päivän aikana havaittiin lisäksi lukuisia jänkäkürppia, taivaanvuohia, pari pikkusieppoa, kolme isolepinkäistä sekä kolme keltavästäräkkiä. Muutto oli päivän aikana vaisua, vain joitakin kuikkia ja alleja nähtiin muutolla.

parasta antia. Illalla laitoimme tulet vanhaan kakluuniin ja uni maittoi jokaiselle raskaan matkustuspäivän jälkeen.

Viikonlopun rauhaa

Ensimmäinen kokonainen retkipäivä alkoi tihkusateisena. Kaikille ennestään tuntematon saari houkutteli kuitenkin joka jannun maastoon. Komppaaminen lähes puuttomalla saarella on kohtuullisen helppoa. Kun saari on kooltaan vain 800 X 600 metriä, niin se on helposti hallittavissa. Saaren eteläpuolella sijaitseva tervalepikko tuntui keräävän lintuja mukavasti. Päivän parhaat havainnotkin, kaksi pikkusieppoa, löytyivät tervalepikon kätköistä. Muuten päivän lintusaldo oli vaisuhko. Ehkä muutama paikallinen suopöllö, myöhäinen nuolihaukka sekä pohjoisrannalla kyykistellyt luotokirvinen ansaitsevat maininnan.

Seuraava päivä ei alkanut edellistä paremmin ainakaan sään puolesta, vaan pilvet roikkuivat edelleen matalalla ja vesi oli herkässä. Komppailu saares-

sa ei tuottanut mitään ihmeempiä, paikalliset olivat lähinnä normaalia syyssälää. Merellä velloi muutamia all- ja isokoskeloparvia. Saareissa lintueloa pitivät yllä pohjoisrannan 200 kalalokin parvi, ja petoja edustivat sunnuntain rauhassa neljä suopöllöä, kaksi sinisuohaukkaa, ampuhaukka ja yksinäinen merikotka. Koska odotukset olivat korkealla saareen tultessa, alkoivat sade ja etelän puolella pysytellyt kohtalainen tuuli jo hiukan hermostuttamaan. Illalla loppunut sade antoi kuitenkin toiveita paremmasta. Viikonlopun viimeiset tunnit toivat mukanaan erään retken parhaista muistoista. Juuri kun olimme menossa nukkumaan, kävi Lauri heittäessä päivän viimeiset nesteet rappusten juureen ja tuli hieman puuskuttaen sisään: ”Siel taitaa mennä hiukan yömuuttoa!” Niinpä nousimme kaikki katsomaan, mitä majakan valossa tapahtuu. Lintua painoi majakan valokeilan täydeltä ja arvioimme, että tunnissa muutti tuhansia lintuja. Ja tämä arvio tuli tosiaan vain niistä linnuista, mitä valokeilassa näimme. Joten yön aikana muutti kymmeniä tuhansia lintuja, joista suurin osa oli laulu- ja punakylkirastaita.

”Västra” on kooltaan vain noin 800x600 metriä, joten se on helposti hallittavissa.

© Mikko Oivukka, Mustasaari, 2003.

Lajirikkaus kasvaa

Edellisen päivän pari hyvää havista olivat selvästi nostattaneet retkiporukan mielialaa ja vanhaa sanontaa hiukan muuntaen tiistai tuntui olevan toivoa täynnä. Heti aamulla armeijan vanhan parakin liepeiltä yhytettiin sepelrastas. Parakille kokoontuneen retkueen vielä maistellessa hyvin alkaneen päivän ensimmäistä hyvää havaintoa, on Nikkinen tukehtua omaan huutoonsa ja viuhtoo taivaalle kuin taitavinkin kapellimestari. Ja ihan turhaa ei Lauri mesonnut, sillä harjalintuhan siellä ilmaa halkoi ja tipahti iloksemme saareen koko loppuretken ajaksi. Retken lajimäärää saatiin kasvatettua vielä päivän aikana Panun komppaamalla heinäkurpalla, parilla sinirinnalla ja kolmella yli lentäneellä lapinsirkulla.

Päivän kruunasi taigauunilintujen yhteisluku, seitsemän! Lisäksi inoja havaittiin viereisellä Östra Norrskärillä samana päivänä yhteensä neljätoista, joten todellisesta keskittymästä voidaan jo puhua.

Saari tyhjenee

Suppuraisten päivien jälkeen saimme loppuretken nauttia selkeämmästä säästä, mutta samalla myös saaren lintujen kokonaislukumäärä laski huomattavasti. Havaintojen laatu tosin pysyi vielä kuitenkin kohtuullisena, sillä havisvihon sivuille pääsi retken kahtena viimeisenä päivänä mm. nuori muuttohaukka, punakuiri, lapasotka, sarvipöllö, helmipöllö sekä myöhäinen punavarpuunen (30.9.).

Viikon aikana havaitsimme yhteensä 102 lajia, mikä on hyvin tällä lähes puuttomalla ulkosaarella syys-lokakuun vaihteessa. Vaikka suurharvinaisuudet jäivätkin näkemättä, oli retki mielestämme kovin onnistunut. Lähtöpäivän aamuna kerkesimme vaihtamaan muutama sanan saarelle saapuneiden Pekka Komin, Markku Rantalan ja Kari Eischerin kanssa. He pitivät kokeneina Norskin kävijöinä viikon jaksoamme todella hyvänä, sillä he kertoivat joskus viettäneensä saarella kolmekin viikkoa näkemättä vastaavaa lajimäärää. Näiden kommenttien saattelemana oli mukava palata mantereelle 19 m/s puhaltaneessa sivutuulella, osan retkeläisistä nauttiessa hienosta syysmyräkästä veneen ohjaamossa, osan hengittäessä muovipussiin veneen takakajuutassa.

Mietoistenlahden niitto pelasti arvokkaan lintukosteikon

Susanna Auwinen

Mietoistenlahti on yksi maamme arvokkaimmista lintuvesistä. Mutta toisinkin voisi olla. Mynälahden perukan, Laajoen ja Mynäjoen suistojen sekä tulvarantojen muodostaman kosteikon ongelmat ovat tämäntäpäisille alueille tyypillisiä. Perinteisten maankäyttömuotojen, kuten karjan laidunnuksen, loputtua jo kuusikymmentäluvulla alkoi umpeenkasvu. Lisäksi rantapeltaja on yritetty kuivattaa ojituksen avulla ja siinä on myös onnistuttu.

Kuusikymmenluvun lopulla vesialueet olivat vähitellen kasvaneet umpeen, ruovikoituneet ja pensoituneet. Rantametsävyöhykkeellä oli lepikko saanut vallan. Niinpä alueen monimuotoisuus

lintuvetenä oli heikentymässä, kun matalaa rantaniittyä ja suistomaista maisemaa vaativat lajit olivat hävinneet ja ruovikoitumisesta hyötyvät lajit lisääntyneet. Lisäongelman muodostavat nykyisin myös alkuperäisluontomme kuulumatomien pienpetojen, minkin ja supikoiran aiheuttamat pesätuhot alueen pesimälinnustolle. Ihmisten aiheuttamalla häirinnälläkin on jonkinasteinen merkitys. Alueella liikkuminen voi estää syksyisin muuttavien lintujen ruokailua ja lepoa ja keväällä aiheuttaa pesinän epäonnistumista. Alueella vuonna 1999 käynnistyneen LIFE-hankkeen aikana kehitettiin alueen retkeily- ja palveluvarustusta.

Näitä toimenpiteitä ennen oli kuitenkin ehtinyt jo tapahtua yhtä ja toista positiivista. TLY aloitti niidot Laajoen suiston luonnonsuojelualueella jo vuonna 1990. Lahdesta oli suojeltu silloisen presidentin, Urho Kekkosen, allekirjoituksen komistamalla asetuksella 49 hehtaaria jo vuonna 1971. MTT:n silloin omistamalle rantakilometrilille välille Silakkari (Sillankari)-Vasikkahaka haettiin niittoluvat ja viikate alkoi heilua Vasikkahaan rantakaislikossa.

Jukka Sillanpää Turun Lintutieteellisestä Yhdistyksestä on sitä mieltä, että jos olisi jääty odottelemaan viranomaistoimenpiteitä, olisi alue nykyisin paljon heikommassa kunnossa.

Vasemmalla: Mietoistenlahti lintuperspektiivistä.

© Jukka Sillanpää.

- Liikkeelle lähdettiin ensin pienellä alueella. Raivauskalusto on vaihdellut vanhasta kunnan viikatteesta erilaisiin telaketjuilla varustettuihin maastoajoneuvoihin, joita voi viedä petteville rannoille.

Käsi- ja jalkatyövaltaista on kuitenkin aherrus ollut suurimmaksi osaksi, sillä raskaat ajoneuvot jäävät heti kiinni liejupohjaan ja koneet tukehtuvat veden alla sitkeisiin ruo'oihin. Vuodesta 1996 on MTT kuitenkin osallistunut urakkaan ostopalveluna omilla mailloin ja osin myös yksityisten maanomistajien rantapelloilla. Myös Lounais-Suomen ympäristökeskus on osallistunut kustannuksiin pienellä panoksella. Silakkarin ja Vasikkahaan rantaviivalla on vesirajaa äestetty, jotta juurakko saadaan näännytettyä. Parhaimmillaan järviruoko ja muikin kasvillisuus on kokonaan hävinnyt ja rantakaistasta on tullut kahlaajien liejurantainen herkkutarjotin.

Viime vuodet on apuna hääriinyt isoruokainen nautalauma. Se on hyödyllinen kuivemmillä alueilla, missä sorkat eivät juutu liejuun, mikä keljuttaa niitä. Siksi pahimmat liejupohjat niitetään vieläkin ihmisvoimin. Mitään jään päältä niittoa traktoripelillä ei ole koskaan edes harkittu. Se sopii ruokokatontekijöille, jotka tarvitsevat jokavuotista korjattavaa ruokokasvustoista.

Vesirajaa on äestetty, jotta juurakko saadaan näännytettyä. © Jukka Sillanpää.

Turun Lintutieteellisen Yhdistyksen tarkoituksena on ollut hävittää järviruoko rantaniityiltä viimeistä tupsua myöten. Sillanpää kertoo, että sesonkiaikana heinä-elokuussa homma vaatii ympärivuorokautista kyttäystä. Töihin on päästävä heti, kun vedenkorkeus on niittoon sopiva. Siitä ei tulisi mitään, ellei yksi Mietoistenlahden peruspuurtajista asuisi mökillään alueen vieressä. Paikoitellen on niiton jälkeen juuristoa jyrstetty, mikä hidastaa kasvuston toipumista. Kalusto kulkee paikalle veneellä, jota voi sauvoa tiheässä kaislikossa, mutta perille päästyä on sonnustauduttava kahluuhousuihin ja lähdettävä pulikoimaan. Siinä paarmojen seassa hitaasti edetessään voi tarkkailla, mitä siivekkäitä uusi, hiljalleen avautuva maisema on houkutelut paikalle.

- Pahimmillaan tuntuu silti siltä, että kun niittäessään vilkaisee olan yli, näkee uusien versojen nousevan vedestä saman tien, huokaa Sillanpää. Alussa paikalla kävi viisaita miehiä kannustamassa, että ei tule onnistumaan, mutta nyttemmin on saanut viikatoida melko rauhassa. Miksi-

kään performanssiksi ei niittoa alun perinkään ollut aiottu, mutta silti uteliaita katselijoita riittää. Kovin lähelle eivät katselijat kuitenkaan pääse uppoamatta mutaan. Lisäksi alueella on liikkumiskielto, joka alkaa keväällä ja jatkuu pitkälle syksyyn.

Äestyksen tuloksena rantaviiva on palannut alkuperäiseen kaltevuuteensa, mutta työn on jatkuttava vuosittain. Vedenkorkeuden vaihtelut ja aallokko nakertavat rantaa ja huuhtovat maata mereen ja kasaavat sitä edelleen toisaalle. Uuteen kōnkääseen kasvaa taas piukkaa pōheikkōä, ellei sitä pidetä poissa ihmis- tai nautavoimin.

Tulevaisuudessa aluetta pitäisi myös laajentaa molempiin suuntiin. Viime vuonna omistussuhteet muuttuivat, kun MTT luopui omistamistaan ranta-alueista ja ne siirtyivät Metsähallitukselle. Uudet isännät ovat tietävästi yhteistyöhaluisia, joten suotuisa kehitys jatkunee myös tulevana vuosina. Mietoistenlahti vetää puoleensa vuosi vuodelta enemmän kävijöitä etenkin muuttoaikoina. Keväällä lintujen ku-

hina lahdella ajoittuu huhtikuun puolivälistä toukokuun puoliväliin. Kun kevään viimeiset viivyttelijät vielä empivät, lähteäkö eteenpäin, alkaa kahlaajien syysmuutto jo kerätä sulkivia koiraita paikalle.

Alueelta on julkaistu jo 1960-luvulla pesimä- ja muuttolintutilastoja (Myrsky 1968, Karlsson ym. 1970). 1990-luvulla tehtiin linnustoselvitykset, joissa tutkittiin pesimälinnuston parimäärät ja keväiset levähtäjämäärät sekä selvitettiin 1960-luvulta 1990-luvun alkuun linnustossa tapahtuneet muutokset. (Lehikoinen & Perttula 1992 ja Lehikoinen & Aalto 1996) 2000-luvulle tultaessa seurantaa on luonnollisesti edelleen jatkettu.

Nykyisin lahdella on kaksi lintutornia ja tarkkailukallio. Torneille johtavan polun varressa on luontopolkutaaluja, jotka kertovat alueen linnuista ja kasveista.

Merihanhimäärät ovat lahdella räjähtäneet ja viime kesänä havaittiin lopulta yksi pesivä etelänsuosirripari monen vuoden tauon jälkeen. Myös naurulokkikolonia on palannut saarelle, josta Metsähallitus poisti puut ja TLY raivasi loput pensaas. Heti, kun luoto muuttui

puuttomaksi, palasivat lokit. Muita runsastuneita lajeja ovat mm. töyhtöhyppä, isokuovi ja viklot. Paikalla nähdään joka vuosi myös harvinaisuuksia. Viime vuonna lahdella tavattiin mm. harmaasorsa, lyhytnokkahanhi, rantakurvi ja mehiläissyöjä.

Kirjallisuus:

- Aalto, T. 2000. Mietoistenlahden hoidon ja käytön periaatteet. SYKE:n alueelliset ympäristöjulkaisut 186. 84s.
- Karlson, L., Kivivuori, O., & Kujanpää, S. 1970: Mietoistenlahden linnusto. Moniste, Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry. 11s.
- Lehikoinen, E. & Aalto, T., 1996: Mynälahden ja sen linnuston kehitys, nykytila ja merkitys. -Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 54. 74s.
- Lehikoinen, E., & Sillanpää, J. 1996: Mietoistenlahden lintutorni- ja luontopolkusuunnitelmaan liittyvät ehdotukset. -Esa Lehikoinen ja Jukka Sillanpään kirjalliset ehdotukset Mietoisten kunnalle ja maatalouden koeesemalle.
- Metsähallitus 2000: Mietoistenlahden käyttö- ja hoitosuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 5. 92s.
- Myrsky, H. 1968: Mietoisten pesimälinnuston parimäärät -Laskentatulokset. Ympäristöministeriön arkisto, Helsinki

Majoitusta ja retkipalveluja saaristossa.
Puh. 02-4651000, info@suomensaaristovaraus.fi
www.suomensaaristovaraus.fi
Luontoleirikoulu: www.luontokoulu.fi

S SUOMEN SAARISTOVARAUS
FINLANDS SKÄRGÅRDSBOKNING
ARCHIPELAGO BOOKING OF FINLAND

Turun lintutieteellinen yhdistys ry osallistuu tänä vuonna perinteisesti BirdLife Suomen vuoden lajiprojektiin. Vuonna 2008 lajeja on kaksi: naurulokki ja pikkulokki. Molemmista lajeista pyritään kartoittamaan mahdollisimman kattavasti kaikki pesimäpaikat parimäärätietoineen sekä tärkeimmät muutonaikaiset lepäily- ja ruokailualueet. Koska naurulokin ja pikkulokin pesimäpaikkoja on harvassa, pesimäpaikkojen tarkistaminen sopii hyvin esimerkiksi atlaskartoituksen oheistyöksi.

Kantojen koko ja kehitys

Naurulokki on taantunut viime vuosikymmeninä suurimmassa osassa Eurooppaa, Suomessa 1970-luvulta alkaen. Syiksi on esitetty kasvanutta predaatiota ja ravinnonsaantimahdollisuuksien heikkenemistä tehomaa-talouden myötä. Naurulokin pesimäkanta Suomessa oli vuosituhannen vaihteessa 50 000 – 100 000 paria. Jopa puolet Euroopan pikkulokeista pesii Suomessa, kanta ollut kasvussa täällä koko 1900-luvun. Syyinä tähän saattaa olla vesistöjen rehevöitymisen takia kasvaneet hyönteismäärät, jotka parantaneet pikkulokin ravintotilannetta. Lajin pesimäkanta Suomessa oli vuosituhannen vaihteessa 10 000 – 20 000 paria.

Molemmat lajit on huomioitu ympäristölainsäädännössä, naurulokki taantumisen ja pikkulokki suppean levinneisyytensä takia. Naurulokki on luokiteltu tuoreimman uhanalaisuusluokituksen mukaan vaarantuneeksi ja pikkulokki Euroopan unionin lintudirektiivin I-liitteen lajiksi.

Vuoden 2008 projektilajit – naurulokki ja pikkulokki

Panu Kunttu

Projektin toteutus

Naurulokki- ja pikkulokkiprojektin tarkoituksena on selvittää lajien pesimäaikainen levinneisyys ja runsaus Suomessa ja saada selville tärkeimmät muutonaikaiset kerääntymispaikat. Pesäpaikkatiedoista kootaan koko maan kattava tietokanta, jota voidaan myöhemmin käyttää muun muassa kannanmuutosten seurantaan. Huomattava osa naurulokeista ja pikkulokeista pesii rehevillä kosteikoilla, joilla lintuharrastajat retkeilevät säännöllisesti. Projektin onnistuminen edellyttää sitä, että mahdollisimman monen pesimäpaikan pesät tai hautovat emot lasketaan oikeaan aikaan alkukesällä. Aiheesta enemmän kiinnostuneet voivat ilmoittaa havaintojaan esi-

merkiksi pesimätuloksesta ja siihen vaikuttaneista tekijöistä.

Kerättävät perustiedot

- 1)Pesimäpaikan sijainti (nimi, koordinaatit)
- 2)Laskettu tai arvioitu parimäärä (tulkintaohjeet jäljempänä)
- 3)Pesimäpaikan tyyppi (esim. rehevä järvi, merenlahti tai saariston luoto) ja pesien sijaintiympäristö (esim. kortteikko, kaislikko, ruovikko)
- 4)Onko kyseessä uusi tai perinteinen pesimäpaikka?
- 5)Pesiikö kohteella myös pikku- tai naurulokkeja?
- 6)Sijaitseeko pesimäpaikka luonnonsuojelualueella tai Natura-alueella?

Kerättävät lisätiedot

- 7)Tiedot pesimäpaikan historiasta ovat toivottavia, esimerkiksi pariaviot aiemmilta vuosilta, jos niitä on saatavissa.
- 8)Pesimistulos (arvioitu tai laskettu lentopoikasten määrä) kannattaa ilmoittaa jos se tiedetään. Jos pesinnät ovat onnistuneet huonosti, todetut tai mahdolliset epäonnistumisen syyt on hyvä ilmoittaa.
- 9)Muut huomiot tai mielenkiintoiset lisätiedot

Muutonaikaiset levähdyspaikat

Muutonaikaisten levähdys- ja ruokailupaikkojen kerääntymien yksilömäärät kannattaa kirjata muistiin

Vanha kesäpukuinen pikkulokki (*Larus minutus*)
© Jorma Tenovuo, Salo,
toukokuu 2006.

Naurulokki (*Larus ridibundus*) pesällä.
©Jukka J. Nurmi, Salo,
toukokuu 2006.

ja ilmoittaa mahdollisimman kattavasti ja mielellään usealta päivältä muuttokauden aikana.

Parimäärien laskeminen

Naurulokin ja pikkulokin parimäärät voidaan selvittää laskemalla munapesät, hautovat emot tai kaikki pesimäpaikalla oleskelevat pesimäpukuiset linnut toukokuussa tai kesäkuun alkupuolella. Pesät tai emolinnut lasketaan mieluiten hautontakauden loppupuolella, jolloin mahdollisimman moni pari on aloittanut pesinnän. Hautovia emoja laskettaessa on syytä varoa laskemasta mukaan pesien lähellä vartioivia lintuja, jotka yleensä seisovat tai makaavat pesän vierellä. Emot lasketaan hyvästä tähtytyspaikasta, jolloin vältetään siltä, että lintuja ei jää kasvillisuuden tai maastoesteiden katveeseen.

Silloin kun hautovien emojen laskeminen ei onnistu, pyritään laskemaan kaikki pesimäpaikalla oleskelevat pesimäpukuiset linnut. Kaikki pesivät yksilöt eivät koskaan ole paikalla, sillä lokkiemoista osa on ravinnonhaussa kaukana pesiltään. Kokonaisyksilömäärää voidaan silti käyttää hyväksi parimäärän selvittämisessä. Lahden Vesijärven

naurulokkiyhdyksunnissa on hautonta-aikana havaittu yleensä 1,3–1,45 naurulokkia pesää kohden. Eräässä ruotsalaisessa selvityksessä vastaavaksi lukusuhteeksi saatiin 1,27. Naurulokin parimääräksi tulkitaan BirdLifen naurulokkiprojektissa havaittujen lintujen määrä jaettuna 1,4:llä.

Pikkulokit saalistavat usein lähellä pesimäpaikkaansa ja kerääntyvät häiriön sattuessa nopeasti puolustamaan pesiään. Tiedossa ei ole, miten suuri osa pikkulokeista yleensä oleskelee pesillään. Pikkulokin pesimäpaikoilla tavataan yleisesti myös pesimättömiä esiaikuisia yksilöitä, joten pikkulokin parimääräksi tulkitaan varovaisuussyistä pesäpaikalla ja sen lähellä havaittu yksilömäärä jaettuna kahdella. Nuoruuspukuisia yksilöitä ei lasketa mukaan, mutta niiden määrän voi silti ilmoittaa.

Ilmoita havaintosi

Ilmoita kaikki havaintosi nauru- ja pikkulokeista 30.11.2008 mennessä suoraan Tiiraan (<http://www.tiira.fi>). Jos tämä ei onnistu, niin ilmoita ne TLY:n projektilajivastavalle: Juhani Salmi, projektilaji@tly.info, p. 040 716 8017.

Kirjallisuus

- BirdLife International 2004: Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK. BirdLife Conservation Series No. 12.
- Koskimies, P. & Väisänen, R.A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. 2. painos. Eläinmuseo, Helsinki. 143 s.
- Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T. & Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen linnut. Turun lintutieteellinen yhdistys ry. Turku. 416 s.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.
- Suomen ympäristökeskus 2007: Lintudirektiivin I-liitteen lajit Suomessa. <<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=9046&lan=fi>>. Viitattu 1.12.2007.
- Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. Otava, Keuruu. 567 s.
- Väisänen, R. A. & Lammi, E. 2007: Vesilintujen laskentaohjeet. Luonnontieteellinen keskusmuseo, eläinmuseon linnustonseuranta. <<http://www.fmn.helsinki.fi/seurannat/vesilinnut/ohjeet.htm>>. Viitattu 6.12.2007.

Palokärjen ääntelystä Turun Kaks Kerrassa vuosina 1995- 2006

Matti Valta ja Irene Routio

Palokärki (*Dryocopus martius*). © Jorma Tenovuo, Virolahti, toukokuu 2006.

Palokärki on vakiintunut paikkalintu Turun saarilla. Pihallemme näkyy ja ennen kaikkea kuuluu kahden eri reviirin linnut. Näistä laajoista reviereistä toinen on Satavan Käyränmäen-Hennalan alueella ja toinen Kaks Kerran Pässilänmäen alueella. Joinakin viime vuosina Pässilänmäen suunnalla reviiri on ollut melko hiljainen. Näiden kahden reviirin rummutusäänet olemme kirjanneet muistiin vuodesta 1995 lähtien. Innoittajana meillä on ollut vanha tuttu vuonna 1962 ilmestynyt legendaarinen MMM Lintuharrastuskirja.

Palokärjen rummutusäänestä Jussi Seppä käyttää termiä ”rumpuääni” hienossa kirjassaan ”Lintujen äänet” vuodelta 1922. Myös ”pärrytys”-sanaa käytetään kirjallisuudessa samasta asiasta. Palokärjen tyypillistä kuikutusääntä kuulee rummutusta useammin. Rumpuääni kielii linnun voimakkaasta reviirin ilmoitustarpeesta ja soidinvireydestä. Sopivasti kumisevia lahoja ja onttoja mäntyjä näyttäisi Kaks Kerrassa olevan riittävästi. Äänen kuuluvuus ja sävy luonnollisesti vaihtelee jonkin verran kulloisenkin rummutuspinnan laadun mukaan.

Menetelmistä

Rummutusääniä emme ole varta vasten odottaen kuunnelleet, mutta toisaalta kuuntelu on ollut ”päällä” koko ajan. Äänet on kuultu esim. pihalla puuhastelun, lintujen muuttontarkkailun, soutuksen, koiran ulkoiluttamisen tms. yhteydessä. Yhdeltä reviiriltä eli äänen suunnalta olemme laskeneet mukaan yhden äänikerran päivässä. Näin ollen on enimmillään taulukkoon kirjautunut kaksi äänimerkintää päivässä. Lyhyetkin rummutukset on kuitenkin otettu mukaan.

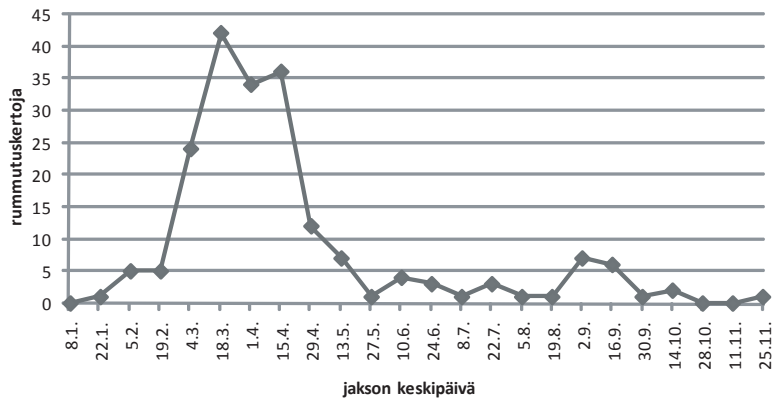
Tulokset

Kaikki rumpuääntelyn äänikerrat on laskettu yhteen kahden viikon jaksoissa ja esitetty kaaviossa 1. Rumpuääntelyä alkaa kuulua tammikuun lopulla. Selvä aktiivisuushuippu on maaliskuun kahdella jälkimmäisellä viikolla sekä koko huhtikuun ajan. Toukokuun alku on huomattavan hiljaista. Syyskuun lopussa ja lokakuun alussa on selvä syysrummutuksen huippu. Rumpuääntä voi kuulla lähes kaikkina vuodenaikoina.

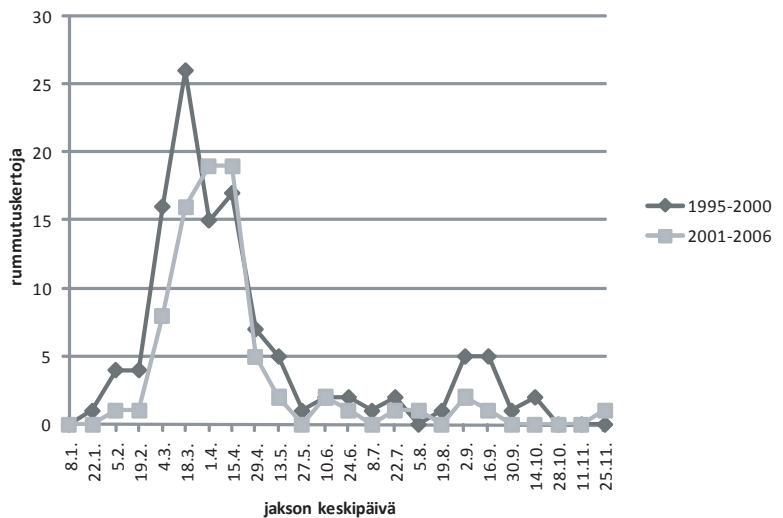
Jos 12 vuoden kuuntelujakso jaetaan kahteen kuuden vuoden jaksoon (kaavio 2.) tulokinta vaikeutuu. Näyttäisi siltä kuin rummutusaktiivisuuden huippu olisi jonkin verran myöhemmin vuosina 2001-2006 kuin 1995-2000. Siirtymä olisi kahden viikon verran, huipun siirtyessä maaliskuun lopulta huhtikuun alkuun (kaavio 2.). Käyrät muistuttavat toisiaan hyvin paljon.

Monenlaisia, myös vaikkapa tämäntyyppisiäkin, mukavia etologisia seurantoja voisi tehdä isommalla havainnoitsijaryhmällä perinteellisten talvilintulajilaskentojen ja atlasselvitysten lisäksi.

1995-2006

Kaavio 1. Palokärjen rummutusäänihavainnot Kaksikerrassa kahden viikon jaksoissa 1995-2006. N= 197.

Kaavio 2. Vuosien 1995-2000 Palokärjen rummutusäänihavainnot Kaksikerrassa kahden viikon jaksoissa erotettuna vuosiin 1995-2000 (N= 117, sininen viiva) ja 2001-2006 (N=80, punainen viiva).

HARRASTA TYÖTÄ JOLLA ON TARKOITUS.
LÄHDE JURMOON

pe-su 18.-20.7. Piha-aitatalkoot. Työnjohtaja on, hanslankareita tarvitaan.

Ja lintuja näkee ympäri vuoden – varaa paratiisipaikkasi asemanhoitajalta!

ARK TIEDOTTAA – miksi lyhytnokkahanhi *Anser brachyrhynchus* on edelleen tarkastettavien lajien listalla?

Koska lyhytnokkahanhea ei ilmeisesti osata määrittää kovinkaan hyvin. Ainakin ARK:lle saapuvissa ilmoituksissa painotetaan usein toisarvoisia seikkoja, vaikka lajin eksaktit tuntomerkit olisivat olleet selvästi havaittavissa. Lisäksi halutaan selvittää eri-ikäisten lintujen esiintymiskuvaa ja tähän tarvitaan tarkkoja kuvauksia, valokuvia sekä maastomuistiinpanoja.

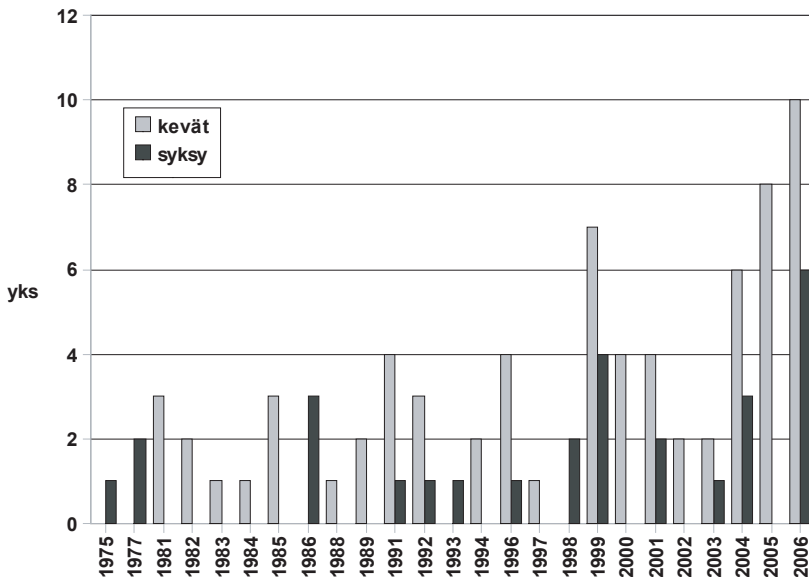
Hannu Huhtinen, Rami Lindroos, Kalle Rainio, Pekka Alho ja Sampo Kunttu

Lyhytnokkahanhen esiintyminen

Lyhytnokkahanhi on monotyypinen, arktinen hanhilaji, jonka tunnetut pesimäalueet ovat Grönlannissa, Islannissa sekä Huippuvuorilla. Grönlannin ja Islannin populaatiot talvehtivat pääosin Brittein saarilla, kun taas Huippuvuorten pesimäkanta talvehtii lähinnä Hollannissa, Belgiassa sekä Tanskassa. Suomen havaintojen on oletettu olevan sidoksissa lähinnä Huippuvuorten po-

pulaation liikkeisiin. Huippuvuorten populaatio on viime vuosikymmenten aikana kasvanut merkittävästi. Vuonna 1991 lyhytnokkahanhikannaksi arvioitiin 33 000 yksilöä ja vuonna 1998 jo 38 500 lintua, nykyisen kannanarvion ollessa yli 40 000 lintua. Syksyllä ensimmäiset Huippuvuorten lyhytnokkahanhiparvet saapuvat Tanskaan syyskuun puolivälin jälkeen, ja käytännössä lähes koko kanta on saapunut maahan jo lokakuun alkupuolella. Hanhimuut-

to kulkee Norjan läpi, ja nykyään pieni osa hanhista levähtää syyskuun lopulta lokakuun puoliväliin Trondheiminvuonon alueella. Hanhiparvet levittäytyvät Tanskasta talven ajaksi laajalti Belgiaan ja Hollantiin. Keväällä hanhet kerääntyvät jälleen Tanskaan, ja lähtevät sieltä muuolle nykyään huhnikuun puolivälissä – toukokuun alussa. Muutolle lähtö on viime vuosina aikaistunut noin kolme viikkoa, joka ainakin osittain johtuu uusien lepäilyalueiden käyttöönotosta Trondheiminvuonolla. Aiemmin hanhet eivät ole merkittävässä määrin

Kuva1: RK:n ja ARK:n hyväksymien, TLY:n alueella havaittujen lyhytnokkahanhien yksilömäärät keväällä ja syksyllä (lähde: TLY:n havaintoarkisto).

levähtäneet Tanskan ja Pohjois-Norjan välillä. Hanhet saapuvat nykyään aikaisemmin myös Pohjois-Norjan levähdysalueelleen Vesteräläniin.

Suomessa lyhytnokkahanhi on valtakunnallisesti ollut suurharvinaisuus 1990-luvun alkuun saakka, ja laji poistettiin BirdLife Suomen rareiteetikomitean tarkastettavien lajien listalta vasta vuoden 1991 alusta. Tämän jälkeen havaintomäärät ovat kasvaneet tasaisesti mutta hyvin hitaasti 2000-luvun alkuun. Tällä vuosikymmenellä lyhytnokkahanhimäärät ovat kuitenkin kasvaneet voimakkaasti, ja nykyään Suomessa havaitaan vuosittain yli tuhat lyhytnokkahanhea. Suurimmassa osassa Suomea lyhytnokkahanhia havaitaan keväällä metsähanhien *Anser f. fabalis* ("taigametsähanhi") parvissa näiden muuton yhteydessä maaliskuun lopulta huhtikuun loppupuolelle. Eniten lyhytnokkia nähdään länsirannikon hanhipelloilla, joille myös valtaosa *fabaliksista* kerääntyy. Joitakin lyhytnokkahanhia havaitaan myös *rossicus*-tyyppisten metsähanhien ("tundrametsähanhi") parvissa huhtikuun loppupuolella – toukokuussa. Nykykevään lyhytnokkahanhisumma on esimerkiksi Porin lintutieteellisen yhdistyksen alueella useita kymmeniä - satakunta yksilöä. Syksyllä lyhytnokkia havaitaan kevättä selvästi vähemmän, ja valtaosa havainnoista tehdään metsähanhimuuton yhteydessä syyskuussa – lokakuussa. Nykyäänkin yksilömäärät jäävät parhailla alueilla vain muutamaan kymmeneen, ja vielä viime vuosikymmenellä lyhytnokkahanhesta tehtiin koko Suomessa vuosittain vain muutamia syyshavaintoja. Muun Suomen esiintymiskuvasta poiketen lyhytnokkahanhia on tällä vuosikymmenellä alkanut keväisin levähtää merkittävässä määrin Oulun seudun hanhipelloilla.

Valtaosa näistä lyhytnokkahanhista saapuu vasta suurimpien *fabaliksien* kerääntymien jälkeen huhtikuun lopussa – toukokuun alussa, ja ne viihtyvät usein omina parvinaan. Viimeisen parin vuoden aikana Oulun seudun lyhytnokkahanhimäärät ovat nousseet useisiin satoihin yksilöihin, ja karkeasti arvioiden Oulun alueella levähti yli tuhat lyhytnokkahanhea keväällä 2007 (William Velmala, suullinen tiedonanto). Näitä hanhia ei havaita muualla länsirannikolla, ja onkin todennäköistä, että niiden muuttoreitti ylittää Pohjanlahden vasta lähellä Oulua. Syksyllä lyhytnokkahanhi on Oulun seudulla yhtä vähälukuinen kuin muuallakin Pohjanlahden rannikolla.

Varsinais-Suomessa lyhytnokkahanhen esiintymiskuva on havaintojen ajankohdan osalta hyvin samankaltainen kuin suuressa osassa länsirannikkoa. Varsinais-Suomen hanhimäärät ovat kuitenkin hyvin pieniä verrattuna vaikkapa Porin seutuun, sillä suurin osa metsähanhiparvista (joiden mukana keväiset lyhytnokkahanhet saapuvat) ylittää Pohjanlahden vasta TLY:n alueen pohjoispuolella. Laji kuuluu alueellamme edelleen aluerareiteetikomitean tarkastamien lajien listalle, ja Varsinais-Suomesta on vuoden 2006 loppuun mennessä hyväksytty 52 keväthavaintoa yhteensä 70 yksilöstä. Valtaosa havainnoista on tehty parhailta metsähanhien levähdyspaikoilta (etenkin Mietoistenlahdelta) sekä muutolta Pohjanlahden rannikolta aivan alueemme pohjoisosista. Syyshavaintoja on selvästi kevättä vähemmän: 21 havaintoa yhteensä 28 yksilöstä, ja ne eivät keskity tietyille alueille yhtä hyvin kuin keväällä. Lisäksi Varsinais-Suomesta tunnetaan kaksi fenologisesti varsin poikkeavaa havaintoa: 11.-12.12.1990 Parainen, Kopparön pelot 1p sekä 8.8.-1.10.1986 Kemio, Smedabölen ympäristö 2p.

Lyhytnokkahanhen esiintymiskuvassa tapahtuneet muutokset ja selvät erot kevät- ja syysesiintymisen välillä herättävät mielenkiintoisia ajatuksia. Suomessa havaittavien lyhytnokkahanhien liikkeistä ei ole olemassa selvää käsitystä, eikä esimerkiksi tiedetä jatkavatko kaikki linnut keväällä Huippuvuorille. Ainakin syksyllä lyhytnokkahanhia havaitaan muiden arktisten hanhien parvissa, joiden lähtöalueet ovat Suomen itäpuolella. Tarkempi paneutuminen Suomessa havaittavien lyhytnokkahanhien (erityisesti syksyisten lintujen) iänmääritykseen voi tulevaisuudessa antaa lisätietoa Suomen läpi muuttavien lyhytnokkahanhien pesimäalueista.

Valaistusolosuhteiden huomioonottaminen hanhimäärityksessä

Anser-hanhia tarkasteltaessa sekä laji- ja ikämääritystä tehtäessä on aina huomioitava vallitsevat havainto-olosuhteet. Erilaisissa sää- ja valaistusolosuhteissa höyhenpuvun värisävyjen pieniä eroja voi olla äärimmäisen vaikea tulkita, varsinkin jos suoraa vertailua muihin yksilöihin ei ole. Juuri tämä voi tehdä yksittäisen linnun tai lajipuhtaan parven määrittämisestä erityisen haastavaa. Lintujen höyhenpukujen nöyrä ja pitkäjänteinen tarkastelu eri kuvakulmista ja erilaisissa valaistuksissa sekä valon vaikutuksen tiedostaminen johtavat yleensä oikeaan määritykseen.

Suomessa, jossa useimmat lyhytnokkahanhet ovat hajallaan metsähanhiparvissa, selän väri on usein ensimmäinen tuntomerkki, josta maassa seisovan lyhytnokkahanhikandidaatin "plokkaa". Valaistuksen tai linnun asennon muutos paljastaa tämän oletuksen usein vääräksi ja tuottaa siis kompastus-

kiven kokeneellekin harrastajalle. Siksi varma lajimääritys tarvitsee tuekseen paljon muita tuntomerkkejä. Optimaaliseksi hanhien tarkkailukeliksi on todettu melko kirkas, pilvipoutainen ja tyyni sää, jolloin kirkkaan auringonvalon mukanaan tuoma hanhien selän värin ”vaalenemisefekti” ja ilman lämpöväreily ovat minimissä. Lisäksi pitkä havaintoetäisyys vaikeuttaa aina oikeiden värien näkemistä ja pienten yksityiskohtien erottamista. Tällöin esimerkiksi lyhytnokkahanhen sekoittamisriskiä huonosti nähtyyn nuoreen tundranhanheensa ei voi vähätellä.

Hanhien paljaiden osien absoluuttisen värin erottamisen on todettu useissakin yhteyksissä olevan erittäin vaikeaa ja siksi esim. metsähanhien oranssit värit saattavat vaikeissa valaistusolosuhteissa näyttää yllättävän vaaleanpunaisilta. Valaistusolosuhteiden muututtua sama yksilö voi myöhemmin näyttää kuitenkin täysin normaalilta - tuttu ilmiö jokaiselle hanhia tarkkailleelle. Vaaleanpunaisen ja oranssin erottaminen toisistaan on erityisen vaikeaa vastavalossa, tai kun esimerkiksi kuivunut kuravesi oranssin jalkojen pinnalla haalistaa todellista väriä. Myös käytettävässä optiikassa on havaittu olevan suuria eroja värien oikean toistumisen kannalta ja esimerkiksi hanhien nokissa olevat suhteellisen pienet vaaleanpunaiset tai oranssit osat voivat näyttää täysin päinvastaisilta. Jalat ovat pintaalaltaan nokan vaaleita osia selvästi suuremmat, ja oikea väri onkin yleensä helpompi hahmottaa juuri jaloista. Tosin esimerkiksi uivilla ja niityllä seisovilla hanhilla jalat ovat pääosin piilossa ja siten koko tuntomerkin käyttö vaikeutuu. Samat valaistukseen pohjautuvat ongelmat tulevat esiin myös lentävissä linnuissa, jolloin suoran vertailun merkitys samoissa olosuhteissa oleviin parven muihin yksilöihin korostuu.

Yleinen kuvaus: vanhat ja nuoret linnut

Lyhytnokkahanhi on keskikokoinen ja kompakti *Anser*-hanhi. Muodoltaan se on töpökkä, melko lyhytkaulainen, lyhytnokkainen sekä pieni- ja pyöreäpäinen. Yleisväriltään lyhytnokkahanhen ruumiinhöyhenys on suhteellisen vaalean harmaanruskea, vaikka lintu onkin varsin tummapäinen. Lyhytnokkahanhen jalat ovat vaaleanpunaiset, ja muuten tummassa nokassa on vaaleanpunainen kärkivyo. Näiden yleistysten kohdalla on hyvä muistaa, että eri yksilöiden välillä on runsaasti vaihtelua. Lisäksi eri-ikäisten lyhytnokkahanhien puvut poikkeavat toisistaan ja toisaalta höyhenpuvun kuluneisuus tuo oman lisänsä lajin sisäiseen kirjoon.

Vanhat linnut:

(osa tuntomerkeistä sopii jo ensimmäisen talven lintuihin sulkasadon edistyessä ja lintujen saadessa aikuistyyppisiä sulkia ja höyheniä)

Pää ja voimakkaasti uurteinen kaulan yläosa ovat tumman sulaanruskeat, satunnaisesti joillakin yksilöillä on kapealti valkoisia höyheniä ylänokan tyvellä. Kaulan alaosa on vaaleamman ruskea ja etenkin sen sivuilla on usein selvä kaneliin vivahtava sävy. Rinta ja vatsa ovat vaaleat. Myös kupeet ovat pääosin vaaleat, mutta niiden takaosaan muodostuu tumma ”reisilaikku”, joka on pään ohella linnun ruumiin tummin kohta. Tämä alue kontrastoituu usein silmiinpistävästi varsin vaaleanharmailta näyttäviin vanhan linnun siiven isoihin peitinhöyheniin.

Vanhan lyhytnokkahanhen yläpuoli on yleensä sinertävänharmaa, mutta yläpuolen värisävyssä on runsaasti yksilöllistä vaihtelua. Sen selkään ja siiven peitinhöyhe-

niin muodostuu tasapäisten höyhenten valkeanrusehtavista kärjistä säännöllisiä vaaleita poikkijuovia. Syksyllä juovitus voi olla epäsäännöllistä, kunnes kaikki höyhenet ovat vaihtuneet uusiin. Tertiaalit ja sisemmät kyynärsulat ovat rusehtavanharmaat, harmaanvalkein reunuksin. Lisäksi pyrstön yläpeitinhöyhenet ovat valkoiset, kontrastoituen tuhkanharmaaseen selkään sekä sinertävänharmaaseen, leveästi valkoreunuksiseen pyrstöön. Alaperä ja pyrstön alapeitinhöyhenet ovat puhtaanvalkoiset.

Nokka on melko kevytrakenteinen ja lyhyt, tavallisesti ylänokan harja on hieman kovera. Nokka on väriltään tumma ja sen kärjessä on kirkkaan vaaleanpunainen alue. Vaaleanpunainen väri voi olla rajoittunut vain kapeaksi nokan kynnen takana kiertäväksi renkaaksi, mutta useimmilla linnuilla se jatkuu ylänokan sivuilla kohti nokan tyvää. Poikkeustapauksissa nokka on pääosin vaaleanpunainen. Jalat ovat kirkkaan vaaleanpunaiset ja iiris on tumma, ilman minkäänlaista silmärengasta. Naaraslinnuilla paljaiden osien vaaleanpunainen sävy on hieman koiraita himmeämpi.

Vanhan lyhytnokkahanhen lentäessä vaalean siniharmaat siiven yläpeitinhöyhenkentät kontrastoituvat voimakkaasti mustahkoihin siipisulkiin. Siiven alapinnat ovat sen sijaan tasaisemman tummanharmaat. Myös selkä erottuu parhaimmillaan melko vaaleanharmaana, kontrastoituen vain hieman peitinhöyheniä tummempana. Selän värissä voi kuitenkin yksilöiden välillä olla melko suurta vaihtelua.

Nuoret linnut:

Hyvin nähtynä syksyinen nuori lyhytnokkahanhi eroaa vanhasta linnusta varsin selvästi, mutta ensimmäisen talven aikana iänmääritys

vaikautuu post-juvenaalisen sulkasadan edistymisen myötä. Nuorten lyhytnokkahanhien yleisväri on selvästi himmeämpi, tummempi ja ruskeampi kuin siniharmaiden vanhojen lintujen. Nuorten lintujen pää ja kaula eivät ole yhtä tummanruskeita kuin vanhojen ja kaulalta puuttuvat voimakkaat uurteet. Yläpuolen höyhenet ja siiven peitinhöyhenet ovat muodoltaan kapeat ja pyöreäkärkiset. Höyhenissä on vain kapeat vaaleat reunukset, jotka poikkeavat selvästi vanhan linnun leveästi valkeista ja tasapäisistä höyhenien kärjistä. Tämä antaa nuorten lintujen puvusta suomumaisen vaikutelman, jota rusehtavakärkiset ja epäsäännölliset höyhenien reunukset korostavat. Myös nuorten lyhytnokkahanhien alapuoli ja kupeet ovat täplikkään harmaanrusehtavat. Lisäksi jalkojen väri on harmaansävyisen vaaleanpunertava, usein jopa kellanokraan vivahtava, poiketen vanhojen lintujen kirkkaan vaaleanpunaisesta väristä. Nuoren linnun pyrstö on tyviosastaan selvästi vanhan linnun pyrstöä laajemmin tumma eikä pyrstön kärkiosassa ja reunoilla ole läheskään yhtä paljon valkoista. Talvella ja alkukeväällä vaihtumattomat juv-pyrstösulat ovat erittäin kuluneita ja kärjestään hapsottavia, eikä valkoisesta reunuksesta ole käytännössä mitään jäljellä.

Sulkasato ja iänmääritys

Lintujen sulkasadan arviointi ja iänmääritys vaatii havainnoitsijalta hyvää perehtyneisyyttä hanhien höyhenaloihin sekä niiden erottamiseen toisistaan maasto-olosuhteissa. Esimerkiksi iänmäärityksen kannalta olennainen siiven peitinhöyhenkenttä jää usein hartia- tai kuvehöyhenien peittoon ja on siten vaikeasti arvioitavissa.

Lyhytnokkahanhen sulkasato on käytössämme olleessa kirjallisuudessa kuvattu varsin suurpiirteisesti. Vanhoilla linnuilla on kesällä täydellinen sulkasato. Siipisulat vaihtuvat lähes yhtäaikaisesti heinä- elokuussa, jolloin linnut ovat lentokyvyttömiä melkein neljän viikon ajan. Ruumiinhöyhenet ja pyrstön sulkasato alkaa heti siipisulkasadan jälkeen tai sen loppupuolella, ja se päättyy suunnilleen lokakuussa. Pesimättömien, lähinnä 2kv lintujen täydellinen kesäsulkasato alkaa yleensä jonkin verran aikaisemmin kuin pesivien lintujen.

Nuorilla linnuilla on ensimmäisenä talvena osittainen sulkasato, jossa nuoruuspuvun höyhenet korvautuvat ad-typin höyhenillä. Kirjallisuuden mukaan ensimmäisen talven sulkasato käsittää käytännössä kaikki ruumiinhöyhenet, vaihtelevan määrän pyrstösulkiä sekä siiven peitinhöyheniä.

Ensimmäisen talven sulkasadan ajoittumisessa ja laajuudessa on kuitenkin suurta yksilöllistä vaihtelua. Kirjallisuudessa todetaan sulkasadan alkavan loka- marraskuussa päin, kaulan sekä kupeiden takaosan höyhenistä. Selän ja rinnan höyhenet vaihtuvat marras- joulukuussa. Loput ruumiinhöyhenet, vaihteleva määrä pyrstösulkiä sekä osa siiven peitinhöyheniä vaihtuvat tammi- helmikuun aikana. Kirjallisuudessa esitetystä poiketen havaitsimme (HH, RL, KR) Englannissa helmikuun 2008 alussa hyvin suurta vaihtelua lintujen sulkasadan vaiheessa. Edistyneimmät yksilöt olivat jo helmikuun alussa vaihtaneet käytännössä kaikki ruumiinhöyhenet ja pyrstösulat sekä osan siiven peitinhöyhenistä. Myöhemmin sulkasatonsa aloittaneet yksilöt olivat puolestaan vaihtaneet vasta päin, kaulan ja kupeiden takaosan höyheniä. Huhti-toukoisten lyhytnokkahanhien iän-

määritys Suomessa vaikuttaisi siis olevan aiemmin luultua hankalampaa. 2kv linnut voi ainakin turvallisesti erottaa +2kv linnuista, jos niillä on jäljellä vaihtumattomia nuoruuspuvun pyrstösulkiä, selkähöyheniä tai siiven peitinhöyheniä. Kirjallisuuden mukaan ainakin metsähanhella (ja näin ollen mahdollisesti myös lyhytnokkahanhella) nuoruuspuvun joitakin peitinhöyheniä ja joku yksittäinen pyrstösulka voi poikkeuksellisesti säilyä vaihtumattomana linnun toiseen talveen. Tällaisen yksilön määrittäminen tarkasti iälleen (syksyllä 2kv) vaatii kuitenkin erityisen hyviä havainto-olosuhteita. Siten syksyllä on pääsääntöisesti turvallisempaa tyytyä tekemään ero ainoastaan 1kv ja +1kv lintujen välille, koska myös +2kv linnuilla voi olla pitkälle syksyyn jäljellä edellisen vuoden varsin kuluneita höyheniä.

Tuntomerkkien vertailu *rossicus*-metsähänheen

Jos jätetään huomioimatta huonosti nähdyt yksilöt, jolloin lyhytnokkahanhi voidaan helposti sekoittaa muihinkin pienempiin harmaisiin hanhiin kuten esim. nuoreen tundrahamhan A. *albifrons*, voidaan ajatella suurimman sekoittamisriskin kohdistuvan tundrametsähänheen, A. *fabalis rossicus*. Rossicuksen pukutuntomerkit ovat monessakin suhteessa taigametsähänhen A. *f. fabalis* ja lyhytnokkahanhen puolivälistä ja siten ainoastaan fabaliksiin tottuneilla harrastajilla on suuri riski sekoittaa *rossicus* lyhytnokkahanhen. Tässä osiossa käsitellään eri-ikäisten lyhytnokkahanhien ja *rossicusten* tärkeimpiä muoto- ja pukutuntomerkkieroja sekä seisovien että lentävien lintujen tapauksissa.

Lyhytnokkahanhi on *rossicukseen* verrattuna kooltaan jonkin verran pienempi. Kokoero on yleensä ha-

Kuva 2: Tyypillinen nuoruuspukuinen lyhytnokka-hanhi syksyllä, jonka puku on väriltään melko ruskea, täplikäs ja suomumainen. Selkäpuolen höyhenet sekä peitinhöyhenet ovat kapeat ja pyöreäkärkiset, ilman vanhan linnun säännöllisiä ja valkeita kärkijuovia. Myös pyrstösulkien tyviosat ovat laajalti tummat ja kärki vain kapealti valkoinen. © Peter Simpson /Blueskybirds.co.uk, Englanti, joulukuu 2006.

Kuva 3: Syksyinen +1kv lintu, jolla sulkasato on vielä voimakkaasti kesken. Huomaa kuitenkin, että eri-ikäiset selkäpuolen höyhenet ja peitinhöyhenet ovat kaikki ad-tyyppisiä. Tällä yksilöllä on myös varsin laajasti vaaleanpunainen nokka. © Aurélien Audevard, Ranska, lokakuu 2006.

Kuva 4: Klassinen vanha lintu keväällä (+2kv). Puku on erittäin vaalea ja siniharmaan sävyinen, johon tumma pää ja "reisilaikku" kontrastoituvat. Pyrstön kärjessä ja reunoilla on erittäin paljon valkoista. Huomaa myös kuvan yksilön valkoinen höyhenys ylänokan tyvellä. © Ari Kakko, Liminka, huhtikuu 2006.

vaittavissa suorassa lajien välisessä vertailussa, mutta yksittäisen linnun tapauksessa tätä on erittäin vaikea arvioida. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että hanhilla myös lajin sisäinen kokovaihtelu on suurta, eikä esimerkiksi muuttavasta hanhiparvesta löytyvä havaittavasti pienempi yksilö välttämättä ole eri lajia kuin parven muut hanhet. Lisäksi lyhytnokkahanhi on pienempi- ja pyöreämpipäinen kuin *rossicus* ja sen kaula on lyhyempi suhteessa ruumiiseen. Myös nokan rakenteessa on taksonien välisiä eroja: rossicuksen nokka on keskimäärin pidempi, mutta suurimmat erot ovat nokan muodossa. Erityisesti rossicuksen alanokka on selvästi

lyhytnokkahanhen nokkaa raskasteikoisempi, jonkin verran pullistunut ja tyviosasta paksumpi. Joissakin lähteissä myös ylä- ja alanokan leikkauspintojen väliin muodostuvan "irvistyksen" sanotaan olevan rossicuksella voimakkaamman. Tämän havaitseminen vaatii kuitenkin erittäin pientä havaintoetäisyyttä ja hyviä olosuhteita, joten tuntomerkki ei ole maastossa useinkaan käytökelpoinen. Paljaiden osien väritys on sen sijaan erinomainen tuntomerkki, joka toimii kaiken ikäisillä linnuilla: nokan vaaleat osat sekä jalat ovat lyhytnokkahanhella vaaleanpunaiset eivätkä oranssit kuten rossicuksella. Varsinkin vanhemmassa kirjallisuudessa on kuitenkin

esitetty havaintoja metsähanhista, joilla paljaiden osien vaaleiden alueiden värisävy olisi ollut pinkki. Itse emme runsaasti hanhia katsoneena ole kyseiseen koskaan törmänneet, ja kyse saattaakin olla huonommissa olosuhteissa tehdystä virhetulkinasta.

Vanhan lyhytnokkahanhen tunnusomainen siniharmaa yläpuolen värisävy kontrastoituu vaaleampana päähän ja kaulaan, tehden linnusta yleisväriltään vaalean verrattuna ruskeampaan *rossicuksen*. *Rossicuksen* yläpuoli on yleensä melko samansävyinen kuin pää ja kaula, kun taas kupeiden takaosa on lyhytnokkahanhen tapaan erittäin

Kuva 5: Vanha lintu syksyllä (+1kv). Katselukulmasta riippuen siiven yläpinnan tuntomerkkejä voi olla vaikea havaita, mutta lajityypilliset pyrstön kuviot ovat kuitenkin nähtävissä. Pystön kärjessä ja erityisesti reunoilla on laajasti valkoista. © Jari Peltomäki /Lintukuva.fi, Oulu, lokakuu 2007.

tumma ja rinta huomattavan vaalea. Lyhytnokkahanhen pää ja kaulan yläosa ovat yleensä tummimmat alueet koko linnussa. Tämä tuntomerkki toimii melko hyvin myös kaukaisempaa lintua tarkasteltaessa ja silloin kun selkäpuolen harmautta ei pystytä arvioimaan. Vanhan lyhytnokkahanhen selkä- ja hartiahöyhenten reunukset ovat myös leveämmin vaaleat kuin *rossicuksella* vaalentaen selän yleisväriä entisestään. On kuitenkin huomioitava, että joillakin ad-tyyppisillä lyhytnokkahanhilla on yhtä tumma selkä kuin metsähanhilla.

Lennessa lyhytnokkahanhi ja *rossicus* voidaan periaatteessa erottaa

toisistaan melko suoraviivaisesti, jos oikeisiin tuntomerkkeihin osataan kiinnittää huomiota ja olosuhteet ovat riittävän hyvät. Silti suurin osa virhemäärityksistä tehdään juuri lentävistä linnuista. Lyhytnokkahanhella on vaaleanharmaat siiven yläpeitinhöyhenet, ja etenkin isot sekä käsisiiven peitinhöyhenet kontrastoituvat voimakkaasti tummiin käsi- ja kynnärsulkiin. *Rossicuksen* siiven yläpeitinhöyhenet ovat tummemmat, kuten myös selkäpuoli, joten kontrasti siipisulkiin ei ole yhtä selvä kuin lyhytnokkahanhella. Tosin tämän arvioiminen vaatii hyvää kokemusta molemmista taksoneista. Valaistuksesta riippu-

en lentävän *rossicuksen*kin (kuten myös muiden *Anser*-hanhien) isot sekä käsisiipien peitinhöyhenet voivat näyttää yllättävän vaaleilta, mutta vaaleat alueet kontrastoituvat siipisulkiin heikommin kuin lyhytnokkahanhella. Lisäksi *rossicuksen* keskimmäiset ja pienet peitinhöyhenet näyttävät aina tummemmilta kuin lyhytnokkahanhella. Hyvissä valaistusolosuhteissa lyhytnokkahanhen siiven alapinnoilla ero vaaleiden peitinhöyhenten ja tummempien siipisulkiin välillä on selvempi kuin metsähanhella, mutta tuntomerkki on käyttökelpoinen vain siipiään venyttelevillä linnuilla suorassa vertailussa metsähanhiin.

Kuva 6: Tundrametsähanhi (*A. f. rossicus*) voi joskus näyttää lyhytnokkahanhimaisen vaalealta, mutta muotoerot, erot pyrstön kuvioinnissa sekä paljaiden osien väritys johtavat usein oikeaan määrittelykseen.

© Lauri Mäenpää /Tarsiger.com, Viro, lokakuu 2007.

Kuva 7: Lentävä tundrametsähanhiparvi voi erehdyttävästi muistuttaa lyhytnokkahanhiparvea ja siten määrittelyksen on pohjaututtava yksityiskohtaisiin pukutuntomerkkeihin. Huomaa vasemmanpuoleisen linnun erittäin vaalealta näyttävä peitinhöyhenkenttä.

© Pasi Parkkinen /Heliaca.fi, Joutseno, huhtikuu 2006.

Taulukko1: Lyhytnokkahanhen strategisia mittoja verrattuna metsähänhen *rossicus*- ja *fabalis*-alalajeihin (Cramp & Simmons 1977).

Mitat (mm)	<i>A. brachyrhynchus</i>	<i>A. f. rossicus</i>	<i>A. f. fabalis</i>
Siiven pituus (max)			
Vanhat linnut	405 – 460	405 - 478	434 - 520
Nuoret linnut	394 - 419	378 - 451	418 - 487
Pyrstön pituus	111 - 149	106 - 136	127 - 139
Nokan pituus	40 - 52	49 - 63	55 - 70
Alanokan korkeus		6.9 – 10.0	5.3 – 7.3
Nilkan pituus	65 - 80	69 - 81	73 - 90

esitettyjen vaihteluvälien alapäässä. Samoin nuorilla linnuilla siiven ja pyrstön pituudet ovat selvästi vanhoja lintuja lyhyempiä. Muut mitat sen sijaan ovat suunnilleen samaa luokkaa.

**Äänet:
lyhytnokkahanhi
vs. metsähänhi**

Lentäviltä linnuilta tätä eroa on käytännössä mahdotonta arvioida. Lyhytnokkahanhen yläperä ja alaselkä ovat *rossicuksen* tapaan melko tummat, mutta yläselkä erotuu yleensä jo selvästi vaaleamman harmaana.

Valkoisen määrä pyrstössä on varsin hyvä tuntomerkkiero lentävän lyhytnokkahanhen ja *rossicuksen* välillä, ja se on usein havaittavissa myös seisovilta ja uivilta linnuilta. Vanhoilla lyhytnokkahanhilla pyrstösulkien tyviosan tumma alue on kapeampi kuin *rossicuksilla*, samoin tumma tyviosa on lyhytnokkahanhella selvästi vaaleamman harmaa. Näin ollen lyhytnokkahanhella on pyrstön kärjessä selvästi leveämmin valkoista kuin *rossicuksella*. Myös pyrstön reunoilla, uloimmissa pyrstösulissa, on vanhoilla lyhytnokkahanhilla enemmän valkoista kuin *rossicuksilla*. Nuorten lintujen pyrstösulissa on molemmilla taksonilla selvästi vähemmän valkoista kuin aikuisilla, joten syksyisten nuorten lintujen erottaminen tämän perusteella on huomattavasti vaikeampaa. Yleisestikin on selvää, että nuoret lyhytnokkahanhet, joiden selän väri on tummempi ja ruskeampi sekä esimerkiksi juuri pyrstön kuviodien erot eivät ole erityisen selkeät, voivat olla puku-
tuntomerkeiltään vielä huomattavasti *rossicusta* lähempänä ja siten vaikeasti erotettavissa. Tämä pitää

ottaa huomioon syksyisiä nuoria lyhytnokkahanhia määrittettäessä.

Mitat: lyhytnokkahanhi vs. metsähänhen alalajit

Taulukossa on esitetty lyhytnokkahanhen tärkeimmät mittatiedot ja niitä on verrattu metsähänhen *rossicus*- ja *fabalis*-alalajien mittoihin. Tämän perusteella lyhytnokkahanhi on *fabaliksseen* nähden keskimäärin lyhytsiipisempi, lyhytnokkaisempi ja lyhytjalkaisempi. On huomattavaa, että *rossicus* on mitoiltaan monessa suhteessa varsin selvästi *fabalista* pienempi, ollen samaa kokoluokkaa kuin lyhytnokkahanhi. Tämä tekee lyhytnokkahanhen habitusmäärityksestä *rossicukseseen* nähden vaikeaa. Esimerkiksi nuoren *rossicuksen* siipi voi olla jopa selvästi lyhyempi kuin lyhytnokkahanhella. Sama trendi on myös pyrstön pituudessa. Poikkeuksena voidaan havaita *rossicuksen* olevan *fabalista* paksunokkaisempi. Tämän perusteella ARK-lomakkeissa usein ylimalkaisesti esitetty selvä kokero *fabaliksseen* ei millään tavoin vielä poissulje *rossicus*-metsähänhen mahdollisuutta.

On myös muistettava, että kaikissa taksonissa naaraiden kaikki mitat ovat keskimäärin koiraiden mittoja pienempiä ja ovat siten taulukossa

Erot lyhytnokkahanhen ja metsähänhen äänissä ovat varsin pieniä ja siksi lyhytnokkahanhea ei alueellamme tule määrittää pelkästään äänen perusteella. Hanhien ääniin perustuvan lajimäärityksen problemaattisuutta lisää se, että hanhet ovat usein parvissa. Tällöin yksittäisen linnun ääntä voi olla erittäin vaikea hahmottaa, koska yksittäiset äänet ikään kuin hukkuvat parven muihin ääniin. Toisaalta myös yksittäiset linnut äänitelevät selvästi harvemmin kuin parvessa olevat. Lisäksi lajipuhtaankin parven linnut äänitelevät toisistaan poiketen, joten parven ääntä on paljon vaikeampi kuvata yksiselitteisesti. Juuri näiden seikkojen vuoksi hanhien äänimääritys on aina riskialtista ja vaatii havainnoitsijalta erittäin hyvää sävelkorvaa sekä runsaasti kokemusta erilaisten ja eri tilanteissa käytettyjen äänten vaihtelusta.

Lyhytnokkahanhen äänten on kuvattu olevan rakenteeltaan metsähänhimaaisia mutta ohuempia. Lyhytnokkahanhen ääni on metsähänhen ääntä korkeampi, usein kaksitavuinen ”wink-wink”, satunnaisesti myös kolmitavuinen. Myös korkeahko kolmitavuinen ”kakkatus” on varsin tyyppillistä. Lyhytnokkahanhiparven ääntelyn on todettu myös olevan korkeampaa, kiihkeämpää ja läpitukevampaa kuin metsähänhiparvilla. Vaikka

lyhytnokkahanhen äänet ovatkin varsin korkeita, eroavat ne melko selvästi matalampina tundrahamiehen korkeista ”haukahuksista”. *Rossicuksen* ja *fabaloksen* ääniä kuvataan nenäsointisiksi, kaksitavuisiksi sekä matalammiksi kuin lyhytnokkahanhen ääniä, vaikka joissain lähteissä rossicuksen ääniä onkin kuvattu *fabaloksen* ääniä korkeammiksi, lyhytnokkahanhimaisemmiksi. Lisäksi on havaittu, että nuorilla hanhilla lajista riippumatta voi olla myös erikoisempia, vinkuvia kiljahduksia, jotka poikkeavat vanhojen lintujen äänistä. Samoin pesimäpaikoilla voivat hanhet päästää vielä muitakin ääniä, jotka eivät välttämättä ole mitenkään lajityypillisiä.

Yhteenveto ja loppusanat

Hyvin nähtynä +1kv lyhytnokkahanhen määrittäminen on melko suoraviivaista, jos tärkeimmät määrittämissuhteet tunnetaan hyvin ja olosuhteet ovat hyvät. Toisaalta syksyisten nuorten lintujen (etenkin vain lennossa nähtyjen) määrittämisessä on noudatettava suurta varovaisuutta. Lyhytnokkahanhen parhaat eksaktit tunto-merkit löytyvät paljaiden osien värityksestä, pyrstön värityksestä sekä lentävillä linnuilla lisäksi siiven yläpinnan peitinhöyhen-ten värityksestä. Erityisesti, jos etäisyyttä on paljon, valaistusolosuhteet ovat huonot tai lentävällä linnulla ei ole riittävän hyvää ja objektiivista vertailukohdetta, ei lyhytnokkahanhea tule määrittää sillä sekoittamismahdollisuus esim. *rossicus*-metsähänneen on varsin suuri. Lyhytnokkahanhi on kuitenkin alueellamme harvinaisuus, jonka määrittäminen vaatii useiden lajityypillisten tunto-merkkien luotettavaa havaitsemista ja dokumentointia.

Tämän artikkelin tarkoitus on kannustaa lintuharrastajia opiskelemaan hanhien määrittämistä, jotta lyhytnokkahanhen esiintymiskuvasta saataisiin lähivuosina mahdollisimman totuudenmukainen. Lisäksi havainnoitsijoita toivotaan kiinnittämään huomiota hanhien iänmäärittämiseen, jotta Suomessa seikkailevista lyhytnokkahanhista saataisiin kerättyä myös tätä informaatiota. Hanhien määrittämisen opiskelu tosin onnistuu parhaiten TLY:n alueen ulkopuolella, Porin alueelta pohjoiseen, Lapväärtin hanhipeltojen kautta ylös Pohjois-Pohjanmaan suurille peltolakeuksille Limingan ja Tyrnävän alueelle, joilla huhtikuussa hanhia havaitaan runsaasti. Asiaan enemmän vihkiytyneille, talvehtivat ja muutolla levähtävät hanhet Britanniassa, Irlannissa, Hollannissa ja Tanskassa sekä esimerkiksi Virossa tarjoavat mahdollisuuden kartuttaa määrittämistietoa antaen samalla unohtumattomia elämyksiä lintuharrastajan elämän eväsreppuun.

Kiitokset

Kiitos seuraaville valokuvien antamisesta käyttöömmme: Aurélien Audevard, Jari Peltomäki, Ari Kakko, Lauri Mäenpää, Peter Simpson ja Pasi Parkkinen. Lisäksi erityiskiitos Tapio Aallolle käsikirjoituksen asian- tuntevista parannusehdotuksista.

Kirjallisuus

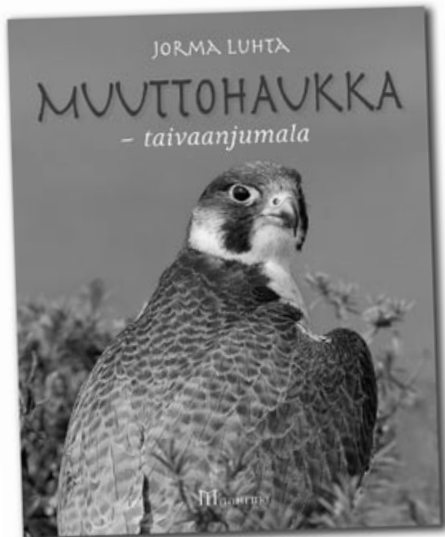
- Cramp, S., Simmons, K. E. L. (toim.) 1977: The Birds of the Western Palearctic. Vol. I. Oxford University Press, Oxford.
- Ganter, B., Madsen, J. 2001: An examination of methods to estimate population size in wintering geese. *Bird Study*, 48, 90-101.
- Glahder C. M., Fox A. D., Hübner C. E., Madsen J., Tombre I. M. 2006: Pre-nesting

site use of satellite transmitter tagged Svalbard Pink-footed Geese *Anser brachyrhynchus*. *Ardea* 94(3): 679 - 690.

- Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T., Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen Linnut. Turun lintutieteellinen yhdistys ry., Turku. 416 s.
- Leivo, M., Kontkanen, H. 1995: Onkonokka oranssi vai punainen? *Kaukoputkien värintoisto vaihtelee*. *Linnut* 30(1): 13.
- Lindholm, A., Tolvanen, P. 2003: Tundrametsähänhi (*Anser fabalis rossicus*) Suomessa Esiintyminen ja määrittäminen. *Linnut* 38(1): 36-41.
- Malling Olsen, K. 1993: Spetsbergsgås och tundragås. *Vår Fågelvärld* 52(6): 32-33.
- Mullarney, K., Svensson, L., Zetterström, D. 1999: Lintuopas – Euroopan ja Välimeren alueen linnut. Otava, Helsinki.
- Noeske, A. 1990: The occurrence of "Russian" Bean Geese in Britain. *British Birds* 83(12): 556-561.
- Oates, J. 1997: Identification of Taiga Bean Goose and Tundra Bean Goose. *Birding World* 10(11): 421-426.
- Ogilvie, M. A., Wallace, D. I. M. 1975: Field identification of grey geese. *British Birds* 68: 57-67.
- Peltomäki, J. 1996: Lyhytnokkahanhi – määrittämissuhteet. *Linnut* 31(2): 16-21.
- Pessa, J., Ruokonen, M., Timonen, S., Väyrynen, E. 2004: Metsähänhiä tutkitaan Suomessa. *Linnut* 39(4): 32-37.
- Salminen, A. 1983: Suomen sorsalinnut. Lintutieto, Helsinki.
- Sangster, G., Oree, G. J. 1996: Progress in taxonomy of Taiga and Tundra Bean Geese. *Dutch Birding* 18(6): 310-316.
- Scott, P. 1956: Some photographic studies on the Pink-footed Goose. *British Birds* 49: 172-173.
- Smith, P. H., Forshaw, W. D. 1988: Occurrence of "Russian" Bean Geese in Lancashire/Merseyside. *British Birds* 81: 68-70.

Jalohaukan paluuta odotellessa

Esko Joutsamo

Jorma Luhta: Muuttohaukka - taivaanjumala. Maahenki Oy 2007, 168 s.

Luontokuvaaja Jorma Luhdan tuotannossa suomalainen suo on ollut keskeisenä elementtinä aina. Samoin hänelle ovat olleet tärkeitä lintuja muuttohaukka, kurki ja metso - näistäkin kaksi siis soiden asukkaita. Luhdan harrastamat retkeily- ja kuvaussuot eivät ole mitä tahansa pikku rämelämpäreitä vaan Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin komeimpia ja vetisimpiä avosoita. Näiden kuvausretkien aineistosta on nyt syntynyt kuvateos, jonka pääosassa on muuttohaukka - muinaisten egyptiläisten taivaanjumala.

Kirjan kuvat ovat peräisin 35 vuoden ajalta vuodesta 1972 alkaen. Valokuvaajana Jorma Luhta on ääripäiden ihminen: sama henkilö, joka maastopuvun ja naamioverkon suojissa konttaa vetistä suojännettä pitkin, istuu sitten aidon tietokonenörtin tapaan viikkotolkulla ruudun

ääressä säätäen, sävyttäen ja terävöittäen vuosikymmeninä kertynyttä kuva-aineistoa. Tuloksena onkin sitten eräs hienoimpia yhteen lajiin ja elinympäristöön keskittyneitä luontokirjoja, mitä Suomessa on julkaistu. Vertailukohdiksi kelpaavat oikeastaan vain Luhdan oma metsään ja metsoon keskittynyt Metsola-kirja vuodelta 2001, Seppo Keräsen Merikotkan siivillä (2001) ja Heikki Willamon Haukka-metsä (1998).

Kaikki lintuharrastajat, jotka ovat nähneet maailman nopeimmaksi mainitun muuttohaukan saalistuslennossa, voivat aavistaa miten vaikeaa sen kuvaaminen voi olla, vieläpä aukeassa suomaastossa. Vuosikymmenten harjaannuksen ja työn tuloksena saamme nyt nauttia Luhdan huikaisevista otoksista kuten aukeamilla 14-15, 84-85, 140-141 ja sivulla 47. Hurrjista tilannenopeuksista huolimatta terävyyttä, sävyjä ja sommittelutaitoa piisaa. Pohjolan suursoiden muita luonnonelementtejä ja maisemia esitellään monipuolisin otoksin kuten sivuilla 34, 66-67, 104-105 ja 116-117.

Kirjan teksti noudattelee lakoonista ja minimalistista linjaa: parilla virkkeellä kuvataan viikon retkeily ja puljaaminen tulvivilla, lumiseisillä aapasoilla. Luhta onkin suomalaisten luonnonvalokuvaajien joukossa eri maata: siinä missä monet turvautuvat auton käyttöön piilokojuna tai mukavuuksilla varustettuihin koppeihin, Luhta kahlaa, kömpii, konttaa ja hiihtää varhaiskevään tulvivissa metsissä ja soilla. Niinpä hän saa oleskel-

la siellä aika lailla yksikseen, vasta paljon myöhemmin kesän puolella suursoille saapuu muita kulkijoita, lintujen rengastajia, marjastajia ja metsästäjiä. Tästäkin johtuen vain harvoilla muilla on esittää sellaisia kuvia mitä Luhdalla on.

Muuttohaukalla on ollut ikävä kunnia joutua ihmisen aiheuttaman ympäristön saastumisen indikaattoriksi. Nyt kanta on kuitenkin kasvussa Euroopassa ja Suomenkin pohjoisosissa. Muuttohaukka tai jalohaukka, niin kuin sitä ennen kutsuttiin, oli Varsinais-Suomessakin yleinen laji vielä 1900-luvun puoliväliin asti. Kun Pentti Linkola aloitti raportointinsa jalohaukan kohtalosta Suomessa Suomen Luonto-lehdessä 1/1959, hän saattoi historiallisena tietona kertoa, että eräs haukan vahvimista esiintymisalueista oli ollut "Salon mäkialue". Niinpä silloin vielä itsenäisenä kääpiökuntana sinnitellyt Uskela mainittiin peräti kuuden jalohaukkareviirin kotikunnaksi.

Tarkkaan ei tiedetä miksi muuttohaukka ei ole palannut pesimään etelän kalliojyrkänkeille, vaikka kanta on kasvussa ja muuttoaikaiset havainnotkin lisääntyneet merkittävästi. Kalliobiotoopeja on toki jäljellä suuri määrä, vaikka osa on jäänyt rakentamisen, teiden tai maa-ainesten oton jalkoihin. Myös haukalle sopivaa saalislajistoa (kyyhkyt, varislinnut, rastaat, sorsat) luulisi riittävän. Monet näistä lajiryhmistä ovat pikemminkin runsastuneet selvästi. Muuttohaukan paluuta odotellessa on Luhdan kirjan avulla helppo tehdä nojatuolimatka tämän upean lajin nykyisille pesimäpaikoille.

Johdanto

Olen käynyt Kustavin Isokarissa aiemmin vain keväällä 1964 (jolloin en vielä harrastanut lintuja) ja turistiluontoisella käynnillä heinäkuussa 1975. Niinpä tulopäivän 30.4. käytin lähinnä tulevia stajipaikkoja etsiskellen. Majoitus vanhassa luotsituvassa (eli vanhalla lintuasemalla, jatkossa käytän nimitystä ”asema”) oli kohtuuhintainen. Kuljetus saareen ja pois hoitui luotsiaseman omien kuljetusten yhteydessä ilmaiseksi.

Isokarista on julkaistu kaksikin yleiskuvausta^{10,12} ja lisäksi havainnot, keskittyen etenkin öiseen majakkamuuttoon ja harvinaisuuksiin^{11,13}.

Sää ja kevään edistyminen

Huhtikuun lämmintä loppupuolta seurasi kylmä toukokuu. Alkukuun

- 18.5. aloitin iltastaijin ensi kertaa ilman lämpöhaalaria. Surviaissääskiä miljoonia.

- 19.5. osassa koivuja pienet lehdet.

- 20.5. Isokarissa +13°, jälleen tietoja jalkapallokentiltä: Turku +19°, Pori +20° ja Valkeakoski +21°.

- 28.5. iltapäivällä mantereella hyvin lämmintä, tuntui helteeltä Isokarin jälkeen!

Havainnointi

Tarkkailin muuttoa keskimäärin 9.2 tuntia päivässä, tuntimäärä vaihteli rajoissa 2.8 – 13.0 (kuva 1). Koska havainnointi kokonaisajan ei ollut mahdollista, keskityin aamuun ja iltaan (kuva 2). Aamustaijin suoritin 26 kertaa eli kaksi aamua jäi kokonaan stajjaamatta. Aamusumun takia aloitin muutontarkkailun 4.5. vasta klo 13. Vakiohavainnointi jäi tekemättä myös aamulla 17.5., jolloin kä-

Keskiarvoon en ole ottanut mukaan 4.5. aamua. Aamumuuton havainnoinnin lopetin kun lintu tuntui loppuvan, kylmyys pakotti hakeutumaan lämmittelemään tai kevättälvella opeoitu jalka niin vaati.

Iltamuuttoa laskin aseman luona 26 iltana, 27.5. jäi stajjaamatta heikon muuton ja lievän kylästyksen takia ja 28.5. poistuin saarelta iltapäivällä. Iltastaijin aloitin vähän miten sattui, aikaisimmillaan klo 16:30, ja lopetin keskimäärin 15 minuuttia ennen auringonlaskua (aikaisin lopetus 66 minuuttia ennen ja myöhäisin 21 minuuttia jälkeen auringonlaskun). Kylmimpinä ja vähälintuisimpina iltoina keittelin välillä kahvia samalla lämmitellen. Muutontarkkailusta 40 % tapahtui iltaisin. Aamuhavainnoinniksi olen laskenut kaiken klo 16:00 asti ja iltahavainnoinniksi klo 16:30 jälkeen.

Toukokuu 1999 Isokarissa

Asko Suoranta

useimpina aamuina oli pakkasta ja vasta 18.5. päivän maksimilämpötilat nousivat yli 10°. Vallitsevana säätyyppinä oli korkeapaine. Sumua oli yhtenä (4.5.) ja sadetta kahtena aamuna (23. ja 25.5.). Useimmiten näkyvyys oli hyvä, etten sanoisi loistava – etäisetkin yksityiskohdat näkyivät kristallinkirkkaina.

Joitakin kirjaamiani yksityiskohtia:

- 2.5. radion jalkapallokatsauksesta poimittua: Turku – pari lumikuuroa, Helsinki – lumisadetta vaaka-suorassa, Kotka – kenttä aamulla lumen peitossa.

- 17.5. pihlajanlehdet auenneet.

vin hakemassa mantereelta muonatydennystä. Jälkeenpäin ajatellen olisi ollut parempi stajjata edes klo 9 asti ja käydä ostoksilla vasta sen jälkeen.

Aamustaijit aloitin kylmän luoteistuulen takia kaakkoisrannalla (kuva 3, paikka B), mutta jo 3.5. siirsin havainnoinnin Pookintautalle 3 (kuva 3, paikka C). Kahtena aamuna (24. ja 25.5.) havainnoin aseman luona (kuva 3, paikka A) sateenuhan takia. Havainnointi alkoi keskimäärin 24 minuuttia auringonnousun jälkeen, aikaisin aloitus 10 minuuttia ennen ja myöhäisin 128 minuuttia jälkeen.

Näin siis ei aamu- eikä iltahavainnointi ollut mitenkään tarkkaan vakioitua. Pahin ongelma oli iltastaijin keskittyminen täysin saaren itäpuolelle. Vaikka näkyvyys lintujen määrittämisen kannalta oli näin miellyttävä, sain lukuja aamu- ja iltamuuton voimakkuudesta lähinnä saaren eri puolilta. Mahdollisesti muutto oli voimakkaampaa meren puolella?

Paikallisista linnuista tuli havaintoja lähinnä matkalla aamuhavaintopaikalle ja takaisin. Lisäksi laskeskelin pariin otteeseen pesimälintuja lähinnä satamalahdella ja järvellä. Useimmiten käytin iltapäivät nuk-

Kirjoittaja vietti toukokuussa 1999 neljä viikkoa Isokarin entisellä lintuasemasaarella muuttoa seuraten. Tämä artikkeli keskittyy vesilintumuuton kuvaukseen kahlaajien, kihujen ja tirojen jäädessä sivurooliin.

kumiseen. Kaikki retkeily tapahtui saaren eteläosassa (kuva 3).

Suuri ongelma oli havainnointi yksin. Ajoittain lintujen laskemiseen ja kirjaamiseen oli käytettävissä liian vähän aikaa. Alun perin piti mukaani tulla kolmenkin muun lintuharrastajan, mutta eri syistä (havainnoitsijapula Virolahdella, muut harrastukset jne.) johtuen olin saarella yksin. Vain 7.5. illalla saarelle saapuneet Juhani Virtanen (JV) ja Pekka Virtanen (PV) kävivät avustamassa aamuhavainnointia kahtena aamuna. Heidän aikomuksensa varpuslintujen verkopyyntiin jäi lintujen vähäisyyden

takia aikeeksi. Lisäksi saarella kävi 14.-16.5. neljä valokuvaajaa, joita en kuitenkaan maastossa kohdanut.

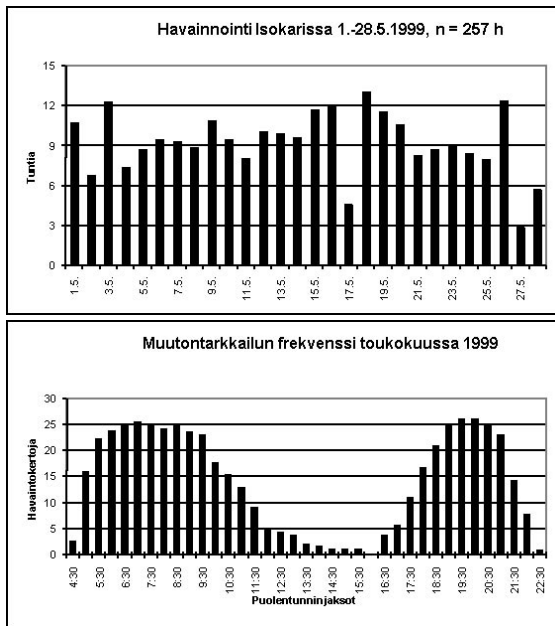
Havainnot

Vertailuun olen käyttänyt ennen 2000-lukua koottuja aineistoja. Käytössäni on ollut muuttoaineisto Isokarista keväällä 1971¹, omat muutontarkkailun tulokset Kustavin Pohjolanniemestä (14 km Isokarista kaakkoon, kuva 4) vuodesta 1989 alkaen sekä Kimmo Kuusiston (KK) ja kirjoittajan (AS) havainnot Isokarista 17.-28.4.2000.

Sen sijaan Rihtniemen toukokuiset aineistot ovat niin aukkoisia, että niiden käyttöarvo jäi vähäiseksi.

Muuton vuorokausirytmää kuvaan diagrammeilla, joissa muuton voimakkuus on suhteutettu kuvassa 2 esitettyyn havainnoinnin määrään.

Toukokuun saapujien tuloaikoja olen verrannut Ukulin kevään 1999 yhteenvetoon². Suluissa on esitetty lajien saapumispäivä Varsinais-Suomeen ja ero Isokarin ensimmäiseen. Havainnointini ei tavoittanut ensimmäisiä yksilöitä, paremminkin päivämäärät kuvanevat lajien yleistymistä.

Kuva 1. Muutontarkkailuun käytetty aika Isokarissa 1. – 28.5. (n = 257 tuntia).

Kuva 2. Muutontarkkailun frekvenssi puolen tunnin jaksoissa.

Kuva 3. Havainnointipaikat Isokarissa (A = Vanha luotsitupa, B = kaakkoisranta, C = Pookintausta) ja retkeilyalue (mustan viivan eteläpuoli).

Kaakkureita *Gavia stellata* ja kuikkia *Gavia arctica* muutti koko havaintojakson aikana 8350 yksilöä, päämuutto oli 18.-21.5. (kuva 5). Parhaina päivinä muutti 18.5. 1569 ja 20.5. 1300 kuikkalintua. Muutto keskittyi aamuun, vain 1 % havaituista kuikkalinnuista muutti illalla. Vilkkainta oli klo 6-8 ja viimeistään klo 11 jälkeen alkoi meno hyytyä (kuva 6). Porin Tahkoluodossa (104 km NNE) kuikat aloittivat 1996 muuton tunnin pari kaakkuria myöhemmin. 7 Isokarissa ei tällaista eroa ollut. Voimakkain muutto alkoi noin tunnin aikaisemmin kuin Tahkoluodossa, eli sen verran kestää kuikkien lentää Porin korkeudelle.

Valtaosa kuikkalinnuista muutti NW-N, 1,8 % NE-E ja 0,7 % etelän puoleisiin suuntiin. Kuvassa 4 esitetyt ”muuttoreitit” perustuvat havaintoihini Isokarista ja Pohjolan niemestä ja ovat karkeita yleistyksiä. Todellisuudessa kuikkalintu-

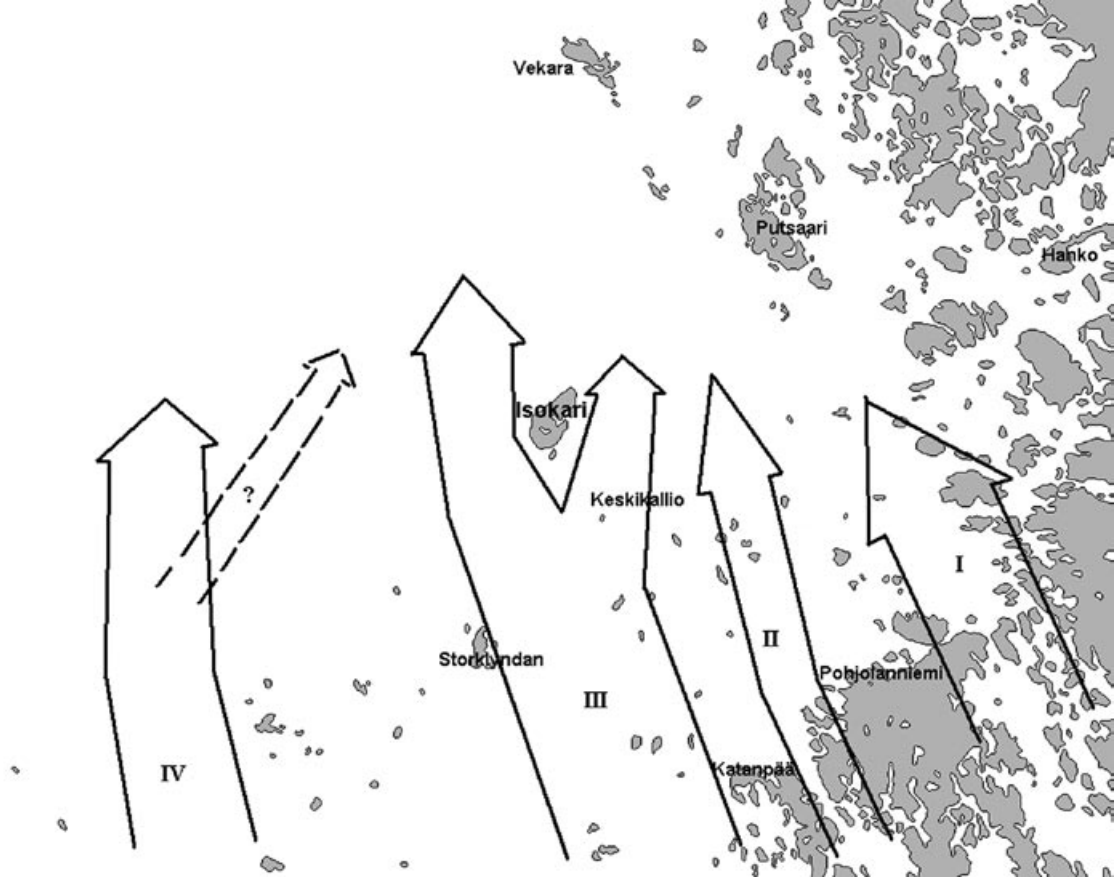
ja muuttaa laajalla rintamalla, myös Kustavin pääsaaren yli. ”Tuulveden reitin” muutto ei näy Isokariin ja Pohjolan niemeenkin yleensä vain kaukoputkella. ”Ströömien reitti” on merkitykseltään vähäisin. Sen linnut näkyvät mahdollisesti Isokariin, mutta Pookintaustalla stajattessani en niitä havainnut. Kihti on Seksmilarilla kuikkalintujen ehdoton pääväylä. Linnut lentävät suuntaan NW tai NNW ja korjaavat avomerellä suunnaksi N, osa Isokarin itäpuolitse mutta osa vasta myöhemmin. Lännempää muuttavat kuikkalinnut olen kuvaan nimennyt ”Lappveden reitiksi”. Niiden todellista kulkua on etäisyyden vuoksi vaikea hahmottaa. Jonkin verran gaviota muuttaa myös NE, useimmiten Isokarin länsipuolelta.

Sain määritettyä miltei puolet kuikkalinnuista, kun taas 1971 lajinimen sai vain runsaat 2 % havaituista kuikkalinnuista (n = 3126)¹. Kaukoputki ja loistavat lentävien kuikkien

määrittämiskäytöt 4, 5 ovat tulleet helpottamaan lajinmäärittämistä. Eniten muutti määritettyjä kuikkia 20.5. 642 yksilöä ja kaakkureita 19.5. 62 yksilöä. Kaakkurin osuus koko aikana määritetyistä oli 12,9 % (n = 3887). Prosentti pieneni kuun toisella puoliskolla: 1.-7.5. 16,2 (n = 580), 8.-14.5. 16,7 (n = 777), 15.-21.5. 12,8 (n = 1944) ja 22.-28.5. 4,8 (n = 586). Vuoden 2000 huhtikuussa kaakkurin osuus määritetyistä oli 27,5 % (n = 335). Vuonna 1971 kaakkurin osuus oli 26,8 %, mutta määritettyjä gaviota oli kovin vähän (n = 71). Paikallisia kuikkalintuja havaitsin eniten 12.5., 15 kuikkaa ja 2 kaakkuria.

Silkkiuikkuja *Podiceps cristatus* havaitsin yhteensä 12m 4p, joista viimeinen muuttaja 26.5. 1 NE.

Härkälintuja *Podiceps grisegena* muutti yhteensä 43 yksilöä, joista 18 aamulla ja 25 illalla. Paras ilta oli 12.5. 9m (2a).

Kuva 4. Kuikkalintujen muuttoreitit Seksmilarilla: I = Tuulveden reitti, II = Ströömin reitti, III = Kihtin reitti, IV = Lappveden reitti, ? = mahdollinen muutto NE.

Mustakurkku-uikku *Podiceps auritus*. Pesiviä pareja laskin satamalahdelta 7 ja järveltä 5, yhtään pesää en kuitenkaan todennut. Muuttavia mukuruja en havainnut lainkaan.

Merimetson *Phalacrocorax carbo* päämuutto Rihtniemessä meni huhtikuussa usealle päivälle jakautuen. 2 Isokarissa muutti toukokuussa vielä 981 yksilöä, joista eniten 5.5. 130m (kuva 7). Valtaosan suuntana oli N-NE, vain 5 % linnuista meni eteläpuoleisiin suuntiin. Viimeinen juhlapukuihin phala muutti 23.5. Muutto keskittyi aikaiseen aamuun (kuva 8). Myös Tahkoluodossa merimetset muuttavat ensimmäisen aamutunnin aikana. 7 Lajin päivittäiset muuttotaipaleet ovat siis melko lyhyet. Suurimmissa parvissa oli 32 mustakaapua (9. ja 13.5.), kaikki-

en parvien keskiarvo oli 4.8 yksilöä (n = 205 parvea). Vuonna 1999 ei Seksmilarilla ollut vielä pesivää kantaa ja paikallisia merimetsoja näkyi vain muutama päivässä, useimmiten istuskelemassa merimerkeillä. Poikkeuksena säännöstä mainittakoon 16.5. nähty 12 linnun kiertelevä parvi.

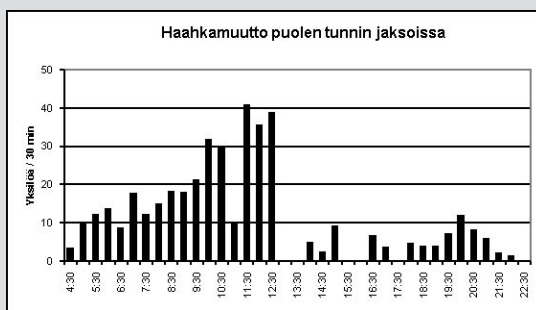
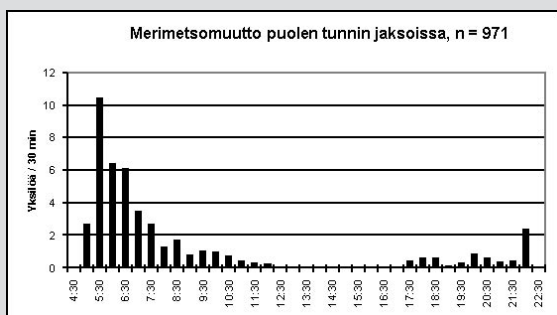
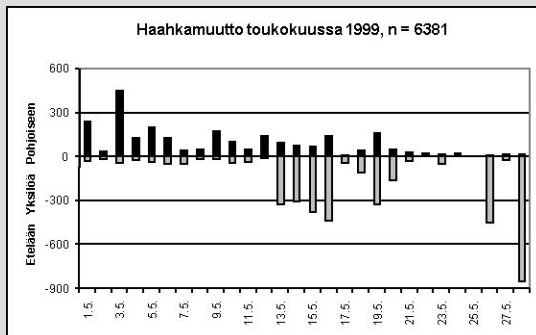
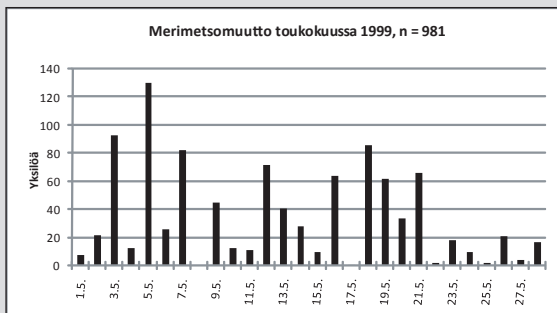
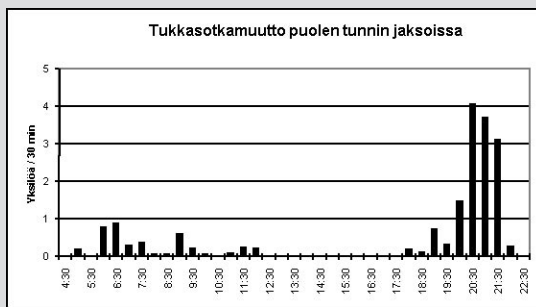
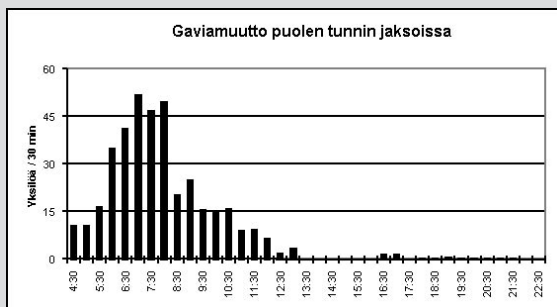
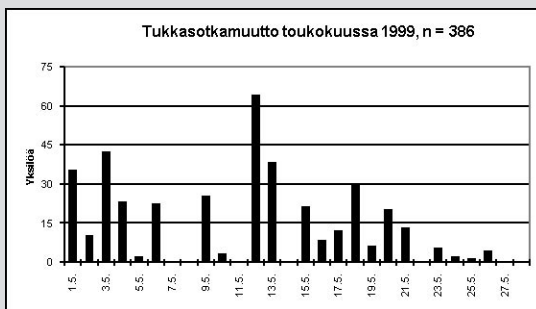
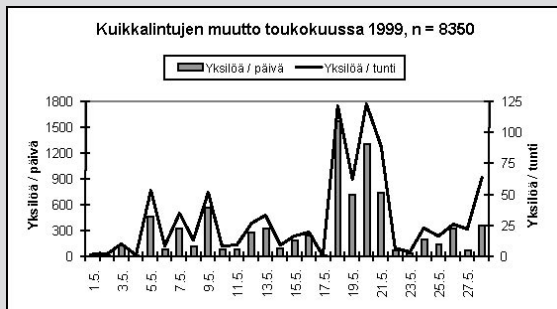
Harmaahaikara *Ardea cinerea* havaittiin kerran: 8.5. yksi lintu aamulla satamalahdella (AS), lähti muutolle (JV, PV).

Kyhmyjoutsen *Cygnus olor*. Satamalahdella pesivän parin lisäksi havaittiin muuttavia tai kierteleviä lintuja 22 yksilöä kuutena päivänä.

Kaksi vanhaa **pikkujoutsenta** *Cygnus columbianus* muutti 11.5. saaren ohi E.

Laulujoutsenia *Cygnus cygnus* muutti 13 yksilöä seitsemänä päivänä, viimeisen näin poislähtöpäivänä 28.5. Lisäksi meni määrittämättömiä joutsenia *Cygnus* sp. 38 yksilöä yhtenätoista päivänä. Näistä ainakin osa oli todennäköisiä laulujoutsenia.

Satamalahden vesilintulaskenta tuotti 1.5. tulokseksi ainakin kaksi paria **merihanhia** *Anser anser*. Nämä kuvittelisin pesiviksi. Lupoparvia sen sijaan olivat samana päivänä Santakarilla nähdyt 8 yksilöä sekä 22.5. havaittu 13 yksilön parvi. Kolme muuttohavaintoa (10.5. a4 SW, 11.5. 1 NE ja 25.5. a2 N) koskivat kaiketi varsinaisen kevätmuuton jälkeisiä kiertelejiä. Sulkasatomuuton alkua olivat 26.5. yksinäinen lintu ja 28.5. kahdeksan linnun parvi, kummatkin matkalla etelään.

- Kuva 5. Kuikkalintujen päivittäiset yksilö­määrät (pylväät, vasen asteikko) ja tunti­keskiarvot (jana, oikea asteikko).
- Kuva 6. Kuikkalintujen vuorokausirytmii puolen tunnin jaksoina.
- Kuva 7. Merimetson päiväsumat.
- Kuva 8. Merimetson vuorokausirytmii puo­len tunnin jaksoina.

- Kuva 9. Tukkasotkan päiväsumat.
- Kuva 10. Tukkasotkan vuorokausirytmii puolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 11. Haahkan päiväsumat.
- Kuva 12. Haahkan vuorokausirytmii puolen tunnin jaksoissa.

Kanadanhanhia *Branta canadensis* näin kolme liikkuvaa pikkuparvea: 3.5. kaksi NE, 5.5. kolme S ja 14.5. neljä SW.

22.5. rynnistivät Suomenlahdella **valkoposkihanhet** *Branta leucopsis* ja **sepelhanhet** *Branta bernicla*.^{2,14} Tämä voimakas muutonpurkaus näkyi Isokarissakin: valkoposkia muutti a33 ja sepluja 30+50 kohti koillista. Pääsin tuona aamuna aloittamaan muutontarkkailun vasta lähes kaksi tuntia auringonnousun jälkeen, joten saatoipa jonkun hanhiparven missatakin. Muuten tuo päivä oli kovan tuulen ja suhruisen näkyvyyden takia eräs toukokuun heikoimmista. Kirjohanhia *Branta* sp. nähtiin myös vuonna 1971, 25.5. a50m illalla.¹

Ristisorsa *Tadorna tadorna*. Saarella oleili kolme paikallista paria, joiden pesintää en pystynyt varmistamaan.

Haapanoita *Anas penelope* muutti yhteensä 30 yksilöä kuutena päivänä, eniten 9.5. 10m ja viimeiset 16.5. 1 pari N. Haapanoista 5 muutti illalla, muut aamulla.

Tavin *Anas crecca* pesivien parien lukumäärä jäi epäselväksi, arviona voisi olla 3-7 paria. Ainut muuttohavainto oli 1.5. a2 N.

Sinisorsia *Anas platyrhynchos* laskin 1.-2.5. saaren eteläisellä retkeilyalueellani 9 paria. Kuun alussa menivät viimeiset kevätmuuttajat, myöhäisimpänä 4.5. 1 pari N. Sen jälkeen näkyi kiertelevä koiras kahdesti ja ensimmäiset varsinaiset sulkasatomuuttajat 28.5. a8k SW.

Jouhisorsia *Anas acuta* oli liikkeellä kahdesti: 10.5. 1 pari SE ja 19.5. 1 pari N.

Lapasorsan *Anas clypeata* pesimäkanta oli 7-8 paria. Niinpä 14.5. Pookintaustalla näkemäni takaa-

ajoparvi 7k1n saattoi sisältää saaren kaikki koiraat! Lapasorsia muutti 26 yksilöä (19k 7n) kahdeksana päivänä. Viimeinen pohjoiseen matkaava pari näkyi 12.5., paritomia/kierteleviä koiraita vielä sen jälkeen 21.5. a3k N ja 26.5. 1k N. Etelään matkaaviakin näkyi kahdesti: 12.5. a2k S – nämä ehkä jotain ”kiertelijöitä”, mutta jotenkin vakavammalta yritykseltä tuntui 23.5. 1k S isokoskeloparvessa.

Punasotkia *Aythya ferina* oleskeli saarella kaksi pesiväksi tulkitsemaani paria. Linnut tapasin useimmin satamalahdella, mutta toisinaan myös järvellä. 11.5. uiskenteli järvellä 3k1n. Muuttavia kahdesti: 9.5. illalla yksinäinen koiras N ja 14.5. a2k1n E.

Tukkasotkan *Aythya fuligula* pesimäkanta jäi laskematta. 20.5. uiskenteli järvellä noin 25 paria, jotka olivat ehkä pesivää porukkaa. Muuttavia tukkasotkia laskin 386, huippuna 12.5. 64m (kuva 9). Muutto painottui selvästi iltaan (kuva 10), 78 % tukkasotkista meni illalla. Linnuista oli koiraita 57.3 % (n = 295). Kylmä sää ja navakka luoteistuuli pysäyttivät 2.5. muuton ja pakkasivat järvelle peräti 180 tukkasotkaa, joka oli ylivoimaisesti suurin paikallisten määrä. Viimeiset kaksi paria muuttivat 26.5. N-NE.

Paikallisena nähdyt **lapasotkat** *Aythya marila* saattoivat koskea pesivää paria: satamalahdella 1.5. pari, 3.5. koiras ja 8.5. naaras (PV). Muuttavia havaitsin vain 34 yksilöä kuutena päivänä, vaattimattomat huiput olivat 15.5. 9m ja 18.5. 8m sekä viimeiset 20.5. 3m. Lapasotkista 19 muutti illalla. Vuonna 1971 havaittiin 15.-31.5. 22m lapasotkaa.¹

Haahka *Somateria mollissima* pesii saarella ja/tai ympäristön luo-

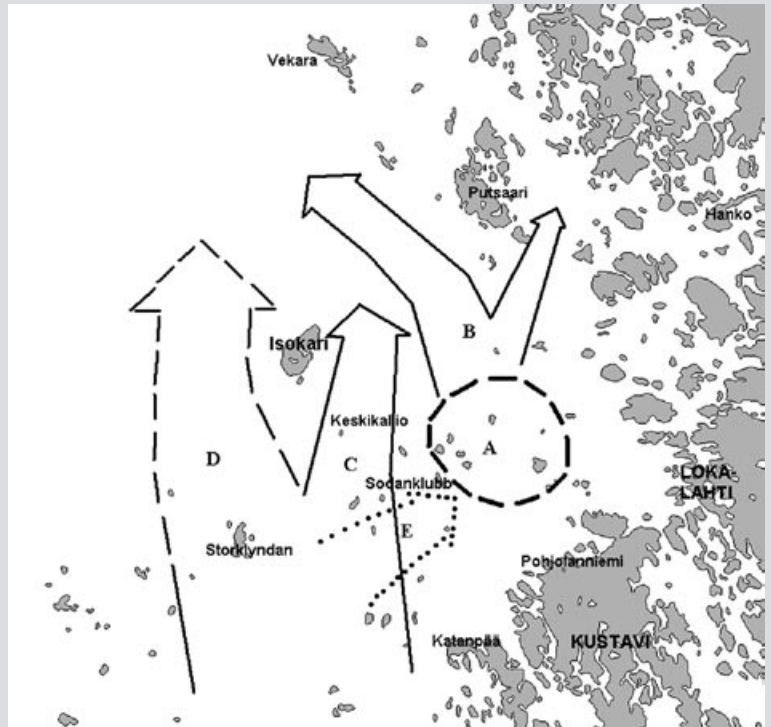
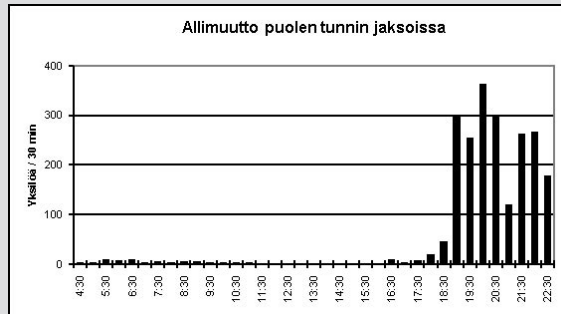
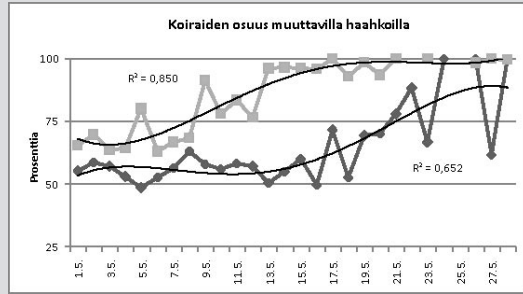
doilla runsaana. Yhtään pesää en löytänyt, kun sen sijaan vuoden 1964 käynniltä ainoana lintuhavaintona muistiin on jäänyt pesältä pelästyttämäni naaras! Ensimmäiset poikaset havaitsin 20.5., aallonmurtajan luona 4 naarasta ja 11 untuvikkoa.

Lajin päämuutto oli huhtikuun alussa², jolloin yhtenä päivänä muutti Rihtniemessä enemmän haahkoja, kuin Isokarissa toukokuussa yhteensä. Muutto pohjoiseen jatkuu heikkona toukokuun loppupuolelle saakka (kuva 11). Haahkamuuhto on voimallisinta aamulla ja aamupäivällä, mutta lievää aktiviteettia näkyy illallakin (kuva 12) – 18 % haahkoista muutti illalla. Samaan aikaan tahta tuu jo muuttoa etelään. Osa etelään menijöistä lienee tunte mattomasta syystä suuntansa vaihtaneita kevätmuuttajia, joita nähdään aina toisinaan myös huhtikuussa. Ensi merkinä koiraiden sulkasatomuutosta oli 5.5. 20k S (2a). Koirasmuutto pääsi kunnolla käyntiin 13.5., jonka jälkeen sulkasatomuutto oli haahkaliikenteen pääroolissa. Sulkasatomuutto alkaa koiraiden kerääntymisenä parviin, suurin näkemäni lautta oli a550k 16.5. saaren pohjoispuolella (jolloin siis muutto etelään oli jo käynnissä).

Haahkan muuttoa voi tarkastella myös liikkeellä olevien lintujen sukupuolijakaumaa tarkastelemalla (kuva 13). Etelään muuttavien parvien koirasprosentti nousi yli 75:n noin kaksi viikkoa ennen pohjoiseen matkaavien vastaavaa lukua. Koiraiden etelään tai usein myös lounaaseen vyöryvät valkeina välkehtivät suurparvet ovat upea näky. Isokarin suurimmassa parvessa matkasi 140 yksilöä, mutta parvet voivat olla vieläkin suurempia, kuten Pohjolanniemessä 31.5.1999 muuttanut 250 koiraan parvi.

Alli *Clangula hyemalis* oli vesilintumuuton ylivoimaisesti runsaslukuisin laji, noin 41000 yksilöä. Näistä 99 % muutti illalla (kuva 14). Joskus harvoin nähdään allien aamumuuttoa Isokarissakin, esimerkiksi 27.4.2000 muutti 1145 allia ja 1030 määrittämätöntä vesilintua, joista suurin osa oli todennäköisesti alleja.

Iltamuuton kuvaa sekoittaa hieman Kustavin ja Uudenkaupungin (entisen Lokalahden) rajamailla sijaitseva levähdysalue (kuva 15), suunnilleen Juhanoörin riuttojen alue. Pääosa muuttoaineistosta kertyi tältä alueelta iltaisin muutolle lähteneestä allimassasta. Enemmistö näistä lähti suuntaan NW Putsaaren lounaispuolelta ohittaen, osa oikaisi N lähempää Uutta kaupunkia. Tämän ”muuttoreitin” löysin vasta 9.5. (kuva 16) ja on mahdollista tai paremminkin todennäköistä, että alleja kulki sitä reittiä jo aiemminkin (vuonna 2000 lähti ilta-alleja liikkeelle jo huhtikuussakin: 25.4. 815 ja 26.4. 1950 yksilöä). Näitä NW iltaisin lähteviä alleja laskin 30850 yksilöä (lukumäärä oli itse asiassa varsin epätarkka) eli $\frac{3}{4}$ koko allien muuttomäärästä. Kaurissalon rantavesiltä siirtyi 3.5. illalla a1500 Sodanklubbin luo. Tämä herätti mielessäni epäilyn, että muutkin allit lensivät vain merelle yöpymään, ja palasivat kukaties aamulla alueelle ruokailemaan. Pohjolanniemessä tällaista aamuliikennettä on näkynyt melko säännöllisesti toukokuisina aamuina, linnut tulevat lounaan ja lännen välisistä suunnista (kuva 15 nuoli E). Toisinaan olen kirjannut tällaiset allit muuttaviksi, toisinaan vain pohjoiseen lentävät. Isokarissa vastaavaa aamuliikennettä

- Kuva 13. Koiraiden osuus haahkoista. Kolmio = pohjoiseen muuttavat, neliö = etelään muuttavat.
- Kuva 14. Allin vuorokausirytmii puolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 15. Allien lepäilyalue Juhanoörin riuttojen luona (A) ja muuttoreittejä (B = muutolle lähtevät, C = havaittu Kihtiä pitkin tulevien reitti, D = todennäköinen reitti Kihiltä Isokarin länsipuolelle, E = Pohjolanniemestä havaittu aamuliikenne lepäilyalueelle).

ei näkynyt (itäisiin suuntiin lentäviä vain 0.05 % koko aineistosta), eri asia on kuinka kaukaa allit olisi voinut havaita.

Joka tapauksessa allit olivat runsain muuttava vesilintu, sillä pohjoiseen matkaavia alleja laskin runsaat 10000 ja jossain vaiheessa Juhanoöriin riutatkin tyhjenivät alleista. Isokarin ohi pohjoiseen muuttavat allit lensivät selvästi parvina (suurimmassa 850 yksilöä) ja toisinaan korkealla poiketen täten luoteeseen lähtevistä, jotka menivät aina meren pinnassa jatkuvana parviovirtana (en ehtinyt millään kirjata parvia erikseen, hyvä kun sai summan edes jollain tarkkuudella). Etelään matkaavia oli allien kokonaismäärästä vain 0.3 %. Allimuutto loppui selvästi ennen melanittoja, viimeinen jonkinlaiseksi muuttoillaksi sanottava oli 21.5.

Saaren ohi pohjoiseen menevä muutto on hienoa katseltavaa. Linnut tulevat pitkin Kihtiä muutton jakautuessa ilmeisesti saaren molemmille puolille. Tätä hienoa näytelmää sain seurata vain kahdena iltana: 18.5. muutti 3800 ja 20.5. 3300 allia. Muutolle lähtevä en ehtinyt etsiä, esimerkiksi 18.5. näin vain 800 vesilinnun lähtevän N ja illan pimetessä uiskenteli kaukana itäpuolella vielä noin 5000p. Saaren länsipuolelta muuttavia sain lasketuksi 18.5. 100 allia (+ 100 melanittaa) ja 20.5. 580 allia (+ 250 melanittaa). Länsipuolen iltamuuton kokonaisvolyymistä en saanut kunnon kuvaa.

Mustalintu *Melanitta nigra* oli toiseksi runsain vesilintu, kirjasin niitä noin 6700 muuttavaa. Mustalinnuista muutti iltaisin 75 % (kuva 17). Suurimmat päiväsummat olivat 9.5. 530m, 13.5. 500m, 16.5. 690m ja 18.5. 695m. Paikallisia

lintuja näkyi vain vähän, eniten 3.5. illalla a130p. Kuitenkin em. allien levähdysalueelta lähti muutolle myös mustalintuja, luoteeseen meneviä näkyi 9.5. alkaen noin viikon ajan (kuva 18). Mustalinnulla en ole Pohjolanniemessä havainnut allin kaltaisia saapumisia levähdysalueelle.

Etelään muutto oli vähäistä ennen loppukuuta, mutta kolmena viimeisenä päivänä etelä oli hallitsevana suuntana. Linnuista huima enemmistö (93.5 %, n = 679) oli koiraita. Voiko lajin sulkasatomuutto alkaa näin aikaisin? Jos näin on, mistä saakka mustalinnut voivat tähän aikaan tulla? Luonnollisimmalta tuntuisi, että nämä olivat pesimättömiä lintuja huolimatta vanhan koiraan puvuistaan. Aikaisemminkin keväällä tapahtuu toisinaan mustalinnulla ryntäyksiä etelään. Esimerkiksi Pyhärannan Rihtniemessä muutti

Alli (*Clangula hyemalis*) oli kevään runsain muuttava vesilintu. © Jorma Tenovuo, Norja, maaliskuu 2008.

17.4.1999 1000 yksilöä ja Isokaris-
sa 23.4.2000 736 yksilöä etelään.

Pilkkasiipiä *Melanitta fusca* muutti yhteensä 3760 yksilöä, parhaimpina päivinä 3.5. 530m ja 16.5. 580m (kuva 19). Parvikoko oli keskimäärin 5.0 yksilöä (n = 757 parvea), suurimmassa parvessa oli 65 yksilöä. Koiraat olivat lievänä enemmistönä (53.3 %, n = 1389) ja tämä suhde vallitsi koko toukokuun ajan. Enemmistö muutti aamuisin (iltamuuttajia 34 %), tosin illan viimeisinä tunteina muutto oli keskimäärin yhtä vilkasta kuin aamulla (kuva 20). Pilkkasiivenkin osalta aamun ja illan vertailua heikentää havaintosektorin säännöllinen suuntautumisen eri puolille saarta.

Toisinaan muutto voi olla Seksimilarilla vilkasta iltapäivisin, kuten Pohjolanniemessä 6.5.1998 (pilkkasiipi 1700m + *Melanitta* sp. 500m), jolloin muutto alkoi vasta klo 10 ja saavutti kaksi huippua: ensimmäinen noin klo 12 ja toinen klo 14. Poikkeuksellisen aikainen huippumuutto ohitti Pohjolanniemen jo huhtikuun puolella 30.4.1990 (pilkkasiipi 1300m + *Melanitta* sp. 210m).

Mustalintu/Pilkkasiipi *Melanitta* sp. Muuttavien yhteismäärä 1770 yksilöä sisältäneen kumpaakin lajia.

Telkän *Bucephala clangula* pesiväksi kannaksi laskeskelin 8 paria. Muuttavia laskin yhteensä 425 yksilöä, joista 15 % etelään (kuva 21). Parvikoko oli melko pieni (keskiarvo 3.7, n = 115 parvea) ja suurimmassakin parvessa oli vain 13 lintua. Telkistä 47 % muutti illalla, suhteellisesti vilkkainta oli meno klo 20-22 (kuva 22). Varsinaisen kevätmuuton loppumiseksi voisi ajatella päivämäärää 21.5., jolloin viimeinen pari meni pohjoiseen. Muuttavista telkistä oli 79.8 % koiraita (n = 198), koiraista vajaa

viidennes esiainkuisia (2kv). Toukokuun muutto oli siis jo pääosin pesimättömien esiainkuisten ja naaraastaan erkaantuneiden koiraiden liikehdintää.

Uivelot *Mergellus albellus* olivat vähissä, 2.5. aamulla naaras N, 3.5. illalla koiras N ja viimeisenä 20.5. illalla koiras N.

Tukkakoskeloita *Mergus serrator* pesinee saarella, mutta näitä myöhään munivia vesilintuja en edes yrittänyt laskea. Muuttavia laskin yhteensä 806 yksilöä, joista 8.8 % etelään. Näitä etelään kulkevia näkyi hieman yllättäen eniten kuun alkupuolella. Suurin päiväsumma oli 9.5. 101m (kuva 23). Mahdollisesti kevätmuutto jatkui vielä havainnointini jälkeenkin. Tukkakoskeloista 40 % muutti iltaisin (kuva 24).

Ylivoimaisesti yleisin merkintä vihossa oli ”1kn N”, parvien keskiarvo oli vain 2.3 (n = 353 parvea) ja suurimmat parvet 7 yksilöä. Sukupuolelleen määritetyistä oli 60.7 % koiraita (n = 591 yksilöä) ja tämä suhde oli melko vakio koko toukokuun ajan. Sulkasatomuuttoa ei tapahtunut vielä toukokuussa.

Isokoskelo *Mergus merganser* pesii saarella, parimäärärviota en pysty esittämään. Yksi naaras pesi aseman alla kivijalassa, lintu peljästytti minut pahanpäiväisesti räpistellessään 24.5. ulos. Muuttavia isokoskeloita kirjasin 326, joista 13.5. alkaen osa sulkasatomuutolla etelään (kuva 25). Muutto oli vilkkainta aamupuolella (kuva 26). Pohjoiseen matkaajista oli 65.6 % koiraita (n = 195) ja etelään suuntaavista 78.3 % (n = 46). Vielä 27.5. muutti 1 pari N.

Määrittämättömiä vesilintuja muutti yhteensä 3620 yksilöä, joista iltaisin 2900m.

Mehiläishaukka *Pernis apivorus* muutti 11.5. SW jääden kevään ainoaksi.

Merikotka *Haliaeetus albicilla*. Usein nähtyjen paikallisten lisäksi kaksi muuttavaksi tulkitsemaani: 1.5. esiainkuinen N ja 3.5. nuori NE.

Suohaukkalaji *Circus* sp., 1m 1.5.

Varpushaukkoja *Accipiter nisus* muutti 8 yksilöä, joista viimeisenä 26.5. 1 N.

Piekanoita *Buteo lagopus* muutti 4.5. yksi WSW ja 13.5. yksi N.

Ainut kalasääski *Pandion haliaetus* leijaili 1.5. aamulla saaren yllä, kaikei muuttomatalla.

Tuulihaukka *Falco tinnunculus* näyttäytyi kahdesti, 6.5. naaras muutti N ja 25.5. yksi N.

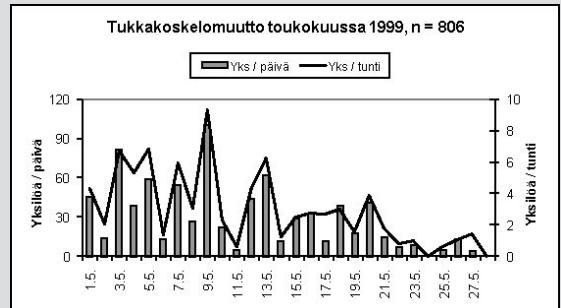
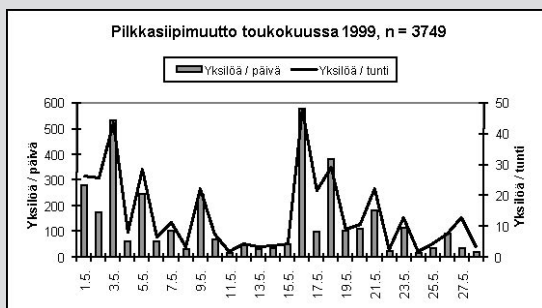
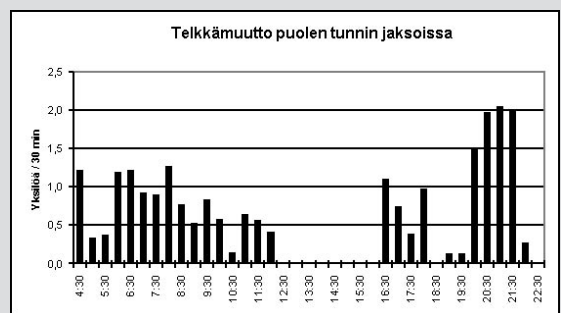
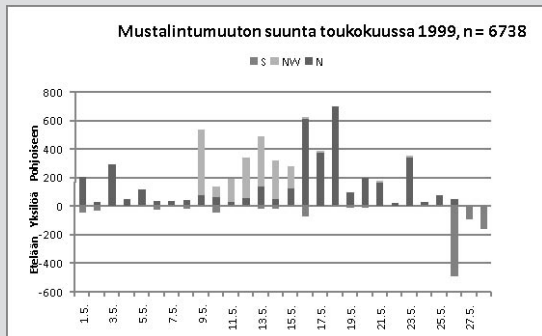
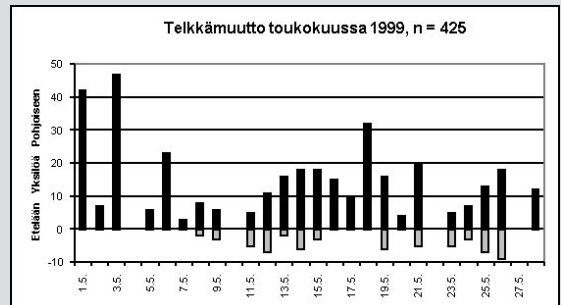
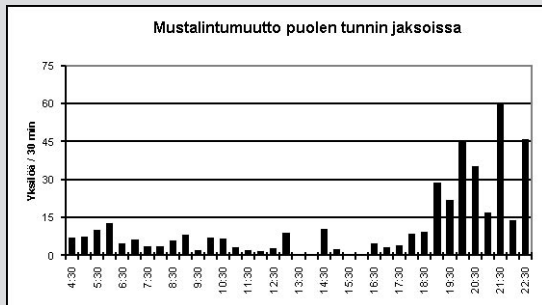
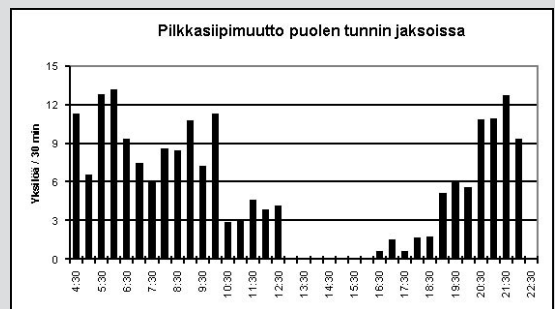
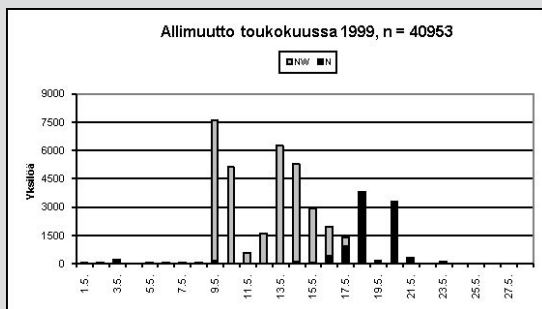
Punajalkahaukka *Falco vespertinus*, vanha koiras, muutti 16.5. saaren yli matalalla E klo 16:44 – mukava havainto saunareissulla. En ole tehnyt havainnosta ARK-ilmoitusta, joten havainto ei kuulu ”hyväksytyihin”.

Ampuhaukka *Falco columbarius* näyttäytyi kahdesti: 7.5. yksi muutti NE ja 22.5. naaras paikallisena.

Nuolihaukasta *Falco subbuteo* tein viisi havaintoa aikavälillä 14.-25.5. Joku näistä saattoi olla muuttavakin, kuten aikoinaan ajattelin. Yhtä hyvin laji saattoi jopa pesiä saarella.

Vanha muuttohaukka *Falco peregrinus* muutti 19.5. N Pookintaustan pintaa hipoen. Lisäksi 21.5. muutti määrittämätön iso jalohaukka N.

Teeri *Tetrao tetrax* pesinee saarella. Kiinnitin lajiin huomiota oikeas-

- Kuva 16. Allin päiväsumat, NW = lepäily-alueelta luoteeseen tai toisinaan pohjoiseen lähteneet, N = saaren ohi muuttaneet.
- Kuva 17. Mustalinnun päiväsumat, S = etelään muuttaneet, NW = Juhanöörinriutoilta muutolle lähteneet, N = saaren ohi pohjoiseen muuttaneet.
- Kuva 18. Mustalinnun vuorokausirytmipuolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 19. Pilkkasiipin päivittäiset yksilömäärät (pylväät, vasen asteikko) ja tuntikeskiarvot (jana, oikea asteikko).

- Kuva 20. Pilkkasiipin vuorokausirytmipuolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 21. Telkän päiväsumat.
- Kuva 22. Telkän vuorokausirytmipuolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 23. Tukkakoskelon päivittäiset yksilömäärät (pylväät, vasen asteikko) ja tuntikeskiarvot (jana, oikea asteikko).

taan vain tulopäivänä 30.4., jolloin näin yhteensä kolme koirasta ja yhden naaraan.

Nokikanasta *Fulica atra* kertyi 1.-20.5. neljä ääni/näköhavaintoa järveltä. Mahdollisesti laji pesi paikalla.

Kurki *Grus grus*. Saarella lymyili kaksi huutelevaa paria, joiden hii-viskelevä käyttäytyminen kertoi pesinnästä. Toukokuun alkupuolella näkyi silloin tällöin yksinäinen kurki lennossa korkealla, mutta nämä saattoivat hyvinkin olla saaren pesimälintuja. Ainut selvä muuttohavainto oli 28.5. a3 NW.

Meriharakan *Haematopus ostralegus* pesimäkannan koko jäi hieman epäselväksi. 1.5. laskin satamalahdella oleilevan 5-6 paria. Muuttavia hosteja havaitsin yhteensä 76 yksilöä, joista selvästi eniten 1.5. a50 NE ja viimeinen 20.5. 1 NE.

Yksinäinen pikkutylli *Charadrius dubius* muutti 15.5. pohjoiseen. Laji havaittiin saarella myös huhtikuussa, 20.4. 1p ja 22.4. 4p (KK).

Tyllejä *Charadrius hiaticula* oleili saarella kolmella reviiirillä, joista Satamalahdella kaksi paria ja Santakarilla yksi pari. Ainut muuttohavainto oli 12.5. 1 N.

Kapustarintoja *Pluvialis apricaria* näin kolme parvea: 30.4. 14 N, 5.5. 3 NE ja 2 N. Mantereella havaitusta ”kapulatulvasta”² ei Isokarissa näkynyt siis häivääkään.

Tundrakurmitsoja *Pluvialis squatarola* muutti 26.5. noin 100 lintun parvi NW kierreltyään pitkään Storklyndanin luona.

Lapinsirrin *Calidris temminckii* muuton kulku näkyi Isokarissa hienosti. Muuton alku 11.5. 1 N

oli selvästi myöhempi kuin Utössä (2.5.) 2. 15.5. muutti a11 N, 17.5. illalla a4 N, sen jälkeen komeana huippuna 19.5. 130 N (9 parvea: 15+4+8+9+4+5+10+40+35). Sirriparvet tulivat Storklyndanin suunnasta ja ohittivat Pookintaustan meren pintaa lentäen, useimmat miltei Isokarin länsirantaa viistäen, kaikki menivät klo 8-13. Määritettyjen lisäksi muutti 17 määrittämätöntä pikkukahlaajaa (3a). Viimeinen lapinsirri muutti 27.5. Kaikkina lapinsirripäivinä viimeistä lukuun ottamatta puhalteli kolmen boforin tuuli luoteen ja koillisen väliltä. Muita sirrejä en sitten havainnutkaan, huhtikuun puolelta on sentään yksi havainto suosirristä *Calidris alpina*, 21.4. 8p (KK). Sirrit olivat vähissä myös 1971, yhteensä toukokuun lopulla 81 yksilöä¹.

Suokukosta *Philomachus pugnax* tuli yllättäen vain yksi havainto, 18.5. yksinäinen koiras korkealla N.

Taivaanvuohi *Gallinago gallinago* pesii saarella, ehkä vain 1-2 paria. Lajin lukumäärästä oli vaikea saada selvää kuvaa.

Lehtokurpasta *Scolopax rusticola* tein useita havaintoja yksinäisestä linnusta. Illalla 13.5. näin kaksi yksilöä soidinlennolla klo 19:35, siis huomattavasti ennen auringonlaskua. Jännittävän näytelmän todistajaksi pääsin 20.5. klo 3:45. Kaksi lehtokurppaa otti kalliolla aseman luona yhteen niin että mäiske kävi. Linnut löivät ankarasti siivillä toisinaan – lähimmillään kahdeksan metrin päässä minusta. Huomattuaan minut linnut lensivät soidinääntä pitäen vähän kauemmas. Ilmeisesti voittaja oli se, joka jäi kylän puoleiselle kalliolle toisen lentäessä saaren sisäosiin päin – vai päinvastoin?

Punakuireja *Limosa lapponica* muutti 12.-19.5. yhteensä 68 mää-

ritettyä, eniten 12.5. 38m kolmena parvena illalla (+ aamulla iso kahlaaja 130m kahtena parvena, tn. punakuireja). 18.5. muutti 150 isoa kahlaajaa (7 parvea), joista sain määritettyä vain *Numenius* sp. 1 yks. ja *Numenius/Limosa* 1 yks., mutta ainakin jotkut parvista olivat ilmeisesti kuireja. Punakuireja laskettiin myös Suomenlahdella niukasti vailla erikoisempaa huippua.¹⁴

Pikkukuoveja *Numenius phaeopus* muutti 5.-20.5. 67 yksilöä yhtenäistä päivänä, eniten 9.5. 16m (+ iso kahlaaja 30m). Paikallisia lintuja nähtiin kahdesti: 8.5. saaren pohjoisosissa 4 yksilöä, jotka lähtivät muutolle (PV) ja 21.5. 1p Pookintaustalla. Vuonna 1971 havaittiin pikkukuoveja 14.-17.5. 117m ja runsaasti kuoveja/kuireja, huippupäivänä 15.5. pikkukuoveja 50m + *Numenius/Limosa* 715m – valtaosa tn. pikkukuoveja.¹

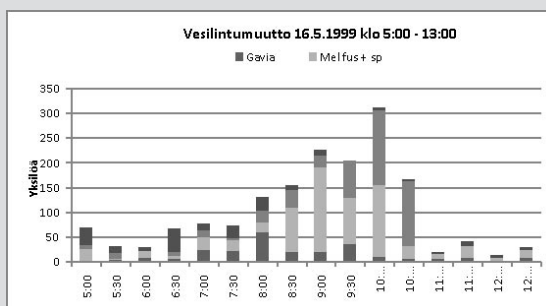
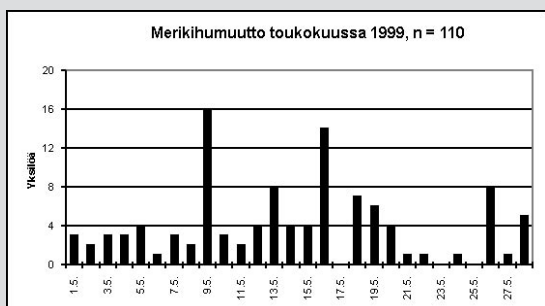
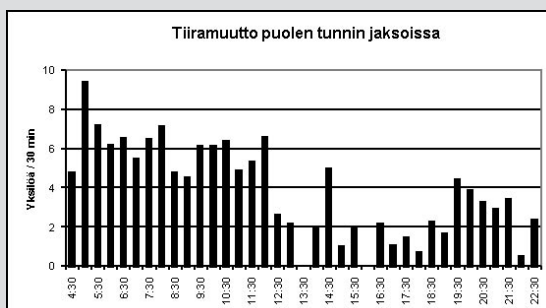
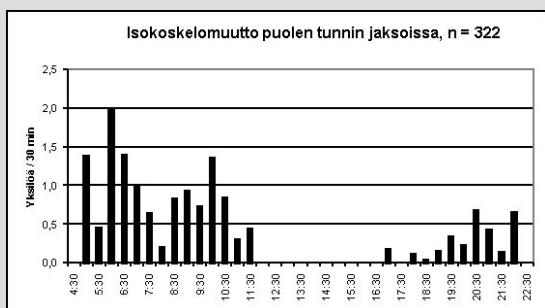
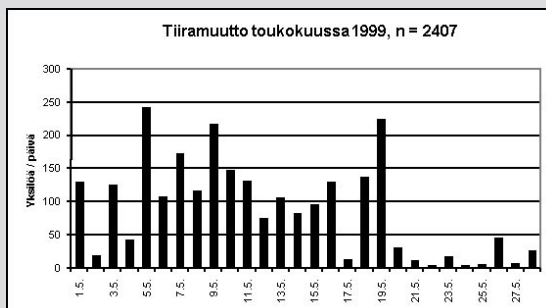
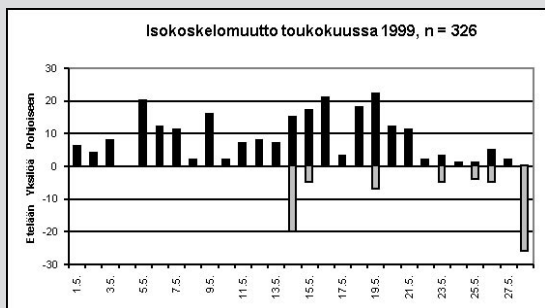
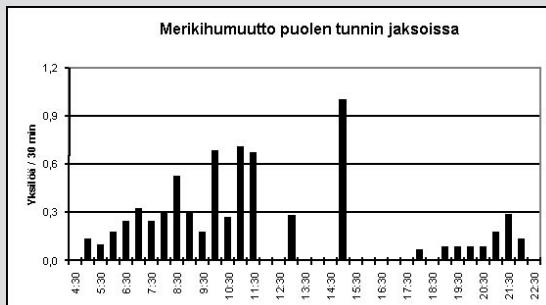
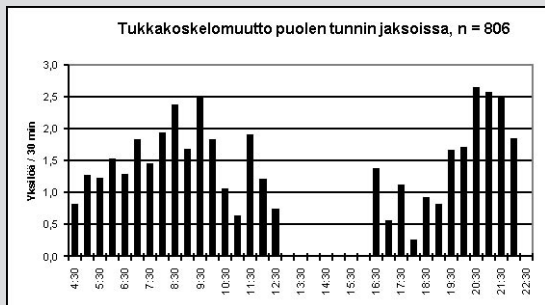
Isokuovi *Numenius arquata*, soidintava pari saareissa, mitä ilmeisimmin pesintä. Ei muuttohavaintoja.

Mustaviklosta *Tringa erythropus* tuli vain yksi havainto, 9.5. illalla ääntelevä N.

Punajalkavikloja *Tringa totanus* havaitsin 2-3 pesivän parin verran. Kaikki paikalliset eivät vaikuttaneet pesiviltä, esimerkiksi 9.5. 4p ja 14.5. 3p Pookintaustalla. Punajalkoja muutti 13 yksilöä kuutena päivänä.

Valkovikloja *Tringa nebularia* muutti 3.-14.5. kuusi lintua kolmena päivänä. Paikallinen valkoviklo nähtiin 8.5. saaren pohjoisosassa (PV) ja 12.5. kaksi yksilöä satamalahdella.

Retken ainut metsäviklo *Tringa ochropus* muutti 2.5. pohjoiseen.

- Kuva 24. Tukkakoskelon vuorokausirytmi puolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 25. Isokoskelon päiväsumat.
- Kuva 26. Isokoskelon vuorokausirytmi puolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 27. Merikihun päiväsumat.

- Kuva 28. Merikihun vuorokausirytmi puolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 29. Tiirujen päiväsumat.
- Kuva 30. Tiirujen vuorokausirytmi puolen tunnin jaksoissa.
- Kuva 31. Tuulen vaikutus muuttoon 16.5: tyynenä aamuna alkoi tuulla klo 8:10 tyyntyen uudelleen klo 10:00.

Liro *Tringa glareola* soidinteli 15.5. tien varren kosteikolla sopivassa pesimäympäristössä. Muisiinpanoistani ei löydy myöhempiä havaintoja paikalta, mahdollisesti lintu jatkoi matkaansa. Muuttavia liroja laskin yhteensä 41 yksilöä yhdeksänä päivänä, huippu 19.5. 13m ja viimeinen 25.5. 1m. Vähäisistä liroista 39 % muutti illalla.

Rantasipistä *Actitis hypoleucos* löytyy vain kaksi kirjattua havaintoa: 4.5. 2p itärannalla, 12.5. 1p satamalahdella. Laji saattoi silti pesiä saarella.

Karikukko *Arenaria interpres* oli mahdollisesti saapunut saarelle ennen minua, ensimmäiset havaitsemani olivat 1.5. itärannalla 2p. Karikukkoja muutti 39 yksilöä 14 päivänä, viimeiset 28.5. 2m.

Vesipääskyjä *Phalaropus lobatus* muutti lähtöpäivänä 28.5. a4 N.

Määrittämättömien kahlaajien muuttosummat olivat: pieni 52, keskikokoinen 43 ja iso kahlaaja 392 yksilöä.

Leveäpyrstökihiin *Stercorarius pomarinus* havaitsin kahdesti: 5.5. vaalea N klo 7:51 ja 21.5. vaalea N klo 6:29. Näistäkään en ole tehnyt ARK-ilmoitusta. Leveäpyrstökihiä havaittiin keväällä 1999 Varsinais-Suomessa ennätyskellisen runsaasti⁶, mutta Suomenlahdella niukasti¹⁴.

Merikihu *Stercorarius parasiticus* pesii yleisenä Seksmilarin alueella. Ainakin seuraavilla paikoilla havaitsin pesivän parin: Isokarin länsikärki (lienee ainut reviiiri pääsaarella), Keskikallio, Hamskeri, Storklyndan (1-2 paria), Gadden (tumma + vaalea kihu). Myös Tankokarille laskeutui kahtena iltana kihupari, vaikka eivät tällä luodolla pesikään (vaan mahdollisesti jollain

luodolla Isokarin pohjoispuolella). Paikallisia lintuja saattoi päivän mittaan nähdä jopa parikymmentä. Näistä paikallisista linnuista oli kaksi vaaleaa värimuotoa, muut tummia. Välimuotoiset linnut olen sisällyttänyt tummiin.

Paikallisten suuren määrän takia oli kihumuuton toteaminen vaikeaa. Tätä hankaluutta lisäsi paikallisten kihujen tapa käydä kaukana länsija luoteispuolelta ruokaansa hakevien lokkien ja tiirujen kimppuun jo kaukana avomerellä, josta ne jälleen palasivat takaisin luodoilleen. Jouduin siis seuraamaan muuttavia kihuja pitkään kaukoputkella, enkä sittenkään ole ehkä tulkinut joka lintua oikein.

Muuttaviksi tulkitsin 110 merikihua, joista 29 oli vaaleita ja muut tummia. Parhaat muuttopäivät olivat 9.5. ja 16.5. (kuva 27). Kummelskärillä Suomenlahdella muuttaa merikihuja tasaisesti pitkin päivää.⁸ Isokarissa näyttäisi muutto olevan runsainta aamupäivällä (kuva 28), mutta iltapäivällä ja illalla en havainnoinut ”meren puolella” ja tämä ilmeisesti näkyy kuvassa. Iltapäivän piikki klo 15 on luonnollisesti harvaa. Määrittämättömän kihun kirjasin kahdesti muuttavaksi, yleensä en ehtinyt kaukaisuudessa lentäviin kihuihin perehtyä.

Pikkulokki *Larus minutus*. Ensimmäiset 4.5. 4m, suurimmat päiväsumat 8.5. 21m ja 9.5. 22m, viimeiset 20.5. 13m. Yhteensä pikkulokkeja muutti 77 yksilöä kahdeksana päivänä, näistä illalla 62 (81 %). Lisäksi 11.5. 3p hyönteispyynnissä satamalahdella lapintiirujen seurassa ja 15.5. ääntelyä satamalahdelta.

Naurulokki *Larus ridibundus* ei pesinyt saarella eikä lähiluodoillaakaan. Muuttavia tai muuten liik-

kuvia lintuja näkyi vähän, yhteensä 81 yksilöä. Viimeiset selvästi muuttavat menivät 23.5. a3 NE.

Kalalokkeja *Larus canus* laskin satamalahdella 1.5. noin 10 paria. 12.5. monet hauতোivat jo, yhdellä parilla oli pesä vanhan rakennuksen savupiipun päällä. Isokarin ja lähiluotojen pesimäkannan kokoa en osaa arvailla. Muuttoakin ilmeisesti tapahtui, mutta siihen eivät rahkeet riittäneet.

Selkälokki *Larus fuscus*. Etelärannalla 2.5. yksi pari, ei myöhempiä kirjauksia lajista.

Merilokki *Larus marinus* kuuluu vakituiseen pesimälajistoon. Satamalahdella useasti näkemäni pari kaiketi pesi paikalla. Kerran sain seurata, kuinka vanha ”tappajamerilokki” istui merellä muuttaman sadan metrin päässä rannasta uhrinsa päällä siivet vastatuuleen levitettyinä ja iski suurella nokalla armotta. Uhri vaikutti tukkakoskelokoiraalta. Seuraavana päivänä pahanteossa oli 2kv lintu, joka oli ryöväntynyt ilmeisesti harmaalokilta munan – ainakin vanha argari rähäsi munarosvon kimpussa.

Räyskä *Sterna caspia*. Kaikki havainnot: 3.5. a2 N, 13.5. 2 yksilöä lenteli äännellen sataman yllä, toisella kala nokassa, laskeutuivat lopulta Kivenriutalle, 15.5. 1 NE, 20.5. a2 W.

Muuttavia tiiroja laskin yhteensä 2407 yksilöä, joista määritettyjä kalatiiroja *Sterna hirundo* 63 ja lapintiiroja *Sterna paradisaea* 625. Parhaat päivät olivat 5.5. 240m ja 19.5. 223m (kuva 29). Muuttoa tapahtuu koko valoisan ajan (kuva 30). En tietenkään saanut kaikkia tiiroja laskettua, mutta luvut jäivät joka tapauksessa selvästi pienemmiksi kuin Pohjolanniemen parhaan tiirapäivän 6.5.1998 1012m

(Jarmo Saarnio, AS). Pitkin Kihtiä kulkeva tiiramuutto ei näy tai näkyy vain osittain Isokariin. Täytyy myös todeta, että toukokuun alun jälkeen tiiramuuton toteaminen ja laskeminen ei ole helppoa alueilla, joilla ne myös pesivät. Isokarissa en keksinyt parempaa metodologiaa, kuin yrittää seurata lintuja riittävän kauan. Aina tähän ei ollut aikaa. Lapintiira pesii Isokarissa (lähinnä pikkuluodoilla), kalatiira ilmeisesti ei.

Etelänkiislan *Uria aalge* havaitsin kahdesti. 14.5. lensi yksi juhlapukainen lintu N ja laskeutui stajipaikan edustalle ainakin puoleksi tunniksi. 19.5. viiletti yksi lintu Pookintaustan ohi SE – kohti Keskikalliota siis – mutta vastavalo esti seuraamasta, minne lintu lopulta meni.

Ruokkeja *Alca torda* pesii Seksmiljarilla muutamalla luodolla, maininnan arvoisia lukuja voisivat olla 4.5. Keskikallion luona noin 400 yksilöä ja 8.5. Brändön Gaddenin luona ainakin 50 yksilöä. Ruokit tekevät pitkiä ruokailulentoja enkä millään jaksanut ja/tai ehtinyt kirjata loppumattomalta tuntuvaa lentoa milloin pohjoiseen, milloin etelään. Useimmat etelään lentävät parvet kaarsivat lopulta kohti Keskikalliota. Osa pohjoiseen lentävistä saattaa tietenkin olla muuttaviakin, suurimmat parvet olivat 30 linnun kokoluokkaa ja painuivat kohti Vekaraa niin kauas kuin saatoin kaukoputkella seurata. Näin jälkepäin vähän harmittaa laiskuuteni ruokin suhteen, lajin muutostahan ei tiedetä juuri mitään. Mutta ne olisi pitänyt laskea kaikki, lentosuunnasta riippumatta, ja mieluiten molemmilta puolilta saarta yhtäaikaan – mihin en tietenkään pystynyt. Parvissa vilahti melko usein (tosin huomattavana vähemmistönä) 2kv-lintuja, joiden rusehtava sävy aiheutti aluksi aiheutonta tunnekuohua ja äimistystä.

Riskilöitä *Cephus grylle* arvioin 4.5. uiskentelevan noin 300p yksilöä aallonmurtajan luona. Tämä oli ainut järkevä lukumääräarvio tästä runsaslukuisesta pesimälajista, sillä iltaisin riskilät olivat ilmeisesti kalastusretkillään tai ainakin jossain muualla kuin näkyvillä. Maininnan ansaitsee, että 28.4.2000 laskin samalta paikalta 470 yksilöä.

Sepelkyyhkyn *Columba palumbus* toukokuun yhteismääräksi laskin 11m 10p, joista viimeiset 22.5. 3p.

Ensimmäinen **käki *Cuculus canorus*** kukkui saarella 25.5. ja 27.5. muutti yksi lintu N. (9.5., ero 16 vrk)

Muuttavan **sarvipöllön *Asio otus*** havaitsin kolme kertaa: 1.5. yksi S klo 8:40 (häipyi Storklyndanin suuntaan), 2.5. yksi tuli idästä mutta kääntyi klo 18:38 N lokkien pakotettua sen Niittukarin luona takaisin merelle, 3.5. yksi NNE klo 20:58. Paikallisen sarvipöllön näin 2.-26.5. kahdeksana päivänä ja määrittämättömän Asion 7.-28.5. kuutena päivänä. Mielenkiintoinen ilmiö oli sarvipöllöjen saalistaminen kirkkaassa päivänvalossakin – useimmiten pöllöjä toki näki aamu- ja iltahämärissä. Asemalla vierailleet valokuvaajat kertoivat nähneensä sarvipöllöjä paikalla talvellakin ja 26.3. saarella laskettiin 6p (Jukka Grönlund †) ².

Suopöllön *Asio flammeus* havaitsin kolmena päivänä: 2.5. 1 yksilö muutti E klo 5:40, 13.5. illalla 1 saalistava, joka lähti muutolle SE klo 20:45 ja 20.5. jälleen illalla yksi paikallinen saalistaja.

Tervapääskyjä *Apus apus* muutti koko aikana vaivaiset 17 yksilöä, joista ensimmäiset 2 N 15.5. illalla. (10.5., ero 5 vrk)

Ensimmäisen **käenpiian *Jynx torquilla*** näin 2.5., sen jälkeen 1-2p

seitsemänä päivänä. Laji saattaa hyvinkin pesiä saarella. (25.4., ero 7 vrk)

Yksinäinen **kangaskiuru *Lullula arborea*** muutti 17.5. NE klo 22:00, niin vuodenaikaan kuin vuorokaudenaikaan nähden myöhään.

Kiuru *Alauda arvensis* lauloi etelärannalla 2.5. ja mahdollisesti sama lintu aseman luona 20.5. illalla, mahdollinen pesintä jäi toteamatta. Muuttavia kiuruja näkyi vain 7 yksilöä, näistä viimeiset kaksi 26.5.

Törmöpääsky *Riparia riparia*. Ensimmäinen 13.5. 1p ja sen jälkeen 3m kahtena päivänä sekä 5p kolmena päivänä. (27.4., ero 16 vrk)

Ensimmäiset **haarapääskyt *Hirundo rustica*** nähtiin 8.5. 2m (JV, PV) ja muuttavia yhteensä 54 yksilöä. 12.5. lenteli kylässä paikallinen pari tutkimassa rakennuksia. (17.4., ero 21 vrk)

Kevään ensimmäinen **räystäspääsky *Delichon urbicum*** näyttäytyi 5.5. ja 12.5. lenteli kylän luona noin 15 yksilöä, jotka kuuluivat kaiketi saaren pesimäkantaan. Muuttavia lintuja näkyi yhteensä 8 yksilöä. (26.4., ero 9 vrk)

Metsäkirvisen *Anthus trivialis* muuton alkua voisi kuvata 20.4. havaittu lintu (KK), viimeiset muuttajat olen kirjannut 15.5. Perinteisellä muutontarkkailulla ei ainakaan Isokarissa saa lajin muutosta minkäänlaista käsitystä.

Niittykirvisiä *Anthus pratensis* näkyi sekä muutolla että paikallisena. Paikalliset linnut eivät luoneet minulle käsitystä pesinnästä, mutta jalakatyötä olisi tarvittu enemmän...

Luotokirvinen *Anthus petrosus* pesii saarella, eteläisellä saarenosalla

kaksi reviiriä. Ainoat muuttaviksi tulkitsemani kaksi yksilöä 1.5. lie-
nevät nekin olleet paikallista revii-
rien ulkopuolella liikkuvaa kantaa.

Ensimmäiset **keltavästäräkit** *Motacilla flava* näin niinkin myöhään kuin 13.5., ja muuttajien – yhteensä 11 lintua – lisäksi näkyi vain muutamia lepäilijöitä. (25.4., ero 18 vrk)

Västäräkki *Motacilla alba*, viimeinen muuttava 18.5.

Tilhiä *Bombycilla garrulus* näin kahdesti: 2.5. 1p ja 10.5. a2 N laskeutuen luotsiaseman luo.

Peukaloisia *Troglodytes troglodytes* kuulin useita laulavia lintuja, 2-4 reviiriä.

Rautiainen *Prunella modularis* saattaa pesiä saarella: 13.5. ja 20.5. 1Ä Pookintaustalla. Viimeinen muuttaja 15.5. 1m.

Ensimmäinen **satakieli** *Luscinia luscinia* saapui 17.5. – aamulla 1Ä. Seuraavana päivänä jo 2Ä ja 26.5. 8Ä. (8.5., ero 9 vrk)

Korea **sinirintakoiras** *Luscinia svecica* lauloi aseman luona 25.5. aamulla jääden ainoaksi havainnoksi lajista. (22.4., ero 33 vrk)

Ensimmäiset **leppälinnut** *Phoenicurus phoenicurus* näin 5.5. 2p. (20.4., ero 15 vrk)

Pensastaskusta *Saxicola rubetra* tuli ensi havainto 8.5. 1p (JV, PV). (22.4., ero 16 vrk)

Kivitasku *Oenanthe oenanthe* on saaren peruslintuja, jonka vahvan pesimäkannan koosta en saanut kunnon käsitystä, lienee kymmeniä pareja.

Sepelrastaita *Turdus torquatus* näkyi kahdesti: 4.5. kaksi komeaa

koirasta aseman luona lähietäisyydeltä ihailtavana (AS) ja 9.5. yksi majakan luona (JV, PV).

Räkättirastaan *Turdus pilaris* yhteismääräksi koko ajalta kertyi 3m 26p, joista viimeiset 15.5. 3p.

Viimeiset **kulorastaat** *Turdus viscivorus* havaitsin 6.5. ä ja 9.5. 1p.

Rytikerttunen *Acrocephalus scirpaceus* saapui 20.5., jolloin järvellä 2Ä, 25.5. paikalla 3Ä. (5.5., ero 15 vrk)

Kultarinnan *Hippolais icterina* tulopäivänä 24.5. lauloi yksi lintu kylän luona. (13.5., ero 11 vrk)

Hernekerttu *Sylvia curruca*. Ensimmäinen 11.5. 1Ä. (1.5., ero 10 vrk)

Pensaskerttu *Sylvia communis*. Ensimmäinen 16.5. 1Ä. (9.5., ero 7 vrk)

Lehtokerttu *Sylvia borin* saapui 25.5., jolloin kylässä lauloi yksi lintu. (12.5., ero 13 vrk)

Ensimmäinen **sirttäjä** *Phylloscopus sibilatrix* havaittiin 8.5. 1Ä (JV, PV). Itse kuulin ensimmäiseni kuitenkin vasta 21.5. (4.5., ero 4 vrk)

Ensimmäiset **tiltaltit** *Phylloscopus collybita* havaitsin 11.5., tosin saarella oli havaittu jo 18.4. 1p (KK).

Pajulintu *Phylloscopus trochilus* saapui 3.5. 1Ä. (21.4., ero 12 vrk)

Harmaasieppo *Muscicapa striata* saapui muihin hyönteissyöjiin verrattuna aikaisin, 12.5. 1 p. (8.5., ero 4 vrk)

Ensimmäisen **kirjosiepon** *Ficedula hypoleuca* näin 5.5., mutta saarella havaittiin jo 23.4. 1Ä (KK).

Puukiipijöillä *Certhia familiaris*

arvioin retkeilyalueellani olevan 4-5 reviiriä. Yhdellä parilla oli lähellä majakkaa pesä rakennuksen seinälautojen raossa. Huhtikuussa 2000 vastaavalla alueella oli 5-6 reviiriä.

Pikkulepinkäisestä *Lanius collurio* tein ensihavainnon vasta 22.5., koiras Pookintaustalla. 27.5. oleili kylän luona naaras, ja muita havaintoja lajista ei tullutkaan. (30.4., ero 23 vrk)

Paikallisia **naakkoja** *Corvus monedula* näin saarella 1-2 lintua kuutena päivänä, luotsiaseman väen mukaan taisivat olla paikalla koko ajan. Naakkoja muutti 41 yksilöä seitsemänä päivänä. Erikoiselta vaikutti 16 linnun parvi, joka 6.5. otti runsaasti korkeutta ja lähti merelle W. Vielä 28.5. oli naakkoja liikkeellä, a5 muutti SW.

Mustavaris *Corvus frugilegus*. Muutama havainto, joista viimeinen 22.5. 4 kiertelijää ja 1 paikallinen.

Variksen *Corvus corone* muutto oli jo ohi, yhteensä 26m, joista viimeiset 18.5.

Korppi *Corvus corax*, mahdollisesti pesivä pari saarella.

Kottaraisia *Sturnus vulgaris* pesi saarella retkeilemälläni alueella arviolta 8-10 paria. Linnuilla oli 20.5. jo poikaset, joille emot kan-toivat ruokaa.

Viimeiset muuttavat **peipot** *Fringilla coelebs* 26.5. 13m olivat ainut kertomisen arvoinen havainto lajista.

Järripeippoja *Fringilla montifringilla* en havainnut ainuttakaan muuttavaa, viimeinen havainto lajista oli 6.5. kuultu ääni kiiruhtaes-sani aamulla kohti stajipaikkaani.

Vihervarpusia *Carduelis spinus* muutti pikkuparvia koko touko-

kuun, yhteismäärä 131m ei ollut kovin kummoinenkaan. Vähäinen liikehdintä oli tuskin täysin loppunut poistuessani saarelta.

Hempon *Carduelis cannabina* muuton loppua kuvannevat havainnot 14.5. 3m ja 16.5. 2p

Viimeinen **urpiainen *Carduelis flammea*** muutti 18.5., mutta sen jälkeenkin näkyi paikallisia lintuja – ilmeisesti pesivää kantaa.

Pikkukäpylintuja *Loxia curvirostra* havaittiin kuun aikana yhteensä 154m 9p. Näistä määritin lajilleen tosin vain 18 yksilöä, mutta epäilemättä muutkin olivat samaa lajia. Ensimmäinen havainto tehtiin 8.5. 1p (PV), parhaat muuttopäivät olivat kuun lopussa 26.5. 52m ja 28.5. 71m.

Punavarpunen *Carpodacus erythrinus* saapui 24.5. 1Ä ja muuttoakin ehdin näkemään viimeisenä päivänä 28.5. 13m (5a). (9.5., ero 15 vrk)

Ainut **punatulkku *Pyrrhula pyrrhula*** oli 2.5. aamulla kuultu ään-televä lintu.

Vanhan luosituvan luona lauloi **peltosirkku *Emberiza hortulana*** 16.5. alkaen. Lintu viipyi paikalla reviiiriä kuuluttaen pitkään, valitettavasti muistiinpanoista ei selviä, jäikö lintu saareen pois lähtiessään. Mikäli peltosirkku jäi pesimään paikalle, oli se Kustavin ainut reviiiri vuosituhannen vaihteessa. Voiko ulkosaaren kallioiden rikkoma avomaasto kelvata lajille pesimäpiiriksi? 70-luvulla havaitsin peltosirkun laulamassa Maskun sorakuopilla, mutta sielläkin pesintä jäi varmistamatta. (1.5., ero 15 vrk)

Tik-sirkkuja *Emberiza rusticalaureola/pusillus* muutti 15.5. kahden yksilön parvi.

Pajusirkku *Emberiza schoeniclus*. Järvellä 2.5. 1n, 6.5. kylän luona 2 p, 20.5. järvellä 1Ä. Jokunen pari pesinee saarella.

Sään vaikutus muuttoon

Säpin lintuasemalla havainnoitiin aktiivisesti arktikaa vuosina 1957-63 ja tutkittiin mm. sään vaikutusta muuton vilkkauteen.¹⁵ Tein vastaavan vertailun Isokarin aineistosta kuikkalintujen aamu- ja allin iltamuutosta. Tulos oli likipitään sama kuin Säpissä. Kuikkalinnuilla runsaimmat muutot tapahtuivat heikolla tuulella (korkeintaan 3 m/s, tuulen suunnalla ei merkitystä). Pilvisyys oli vähäistä, ei ainakaan täysin pilvistä.

Allit (Säpissä kaikki vesilinnut) suosivat alle 5 m/s -tuulia ja vähäistä pilvisyyttä. Säpissä runsaat muutot tapahtuivat etelän puoleisilla tuulilla. Isokarissa heikkoja etelätuulia ei juuri ollut ja niinpä pohjoisenpuoleisetkin tuulet kelpasivat. Kaksi hienoa allimuuttoa meni täysin tyynenä iltana.

Usein tuntui heikko tuuli (1-3 m/s, suunnalla ei väliä) olevan linnuille tyyntä mieluisampi. Tuulen (NW 3 m/s) alkaminen 16.5. yhtäkkiä klo 8:10 oli kuin olisi painanut kaasupedaalia: lintuja lähti liikkeelle heti. Tuulen tyyntyminen klo 10 sen sijaan vaikutti vasta tunnin viiveellä, muutto ikään kuin rullasi saamalaan vauhdilla. Tämä muutto käsitti kuikkalintuja, pilkkasiipiä ja etelään matkaavia haahkoja (kuva 31).

Pohdintaa

Vesilinnut jakautuvat selkeästi kolmen tyyppin muuttajiin. Kuikkalinnut, merimetso, haahka ja isokoskelo muuttivat aamulla. Tukkasotka, alli ja mustalintu

olivat joko kokonaan tai pääosin iltaktiivisia. Sekä aamu- että iltamuuttajia olivat pilkkasiipi, telkkä ja tukkakoskelo.

Vaikka loppukuun mahdollinen gavia-huipentuma jäi näkemättä, kuikkalintujen kokonaismäärä 8355 kestää vertailun Suomenlahden lukujen¹⁴ kanssa (Kirkkonummen Rönnskär 8190, Porvoon Söderskär 10310 ja Pyhtään Ristisaari 10320). Tämä on toki tiedetty ennenkin.⁹ Huiput olivat lähes samanaikaisia: Isokarissa 18. ja 20.5. sekä Suomenlahdella 19.-23.5. ja 28.5.

Arktisia vesilintuja laskin Isokarissa 63000, mikä oli 5-10 % Suomenlahden kevätsummista (Söderskär 571000, Ristisaari 590000, Viipuri 1094000)¹⁴. Isokarin pilkkasiipisumma 3760 ylittyi vain Viipurissa (22200). Allin ja mustalinnun päämuutto alkoi Suomenlahdella 13.5., huipentui 21.-22.5. ja lopui 23.5. jälkeen ”kuin seinään”. Kaikki tapahtui Isokarissa melko samantapaisesti, vain mittakaava oli erilainen.

Monet toukokuun saapujat havaitsin myöhään, ainakin selvästi myöhemmin kuin muualla Varsinais-Suomessa. Ehkäpä ne eivät pysähtyneet saarelle tai eivät edes muuta Isokarin kautta niin runsaina kuin esimerkiksi Jurmon ja Utön kautta. Lajiluettelon 22 lajia saapui Isokariin keskimäärin 13 vuorokautta TLY:n ensi havaintoa myöhemmin. Tosin pikkulintujen havaitseminen edellyttäisi toisenlaista havainnointia kuin näkyvän muuton tarkkailu.

Kiitokset

Kimmo Kuusisto antoi havaintojaan käyttööni. Esko Gustafsson ja Veijo Peltola lukivat käsikirjoitusta

tehden runsaasti parannusehdotuksia. Peter Silvendoin kävi saarella ollessaan vaihtamassa kuulumisia ja järjesti mahdollisuuden saunomiseen luotsiasemalla. Mika Hemmilä ja Mauno Suoranta merkitsivät muistiin radiossa tai teksti-tv:ssä ilmoitettuja Isokarin säätietoja.

Kirjallisuus

- ¹ Arjamaa, O. 1972: Arktisten lintulajien muutosta Lounais-Suomessa v.1971. – Tiedon Antaja, TLY:n ornitologinen julkaisu 3(1): 10-16.
 -² Kunttu, S., Rainio, K. & Velmala, W. 2000: Kevätmuutto Varsinais-Suomessa 1999. – Ukuli 31(1): 4-18.
 -³ Kustavin kulttuurilautakunta 1987: Kus-

- tavin paikannimiluettelo. Mynämäki, 264 s.
 -⁴ Leivo, M. & Kapanen, M. 1995: Alkukantaisten jäljillä – kuinka erotat lentävän kaakkurin kuikasta? – Linnut 30: 10-15.
 -⁵ Leivo, M. & Kapanen, M. 1995: Lentävien kuikkien ja kaakkureiden määrittäminen keuhkilla. – Alula 1: 22-27.
 -⁶ Nurmi, J. J. & Normaja, J. 2001: Harvinaisuudet Varsinais-Suomessa 1999. – Ukuli 32(1): 26-32.
 -⁷ Ojanen, M. 1999: Kevätmuuton havainnointi Porin Tahkoluodossa vuonna 1996. Lintujen aamumuuton rytmi. – Satakunnan Linnut 30: 5-13.
 -⁸ Pettay, T. 1996: Kevätarktika. – Porvoon maalaiskunta. Ympäristölautakunta tiedottaa 29/1996, 82 s.
 -⁹ Pöyhönen, M. 1995: Muuttolintujen

- matkassa. Otava. Keuruu, 255 s.
 -¹⁰ Tenovuo, J. 1966: Kustavin Isokarin lintuasemasta ja sen toiminnasta. – Lintumies 2(4): 61-64.
 -¹¹ Tenovuo, J. 1971: Lintuasemat 1970. Isokari. – Lintumies 7(2): 32-34.
 -¹² Tenovuo, J. 1996: Isokari – Unohdettu lintusaari eteläisellä Selkämerellä? – Ukuli 27(4): 42-45.
 -¹³ Tenovuo, J. & Virtanen, J. 1969: Lintujen syksyisestä yömuutosta Isokarin lintuasemalla. – Lintumies 5: 90-95.
 -¹⁴ Tolvanen, P., Pynnönen, J., Nordenswan, G. & Oesch, T. 2000: Arktinen muutto Suomenlahdella keuhkilla 1999. – Tringa 27(2): 66-71.
 -¹⁵ Tuominen, A. 1990: Arktisten vesilintujen kevätmuutto Säpissä 1957-1963. – Satakunnan Linnut 18: 94-109.

ISOKARI
 -Majakkaopastukset
 -Majoitus alk. 10 € / yö
 -Kokoustilat, sauna
 p. 0400 829 074

pekka.alho@vakka-suomi.com
 Varsinais-Suomen luonto- ja ympäristöpalvelut

- Isokarissa on mahdollisuus yöpyä retkeilymajatyyppisessä saaristotaitokeskuksessa lähellä majakkaa tai idyllisellä vanhalla luotsituvalla saaren laella, lähellä satamaa. Vanha luotsiasema vuokrattiin vuoden 2008 alusta Merenkululaitokselta saaren matkailusta vastaavan yhdistyksen, Elävä saaristo ry:n käyttöön. Saaristotaitokeskuksessa on yli 20 petipaikkaa ja vanhalla luotsituvalla kuusi. Saaristotaitokeskus sopii paremmin lämpimämmän vuodenajan käyttöön (touko-syyskuu), kun taas vanhan luotsituvan saa lämpimäksi talvellakin. Kesäaikaan yöpymishintoihin sisältyy opastettu majakkakerros.
- TLY:n jäsenet saavat alennusta jo valmiiksi edullisista hinnoista. Kesäsesongin ulkopuolella yöpyminen Saaristotaitokeskuksella maksaa (vuosi 2008) TLY:n jäsenille 10 € / yö ja vastaavasti vanhalla luotsituvalla 20 € / henkilö / yö. Saaristotaitokeskuksen etuihin kuuluvat suoraan sisään tuleva juomavesi ja sauna, joka toki on käytettävissä vaikka yöpysikin luotsiasemalla. Vanhan luotsituvan etuihin taas kuuluvat kodikkaat ja myös vilpoiseen aikaan lämpimät tilat, upeat merimaisemat, sekä mm. paremmat sängyt.

Maakunnan parhaille meristaijipaikoille mielivät, ottakaa yhteys Pekkaan p. 0400 829 074

TERVETULOA ENTISELLE LINTUASEMASAARELLE !